

COVID-19 Sürecinde Uzaktan Öğretme Süreci İle İlgili İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Algıları ve Duygularına Yönelik Bir Analiz

Program Kodu: 1001

Proje No: 120K193

Proje Yürütücüsü:

Prof. Dr. Feza ORHAN

Araştırmacı:

Doç. Dr. M. Betül YILMAZ

Danışman:

Doç. Dr. Gonca ZEREN

Bursiyerler:

Özgür ŞENSOY

Barış ATAĞİŞİ

ARALIK 2020

İSTANBUL

ÖNSÖZ

2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 salgını kısa bir süre içerisinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından “pandemi” ilan edilmiştir. Bu süreçte dünyadaki çoğu hükümet COVID-19 salgınının yayılmasını kontrol altına almak amacıyla eğitim kurumlarını geçici olarak ve belirsiz bir süreyle kapatmıştır. Öğretime zorunlu ara verilmesi durumuyla başa çıkmak için birçok ülke uzaktan öğretim ya da karma öğretim yöntemini kullanmaya başlamıştır. Ancak ne yazık ki dünyada böyle bir duruma tam anlamıyla hazır olan çok az eğitim sistemi bulunmaktadır. Öğrencilerin bu süreçte neler yaşadıklarına dair dönüşlerin mutlaka alınması ve bunlara ilişkin detaylı bir analizin yapılması gelecekte yaşanacak yeni durumlara hazırlık açısından yüksek önem arz etmektedir.

“Öğrenme” ister yüz yüze ister uzaktan olsun kolay gerçekleşen bir süreç değildir. “Öğretme”nin ise artık sadece bilgi aktarmakla değil; ancak öğrenciyi öğrenme sürecine katacak öğrenme ortamları deneyimleri ile gerçekleştirebildiğini pek çok bilimsel araştırma sonuçları göstermektedir. Uzaktan öğretimin, hem öğretmenler hem öğrenciler için daha önce hiç deneyimlemedikleri ve üstelik duyuşsal olarak da hazır olmadıkları bir öğrenme ortamı olduğu da bilinen bir gerçektir.

Dünya çapında yaşanan büyük krizle baş etmede derslere yönelik öğrenmenin sürekliliğini sağlamak amacıyla acil bir yöntem olarak kullanılan uzaktan öğretmenin, öğrencilerin duyuşsal gelişimini tehlikeye atacak, genel duygularını bozacak uygulamalarla gerçekleştirilmesinin önüne geçmek gerekmektedir. Bunun için de süreçte nelerin doğru nelerin yanlış yapıldığının anlaşılmasına yönelik bu araştırmaya ait bulguların, A-12 seviyesinde uygulanan uzaktan öğretim ortamının tasarımı, öğretmenlere ve okul yöneticilerine ciddi katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, “COVID-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Beşeri ve Ekonomik Etkileri, Sorunlar ve Çözümler” başlıklı çağrı kapsamında TÜBİTAK tarafından 1001 programı bünyesinde desteklenmiş ve YTÜ Eğitim Fakültesi BÖTE Bölümü öğretim üyelerince yürütülen 120K193 numaralı ve “Covid-19 Sürecinde Uzaktan Öğretme Süreci İle İlgili İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Algıları ve Duygularına Yönelik Bir Analiz” başlıklı 1001 araştırma projesi raporu olarak geliştirilmiştir.

Verilere ulaşmamızda bize kapılarını açan İstanbul il ve tüm ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerine ve bazı özel okullara teşekkür ediyoruz.

Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Feza Orhan

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iii
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kuramsal Çerçeve	2
1.1.1. Uzaktan Öğretim Sürecinde Duygular	4
1.1.2. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrencilerin Duygularının Önemi.....	7
1.1.3. Uzaktan Öğretim Sürecinde Bilişsel Boyutta Öğrenen Algısı.....	9
1.2. Araştırmanın Amacı	11
2. YÖNTEM	13
2.1. Araştırma Modeli	13
2.2. Çalışma Grubu.....	13
2.3. Veri Toplama Araçları	13
2.3.1. “Derslere Uzaktan Erişim ile ilgili Genel Durum ve Görüşler” Anketi (İlkokul, Ortaokul ve Lise).....	14
2.3.2. “Çevrimiçi Derslerin Bilişsel Katkısı ile İlgili Görüşler” Anketi (İlkokul, Ortaokul ve Lise)	14
2.3.3. Çevrimiçi Derslerde Duygular Bölümüne Yönelik Ölçekler (İlkokul, Ortaokul ve Lise)	14
2.3.4. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği Geliştirme Süreci	15
2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi	23
3. BULGULAR VE YORUM	24
3.1. Bölüm 1 - Derslere Uzaktan Erişim	24
3.1.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	24
3.1.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar	27
3.1.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar	29
3.2. Bölüm 2 – Çevrimiçi Ortam ve Öğrenme	32
3.2.1. Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar	33
3.3. Bölüm 3 – Uzaktan Ders ve Duygular	45
3.3.1. Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar	46
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	77
KAYNAKLAR	87
EKLER	91

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Çalışma Grubunun Okul Türü, Okul Seviyesi, Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	13
Tablo 2.2. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeğinin ikinci aşama AFA sonuçları (Kaiser normalleştirilmesiyle Varimax dik döndürme sonrası).....	17
Tablo 2.3. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği-2’de Boyutların Ortalama ve Standart Sapmaları, Varyans Genişlik Faktörü (VGF) ve Boyutlar arası Korelasyon Değerleri	19
Tablo 2.4. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeğine ait Uyum indisleri ve uyum indislerinin kabul sınırları	21
Tablo 2.5. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları ölçeği boyutlarının EİPNDÖ ölçeği korelasyonu.....	21
Tablo 2.6. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları-2’nin Cronbach Alfa katsayıları ve Ortalama Açıklanan Varyans (OAV) değerleri.....	22
Tablo 3.1. Uzaktan Öğretim Sürecinde Derslere Erişim İçin Kullanılan Araçların Okul Türüne Göre Dağılımı.....	24
Tablo 3.2. Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarının Okul Türüne Göre Dağılımı	26
Tablo 3.3. Uzaktan Öğretim Derslerinin Takip Edildiği Öğretim Ortamlarının Okul Türüne Göre Dağılımı.....	27
Tablo 3.4. Uzaktan Öğretim Sürecinde Derse Devam Davranışlarının Okul Türüne Göre Dağılımı.....	29
Tablo 3.5. Uzaktan Öğretim Sürecinde Ders Yapma ile İlgili İstek Durumlarının Okul Türüne ve Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarına Göre Dağılımı	30
Tablo 3.6. “Çevrimiçi Derslerde Öğrenme” ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı ...	33
Tablo 3.7. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Ki-Kare Analizi	34
Tablo 3.8. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Sınıf Düzeyine Göre Ki-Kare Analizi	35
Tablo 3.9. “Çevrimiçi /Yüzyüze Derslerde Öğrenme” ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı.....	36
Tablo 3.10. Çevrimiçi Derslerde Dikkatin Dağılması ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı.....	37
Tablo 3.11. Çevrimiçi Derslerde Dikkatin Dağılması ile İlgili Görüşlerin Sınıf Düzeyine Göre Ki-Kare Analizi	38
Tablo 3.12. Çevrimiçi Derslerde Soru Sorabilme Durumları ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı	39
Tablo 3.13. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Ev Ortamının Durumuna Göre Ki-Kare Analizi.....	40
Tablo 3.14. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Derse Devam Davranışlarına Göre Ki-Kare Analizi.....	41

Tablo 3.15. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarına Göre Ki-Kare Analizi	42
Tablo 3.16. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Ders Yapma İsteğine Göre Ki-Kare Analizi	43
Tablo 3.17. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Aile Tutumuna Göre Ki-Kare Analizi	44
Tablo 3.18. Uzaktan Ders Sürecinin Devamı ile ilgili Duyguların Okul Türüne Göre Dağılımı	47
Tablo 3.19. Uzaktan Öğretim Sürecinde Öğrencilerinin En Çok Neleri Özledikleri ile İlgili Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı	48
Tablo 3.20. Çevrimiçi Ders Yapma ile İlgili Yaşadıkları Sıkıntılara Yönelik Duygularının Okul Türüne Göre Dağılım.....	50
Tablo 3.21. İlkokul Düzeyindeki Öğrencilerin, Derslere Çevrimiçi Erişirken Yaşadıkları Duyguların Okul Türüne Göre Dağılımı	52
Tablo 3.22. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin, Çevrimiçi Ortamda Öğretmenlerini Görmekle İlgili Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı	54
Tablo 3.23. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin, Çevrimiçi Ders Yapma ile İlgili Rahatsızlık Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı	55
Tablo 3.24. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Okul Türüne Göre Duygu Ortalamaları	57
Tablo 3.25. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Öğrenme Algılarına Göre Duygularının Madde ve Boyut Ortalamaları	62
Tablo 3.26. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Öğrenme Algılarına Göre Duygu Ortalamaları	65
Tablo 3.27. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Duygu Ortalamaları	67
Tablo 3.28. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Derslere Devamlarına Göre Duygu Ortalamaları	69
Tablo 3.29. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Günde Devam Ders Adetlerine Göre Duygu Ortalamaları	71
Tablo 3.30. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarına Göre Duygu Ortalamalar	72
Tablo 3.31. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Ev Ortamının Durumuna Göre Duygu Ortalamaları	73
Tablo 3.32. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Aile Tutumlarına Göre Duygu Ortalamaları	75
Tablo 3.33. Altı Bağımsız Değişkenin Öğrencilerin Çevrimiçi Öğrenme Ortamında Yaşadıkları Dört Temel Duygu Üzerinde Anlamlı Fark Yaratma Durumu ve Etki büyüklükleri	76

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. Sorgulama topluluğu modelinde eğitim deneyimi bileşenleri (Garrison, Anderson, & Archer, 1999)	9
Şekil 2.1. İlkokul öğrencilerinin çevrimiçi derslerdeki duygularına yönelik soru örneği	15
Şekil 2.2. Yamaç grafiği	18
Şekil 2.3. Elde edilen DFA Modeli	20

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, Covid-19 Pandemi süreciyle, ülke genelinde okullarda yüz yüze eğitime ara verilmesi nedeniyle farklı araç ve öğrenme ortamları kullanılarak, uzaktan öğretim sürecine tabi tutulan İstanbul ilindeki resmi ve özel okullardaki ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin bu sürece yönelik görüşlerini ve duygularını incelemektir.

Araştırmada bu kapsamda, Covid-19 sürecinde uzaktan öğretim nedeni ile ilk defa ekrandan ders alma deneyimi yaşayan ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin süreç ile ilgili görüşleri ve duyguları araştırılmıştır. Bu amaçla, betimsel araştırma modellerinden tekil tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma, internet üzerinden İstanbul ilinde 38 ilçede yaşayan 6342 öğrenciden toplanan verilerden ulaşılan bulgulara dayalıdır. Verilerini toplamak için “İlk, Orta, Lise Öğrencilerinin Uzaktan Derslere Erişim ile İlgili Algıları ve Duyguları” isminde üç alt bölümden oluşan bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Öğrencilerin çevrimiçi derslere yönelik duygularını ortaya çıkarmak içinse Likert tipi “Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği” araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçek dört faktörden oluşmakta ve tüm boyutlar için Cronbach alfa değerleri .93 ve .83 aralığında değişmektedir. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra ANOVA, Tek ve Çift Yönlü MANOVA ve Ki-Kare analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada hata payı .05 olarak alınmış, MANOVA ve Ki-Kare analizlerinde Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır.

Araştırmanın öne çıkan bulgularını şöyle özetleyebiliriz:

Derslere uzaktan erişim için dizüstü bilgisayar kullanımı özel okullarda (%58.90) resmi okullara (%39.70) göre büyük fark gösterirken; derslere erişim için cep telefonu kullanımında resmi okul öğrencilerinde (%75.60) özel okullardan (%46.60) çok daha yüksek bir kullanım saptanmıştır. Derslere düzenli olarak giren öğrencilerin oranı özel okullarda %83.6 iken resmi okullarda %36.70’tir. Öğrencilerin her düzeyde ve her iki okul türünde %70 ve üzeri bir oranla derslere kendi istekleri ile girdikleri, “Çevrimiçi öğrenmeyi gerçekleştirebiliyorum” oranının ilkokuldan liseye doğru ciddi bir düşüş gösterdiği görülmektedir (ilkokul %52.3, ortaokul %42.8, lise %21.3). Öğrencilerin %53.5’inin “bazı derslerde öğrendiklerini bazı derslerde ise öğrenemediklerini” belirttikleri görülmektedir. Uzaktan öğretim sürecinde hiçbir şekilde öğrenmeyi gerçekleştiremediğini söyleyen öğrenci oranı (%10.1) oldukça düşüktür. Çevrimiçi ders yaparken dikkatini bazen toplayıp bazen toplayamadığını belirten öğrencilerin oranının %51.4, “İnternette canlı ders dikkatimi dağıtmıyor” diyen öğrencilerin oranı sadece %26.2’dir. Dikkatini toplayamama oranı ilkokul öğrencisinden (%15.7) lise öğrencisine (%29.6) doğru artmaktadır. Çevrimiçi ders yapmış olan 1418 ilkokul öğrencisinin duygularına yönelik bulguları bütün olarak analiz ettiğimizde ilkokul öğrencilerin yarısından biraz fazlasının çevrimiçi ders

süreci ile duygusal açıdan baş edebildikleri, bu öğrencilerin çevrimiçi süreç ile ilgili öğrenmelerine ket vuracak olumsuz duygular içinde olmadıkları görülmektedir.

Çevrimiçi ders yapmış olan 3. sınıftan 11. sınıfa kadar öğrencilerin (n: 5071) tümünün, çevrimiçi ders ortamı ile ilgili duygularına yönelik bulguları bütün olarak analiz ettiğimizde öğrencilerin en az %70'nin çevrimiçi ders süreci ile duygusal açıdan pozitif duygular içinde olduklarını söyleyebiliriz. Çevrimiçi dersleri sevmeyen, sıkılan öğrenci oranı %20 ve altıdır. Bu bulgular bize aslında karşımızda çevrimiçi ortamdan ders yapmaya hevesli büyük bir grubun olduğunu göstermektedir ki bu da öğretmenlere daha büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Eğer öğretmenler etkili öğrenme ortamları tasarlayabilirlerse verimli bir öğretim süreci geçirebilme olasılığı bu pozitif duygular içinde olan öğrencilerle oldukça kolay olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Covid 19, uzaktan öğretim, ilköğretim, ortaöğretim, duygular, sorgulama topluluğu modeli

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the opinions and feelings of primary, secondary and high school students who have been subjected to distance learning using different tools and learning environments since 23.03.2020, due to the interruption of face-to-face education in schools throughout the country with the Covid-19 Pandemic process.

In the study, the opinions and feelings of primary, secondary and high school students who experienced distance education for the first time in the Covid-19 process were examined. For this purpose, survey model was used. The research is based on the findings obtained from the data collected from 6342 students living in 38 districts in İstanbul province via a digital form. In order to collect the data of the research, a data collection tool called "Perceptions and Emotions of Primary, Secondary and High School Students about Accessing Distance Courses" was developed. Statistical analysis of the quantitative data of the study was made using the SPSS package program in a computer environment. In the analysis of the data, besides descriptive statistics, ANOVA, One and Two Sided MANOVA and Chi-Square analysis methods were used. The margin of error in the study was taken as .05, and Bonferroni correction was made in MANOVA and chi-square analyzes.

We can summarize the prominent findings of the research as follows:

The use of laptops for remote access to lessons varies greatly in private schools (58.90%) compared to public schools (39.70%). The use of mobile phones is found to be much higher among public school students (75.60%) than in private schools (46.60%). The proportion of students who regularly attend classes is 83.6% in private schools and 36.70% in public schools. It has been found out that students attend classes voluntarily with a rate of 70% and above at all levels and in both school types. The proportion of students who said "I can learn through online learning" decreased significantly from primary school to high school (primary school: 52.3%, middle school: 42.8%, high school: 21.3%). 53.5% of the students said that they could learn only in some online courses. The ratio of students who say that they cannot learn in any way in online courses (10.1%) is very low. It is striking that 51.4% of the students stated that they can sometimes concentrate while doing online lessons. The rate of students who say "Online lessons do not distract me" is only 26.2%. The rate of distraction increases from primary school students (15.7%) to high school students (29.6%). When we analyzed the findings on the emotions of 1418 Primary school students who attended the online classes, it was found that slightly more than half of the primary school students were able to cope with the online learning process emotionally, and it is observed that these students do not have negative emotions that would hinder their learning about the online process.

When we analyze the findings about the emotions of all students from the 3rd grade to the 11th grade who have taught online, we can say that at least 70% of the students feel emotionally positive with the online course process. The rate of students who do not like online lessons and get bored is 20% or less. These findings show us that there is actually a large group in front of us who are willing to learn online, which places a greater responsibility on teachers. If teachers can design effective learning environments, the possibility of having an efficient teaching process will be quite easy with students who have these positive emotions.

Keywords: Covid 19, distance education, elementary education, secondary education, emotions, Community of Inquiry Model

1. GİRİŞ

2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 salgını kısa bir süre içerisinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından “pandemi” ilan edilmiştir. Bu süreçte dünyadaki çoğu hükümet COVID-19 salgınının yayılmasını kontrol altına almak amacıyla eğitim kurumlarını geçici olarak ve belirsiz bir süreyle kapatmıştır. Ülkeler çapındaki bu kapanmalar, dünyadaki öğrenci nüfusunun %90'ından fazlasını etkilemektedir.

Okulların, dünyadaki birçok ülkede bireyler arası teması azaltmak amacıyla kapatılması sonucunda çocuklar eve kapanmışlardır. Öğretime zorunlu ara verilmesi durumuyla başa çıkmak için birçok ülke uzaktan öğretim ya da karma öğretim yöntemini kullanmaya başlamıştır. Ancak ne yazık ki dünyada böyle bir duruma tam anlamıyla hazır olan çok az eğitim sistemi bulunmaktadır. Günümüzde bu geçiş veya dönüşüm talimatları ile karşılaşan birçok eğitim kurumunun yüzleştği en önemli konu, internet üzerinden yapılacak uzaktan eğitim altyapısına sahip olmaması veya sahip olursa bile bu konuda daha önce hazırlık yapılmış olunmamasıdır (Yamamoto, Altun, 2020).

Bugün dünyanın yaşadığı Covid-19 salgını göstermiştir ki depremler, erozyonlar, tsunamiler, hortumlar, sel baskını veya yangınlar ve bulaşıcı hastalık salgınları (pandemi) sonrasında da Acil Durum Eylem Planı (ADEP) kapsamına, uzaktan eğitimin öncelikli bir şekilde alınması gerekmektedir. Ama bu aynı zamanda uzaktan eğitimin imkânlarının keşfedilmesi ve anlaşılması için de büyük fırsatlar sunmaktadır (Yamamoto, Altun, 2020).

Ülkemizde yaşanan pandemi sürecinde, 2019-2020 öğretim yılının ikinci dönemi içinde 13 Mart 2020 tarihi itibarıyla tüm özel ve resmi kreş, anaokulu, ilkokul ve ortaöğretim kurumlarının kapatılması kararı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açıklanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, oluşan bu acil duruma ücretsiz olarak tüm öğrencilere sunduğu uzaktan öğrenme sistemi Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden yayınlanan, özel olarak hazırlanmış televizyon ve internet ders programlarıyla, dünyada ilk kez ulusal ölçekte hazır olduklarını duyurmuştur (MEB, 2020).

2020-2021 öğretim yılı için de benzer şekilde seyreden ve tüm düzeylerde devam eden uzaktan öğretim, 21 Eylül 2020 tarihi itibarıyla anasınıfı ve ilkokul 1. sınıf öğrencilerinin seyretilmiş sınıflarda, haftada bir gün olacak şekilde yüz yüze okula başlaması şeklinde devam etmiştir. Ardından 12 Ekim 2020 tarihinde ise ikinci aşamaya geçilmiş ve 2., 3., 4., 8. ve 12. sınıflarda kısmen de olsa yüz yüze eğitim başlamıştır. 2 Kasım 2020 tarihinde de 5 ve 9. sınıf öğrencileri haftada iki gün olmak koşuluyla yüz yüze eğitime başlamıştır. 6, 7, 10 ve 11. sınıf öğrencileri yüz yüze eğitime kısmen de olsa başlayamayan grup olmuştur. Ancak yaşanan gelişmeler sonucunda 17 Kasım 2020 tarihinde coronavirus ile mücadelede alınan ek

tedbirler gereği, tüm resmî, özel, örgün ve yaygın tüm eğitim öğretim faaliyetlerinin 31 Aralık 2020 tarihine kadar uzaktan eğitim yoluyla devam edeceği kararı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açıklanmıştır.

Süreç boyunca farklı uygulamalar denense de, öğrencilerin derslerini uzaktan alma süreçleri kısmen veya tamamen devam etmektedir. Bu nedenle öğrencilerin bu süreçlerde neler yaşadıklarını ortaya koyacak her çalışma çok kıymetlidir. Bu bakış açısından yola çıkarak bu çalışmada, ilkokul 3. sınıftan ortaöğretim 11. sınıfa kadar öğrencilerin uzaktan öğretim süreciyle ilgili duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

1.1. Kuramsal Çerçeve

Uzaktan eğitim, doğası gereği öğrenme sorumluluğunun çoğunu öğrenene veren, öğrenenlerde öz-yönelimli ve öz-yönetimli öğrenme becerilerinin (Knowles, 1975, Akt; Bozkurt, 2020b) olması beklenen bir eğitim modelidir. Uzaktan eğitim, bu özelliğine bağlı olarak, yükseköğretim düzeyinde sıklıkla uygulanmış, ilk ve ortaöğretime yönelik uygulamalar ise 21. yüzyıl başlarında giderek artmıştır (Queen ve Lewis, 2011, Akt; Bozkurt, 2020b). Ancak, uzaktan eğitim, yüksek öğretim öğrencilerinin ve hatta yetişkinlerin dahi farklı zorluklar yaşadıkları ve bu nedenle yüksek bırakma oranlarının görüldüğü bir ortamdır. Açık ve uzaktan öğrenme süreçlerine yönelik eğitimlere kayıt yaptıranların isteyerek kayıt yaptırdıkları bilinse de, öğretim sürecini yarıda bırakma oranı yüzyüze eğitime oranla daha yüksektir. Türkiye'deki eğitim yapısı ve öğrencilerin özellikleri incelendiğinde açık ve uzaktan öğrenmede öğrenim sürecini bırakma daha fazla dikkat çekmektedir. Literatür incelendiğinde açık ve uzaktan öğrenme programlarında öğretim sürecini bırakma oranlarının %25-%40 arasında olduğu görülmektedir. (Frydeberg 2007; Okur, Paşaoğlu Baş ve Uça Güneş, 2001; Okur, Paşaoğlu vd, 2019). Yüksek öğretim seviyesinde dahi bırakılma oranı bu derece yüksek olan uzaktan eğitim alanında çalışan araştırmacılar ve uzmanlar, uzaktan eğitim uygulamalarında devamlılığı sağlama ve yaygınlaşması konusunda pek çok çalışma yapmaya devam etmektedirler. Bu çalışmalar, uzaktan eğitim sürecinde öğrenme ortamının tasarımının önemini vurgulamaktadırlar. Means, Bakia ve Murphy (2014) çevrimiçi öğrenme ortamlarının tasarlanması ile ilgili çalışmalarında her biri çok sayıda seçeneğe sahip dokuz boyuttan söz etmektedir. Bunlar; çevrimiçi ortama erişim düzeyi, ilerleme hızı, öğrenci-öğretmen oranı, pedagoji, çevrimiçi eğitmen rolü, çevrimiçi öğrenci rolü, çevrimiçi iletişim senkronizasyonu, çevrimiçi değerlendirmelerin rolü ve geri bildirim kaynağıdır. Tüm bu boyutların ele alındığı özenli bir çevrimiçi dersi planlama, hazırlık ve geliştirme süresi altı ile dokuz ay aralığında bir zamanı gerektirebilmektedir. Rice (2009), yaptığı Delphi çalışmasında K-12 düzeyinde uzaktan eğitimin gelişmesi için öncelikli araştırma alanlarının (1) ders içeriklerinin tasarım ve

sunumunun değerlendirilmesi, (2) en iyi uygulamaların belirlenmesi, (3) güvenilirlik, (4) erişim, (5) çevrimiçi öğrenenler, (6) profesyonel/mesleki gelişim, (7) akreditasyon ve kalite standartları, (8) bütçe ve finansal kaynak ve (9) teknoloji olduğunu ifade etmiştir (Bozkurt, 2020b). Benzer bir şekilde Rice (2006) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise (1) öğrenen karakteristiği, (2) öğrenen desteği ve (3) duyuşsal öğrenme alanları odaklanılması gereken başlıca alanlar olarak belirlenmiştir. Corry ve Stella (2012) ise yaptıkları çalışmada dokuz araştırma alanını (1) öğrenenler, (2) öğretmenler, (3) ders materyalleri, (4) içeriğin sunumu, (5) yöntem, (6) değerlendirme, (7) yönetim, (8) uluslararasılaşma ve (9) tarihsel bağlam olarak belirlemişlerdir (Bozkurt, 2020b).

Pandemi dönemine kadar uzaktan eğitimin daha çok, engelli bireyler, çalışıp para kazanmak zorunda olanlar ve eğitimini dışarıdan tamamlamak isteyen genç ve yetişkin bireyler tarafından tercih edildiği bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de ve diğer ülkelerde, A (ana sınıfı)-12 düzeyindeki çocuklara yönelik uzaktan öğretim alanında yapılmış, tüm bu boyutların ele alındığı, büyük hacimli, uzun döneme yayılan, kapsamlı ve planlı uzaktan eğitim uygulamaları ve bu uygulamalara yönelik az sayıda bilimsel çalışma bulunmaktadır. Hatta bu yaş grubuna yönelik, okula ayak basmadan eğitim sürecini tamamen ekrandan (tv ya da çevrimiçi) almaları süreciyle ilgili araştırmaların sayısı oldukça düşüktür. Nitekim, A-12 seviyesinde uzaktan eğitimde kullanılabilecek ve farklı amaçlara hizmet eden birçok iletişim aracından (televizyon, masaüstü/diz üstü bilgisayar, tablet, cep telefonu vb.) ve uzaktan öğrenme ortamından (senkron ders ortamları, asenkron ders ortamları) hangilerinin, hangi durumlarda öğrencilerin özelliklerine uygun olduğu bilinmemektedir. Bunun nedeni dijital çağda hiçbir ülkede okulların bu kadar uzun süreli kapatılmamış olmasıdır. Bugün içinde bulunulan koşullarda hızla harekete geçmek durumunda kalındığı dikkate alındığında öğretmenlerin öğrencilerine sunabilecekleri çevrimiçi öğrenme deneyimlerinin birçoğunun tam olarak planlanamadığı ve nitelik açısından yetersiz kalma olasılığının yüksek olduğu kabul edilmelidir. Normal koşullarda tasarlanan çevrimiçi dersler ile asgari kaynaklar ve yetersiz zamanda aceleyle uygulamaya konan dersler arasındaki bu fark önemlidir (Hodges, Moore, Lockee, Trust ve Bond, 2020). Nitekim bu nedenle COVID-19 sürecinde hızlıca geçilen bu yeni durumu uzaktan eğitim yerine ‘uzaktan öğretme’ olarak ifade etmek yerinde olacaktır. Uzaktan öğretme sınıf içi olarak tasarlanmış öğretimin öğrenenlere bilgi iletişim araçlarının imkanları kullanılarak ulaştırılması olarak tanımlanabilir (Ferguson, K, 2020; Hodges, Moore, Lockee, Trust ve Bond, 2020).

EBA ve diğer ülkelerdeki (Güney Kore, Avustralya, Arjantin vb.) benzeri platformlar yüz yüze eğitim sürecini destekleyici olarak tasarlanmış ve pandemi dönemine kadar da bu amaçla kullanılmış portallardır. Unutulmamalıdır ki bir öğretim sürecini tamamıyla EBA ve benzeri uzaktan erişilecek portallar üzerinden sürdürmek mümkün değildir. Nitekim bu nedenle,

öğrencilerinin evlerinde olanakları olan öğretmenler, çeşitli araçlarla öğrencileriyle canlı ders yapabilme olanaklarını kullanmış ve hatta bazı ilçe milli eğitim ve okul yöneticileri tarafından da bu durum teşvik edilmiştir.

Çevrimiçi uzaktan eğitim uygulamaları özünde eğitimde açıklık, erişilebilirlik, esneklik gibi çözümler sunsa da öz-yönelimli (self-directed) ve öz-yönetimli (self management) (Knowles, 1975, Akt; Bozkurt, 2020a) becerileri gerektirmesi yeni normalde öğrenenin hangi içeriğe nasıl erişebileceğini seçmesi bağlamında HyFlex (Hybrid Flexible) öğrenme modelini öne çıkarmaktadır. Bununla beraber, özellikle öz-yönelimli ve öz-yönetimli öğrenme becerilerini gerektiren uygulamaların daha çok yetişkin öğrenenlere hitap ettiği, A-12 düzeyinde yapılan uygulamalarda öğrenenlerin desteklenmesinin ve öğrenenlere rehberlik edilmesinin, anlamlı öğrenme deneyimleri sağlanabilmesi açısından önemli olduğunun altı çizilmelidir. Ayrıca pandemi sürecindeki yeni normalde geleneksel eğitim kurumlarının üstleneceği esnek roller ve öğrenenlerin bilgiye farklı ortamlardan erişme çabalarının informal öğrenme süreçlerinde daha fazla değer kazandıracağı düşünülmektedir (Bozkurt, 2020a).

Bu bağlamda A-12 düzeyindeki öğrenciler için daha önce hiç deneyimlenmemiş uzaktan öğretim sürecinde derse devam etmek, ödev yapmak, ders çalışmak gibi yüz yüze eğitimin olağanı olan değişkenleri yanında öğrencilerin ekrandan ders yapma sürecinde öğrenmeyi gerçekleştirip gerçekleştirilemedikleri ile ilgili algılarının, görüşlerinin neler olduğu ve neler hissettikleri büyük önem kazanmıştır. Bireylerin duygularındaki olumsuz etkilenmeler öğrenme sürecini doğrudan etkilemekte ve bireylerde motivasyon kaybına neden olarak (Osguthorpe ve Graham, 2003) öğrenme kalıcılığında ciddi biçimde azalmaya yol açmaktadır (Rovai, Wighting ve Jing, 2005, Akt; Bülbül, Tuğtekin, İlic, Kuzu, Odabaşı, 2016).

1.1.1. Uzaktan Öğretim Sürecinde Duygular

Çevrimiçi öğrenme ortamlarının sunduğu avantajların yanında birtakım dezavantajlı durumların varlığından söz etmek mümkündür. Öğrenenlerin, öğretenlerle ve diğer öğrenenlerle arasındaki etkileşim ve iletişim geleneksel öğrenme ortamlarında yüz yüze gerçekleşirken; çevrimiçi ortamlarda -eğer sağlanmışsa- e-posta, forum, web destekli sohbet yazılımları gibi elektronik ortamlarda gerçekleşmektedir. Yapılan bir araştırmada, öğrenenlerin iletişim ve etkileşim için yalnızca internet teknolojilerini kullanması sonucu bireylerde yalıtılmışlık hissi, kopukluk ve ortamdaki soyutlanma gibi duyguların ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır (Ouzts, 2006, Akt; Bülbül , Tuğtekin, İlic, Kuzu, Odabaşı, 2016). Bu durum ise çevrimiçi öğrenme ortamlarında bireyler açısından dezavantajlı bir durum olarak değerlendirilmektedir. Etkileşimin ve iletişimin öğrenme ortamlarında bireylerin ortak bir bilgi

tabanına erişebilmeleri açısından önemi sorgulandığında, uyumlu bir etkileşim ve iletişim ortamının sağlanması gerektiği görülmektedir (Schweizer, Weidenmann ve Bernd, 2003).

Moore (1997), uzaktan eğitimde öğrenen ve öğretici arasındaki mesafenin salt coğrafi değil eğitsel ve psikolojik yönden de bir uzaklık olduğunu belirtmektedir. Transaksyonel uzaklık olarak olarak adlandırdığı bu kavram eğitimle ilgili olgulardaki iki katılımcı ve ortağı arasındaki ilişkideki uzaklığı ifade etmektedir (Moore, 1997). Transaksyonel uzaklığı belirleyen üç önemli faktör bulunmaktadır. Bunlar;

- 1) Öğrenci ve öğretici arasındaki etkileşim ya da diyalog
- 2) Uzaktan eğitim programının öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilme durumu ya da yapısı
- 3) Öğrencilerin özerkliği ya da kendi kendini yönetme durumlarıdır.

Uzaktan öğretim yaklaşımı ile tasarlanan süreçteki asıl uzaklık, öğrenmeyi engelleyen iletişimsizlik ve psikolojik etmenlerden kaynaklanmaktadır (Moore, 1997). Transaksyonel uzaklık kuramının uzaklık (yapı ve diyalog) ve özerklik olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Uzaklık boyutu, çift yönlü etkileşime olanak sağlayan programın diyalog bileşeni ve öğrenci ihtiyaçlarına cevap vermede bileşenlerin bir arada bulunmasını ifade eden yapı bileşenlerinden oluşur. Özerklik ise hedeflerin, öğrenme etkinliklerinin ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesinde öğrencilerin aktif katılımını ifade etmektedir. Moore (1997), diyalog ve yapıyı uzaktan öğrenmede önemli değişkenler olarak görmüş ve transaksyonel uzaklığın boyutları olarak sunmuştur. Öğretici ve öğrenci arasındaki iletişim ve etkileşim, diyalogu; içerik, öğrenme sonuçları ve etkinlikler gibi ders bileşenlerinde bireysel ihtiyaçların karşılanması için gerekli unsurların bir arada olması ise yapıyı oluşturmaktadır. Uzaktan eğitim programlarında diyalogun artması yapının azalmasına, yapının artması diyalogun azalmasına neden olmaktadır (Horzum, 2011).

Saba ve Shearer (1994) Moore'un kuramını sistem dinamikleri modelleri ile birlikte ele alarak kuramda transaksyonel uzaklığın yanında öğrenci ve öğretici kontrolü olmak üzere iki değişken daha tanımlamıştır. Öğretici-öğrenci arasındaki diyaloglar yoluyla değişen dinamik bir değişken olarak tanımlanan öğrenci kontrolü, aktif ve pasif olmak üzere iki alt boyutta ele alınmıştır. Öğrencinin öğretimsel etkinliklere katılımındaki aktiflik öğrenci kontrolünü artırmakta, pasiflik ise azaltmaktadır. Öğretici-öğrenci arasındaki etkileşimler yoluyla değişen dinamik bir değişken olarak tanımlanan öğretmen kontrolü ise doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki alt boyutta ele alınmıştır. Öğreticinin öğretimsel etkinliklerde doğrudan bilgiler sunması öğretici kontrolünü artırmakta, dolaylı bilgilerle öğrenciyi yönlendirmesi ve meraklandırması ise öğretici kontrolünü azaltmaktadır. Saba ve Shearer'ın (1994) tanımladığı öğrenci kontrolü

Moore'un diyalog değişkenine, öğretici kontrolü ise yapı değişkenine karşılık gelmektedir. (Horzum, 2011).

Moore ayrıca uzaktan eğitimde etkileşim kuramının da ana hatlarını oluşturmuştur. Moore (1989) uzaktan eğitimde üç tür etkileşim tanımlamıştır. Bunlar: Öğrenci ve içerik ya da çalışma konusu arasındaki etkileşim, öğrenci ve konuyla ilgili materyalleri hazırlayan uzmanlar ya da öğretici olarak görev yapabilen diğer bazı uzmanlar arasındaki etkileşim ve gerçek zamanlı bir öğreticinin eşliğinde ya da gerçek zamanlı bir öğretici bulunmadan kendi başına ya da grup ortamındaki bir öğrenci ile diğer öğrenciler arasındaki etkileşim- Uzaktan eğitimde etkileşime önem verilmesinin, öğrencinin sorunlarının en hızlı biçimde çözülmesinin ve destekleyici bir dil kullanılmasının uzaktan eğitimdeki başarıya önemli oranda etki ettiği çeşitli çalışmalarla ortaya konulmuştur. (Baker, 2004; Wheeler, 2002, Huff, 2000, Akt; İbicioğlu, Antalya, 2005).

Bozkurt (2020b) tarafından yapılan olgubilim çalışması kapsamındaki metafor analizinde ortaya çıkan bulgulara da, katılımcı bir öğrenci tarafından ifade edilen “Uzaktan eğitim, tuzu az yemek gibidir, çünkü öğretmenimin desteğini uzaktan almak güzel değil” diyerek mevcut uygulamadaki etkileşim yetersizliğiyle ortaya çıkan psikolojik uzaklığı “az tuzlu yemek” metaforuyla açıklamıştır. Bu uzaklığı belirleyen faktörlerin başında gelen öğrenci ve öğretmen arasındaki etkileşim ya da diyalogun artırılabilmesi için okullarda yapılan yüzyüze derslerin çevrimiçi ya da dış ortamlara taşınırken uzaktan öğretim ortamı tasarım ilkelerine uygun düzenlenmeli ve hangi ortamların kullanılacağı öğrencilerin bilişsel, duyuşsal özelliklerine göre planlanmalıdır.

Çevrimiçi öğrenme ortamlarında katılım, hem kişisel hem de toplumsal seviyede gerçekleşir (Hrastinski, 2009). Bu ortamlarda öğrencilerin kendilerini yalnız değil de bir topluluğun parçasıymış gibi hissetmelerini sağlamak önemlidir. Bir topluluğun parçası gibi hissetmek bu öğrenme ortamlarında başarıyı, etkileşimi ve tutumu etkilemektedir (Haar, 2018; Yılmaz, 2016, Akt; Yıldız, 2020). Bu sınırlayıcı koşullar öğrenciler arasındaki ciddi sosyal ve psikolojik mesafelere neden olmaktadır. Böylesi bir mesafe de topluluk hissinin azalmasına yol açabilir (Yıldız, 2020).

Rovai (2002), uzaktan işlenecek derslerde; etkileşimsel uzaklık, sosyal bulunuşluk, sosyal eşitlik, küçük grup aktiviteleri, grup yönetimi, öğretim stili ve öğrenme aşamaları ile topluluk boyutu öğeleri doğrultusunda topluluk hissinin oluşturulması ve sürdürülmesi halinde çevrimiçi öğrenmede kalıcılık ve memnuniyetin sağlanacağını savunmaktadır.

Çevrimiçi öğretimde anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi, öğrenmedeki bir takım problemlerin çözüm bulması, öğrencilerin içerikle, akranlarıyla ve öğretmen ile etkileşimde bulunması gibi

konular uygun bir biçimde gerçekleştirildiğinde, bireylerin bilgilerini artırmak için birlikte çalıştıkları ve araştırmalar yaptıkları ortamlar oluşturulabilmektedir. Bu ortamlar, geleneksel sınıf ortamlarının farklı özelliklerini yansıtabilmekte, ancak kendine özgü birtakım özellikleri de barındırmaktadır (Kılıç, Horzum, Çakıroğlu, 2016).

Yukarıda değindiğimiz tüm bu kavramlar uzaktan öğretim sürecine katılan üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış çalışmalar sonucu ortaya çıkmış olan bulgulara dayalı olarak geliştirilmiş kavramlar olsa da; benzer durumlar küçük yaş gruplarında da yaşanacaktır. Bu nedenle bu araştırmada, Moore'un transaksyonel uzaklık kuramının uzaklık (yapı ve diyalog) boyutundan yola çıkarak, bir ön çalışma olarak 3. sınıf ile 11. sınıf öğrencilerinin “uzaklık süreci ile ilgili duyguları”, üzerinde çalışılan boyutlardan biri olmuştur.

1.1.2. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrencilerin Duygularının Önemi

COVID-19 salgını ile beraber öğrencilerin yaşam rutinlerinin günlük işleyiş biçimi büyük ölçüde değişmiştir. Salgınla ortaya çıkan bu yeni durum, öğrencileri bir alanda kapalı tutma, fiziksel ve sosyal mesafe yaratma, uzaktan ders alma gibi boyutlarıyla önemli değişikliklerdir ve bu yeni koşullarla başa çıkma beceri ve yeteneklerini zorlayabilir. Stresli durumlarla başa çıkma becerileri, bireyin psikolojik sıkıntıyı nasıl yaşadığını ve öznel iyi olma halini etkilemektedir (Arënliu, Bëruxlli, 2020, s. 3). Öznel iyi oluş, “kişinin kendisine bakışının iyi olma hali” olarak tanımlanmaktadır (Lucas ve Diener, 2004) ve “insanların kendi yaşamlarını günlük duyguları ve değerlendirmeleri” olarak ifade edilebilir (Lyubomirsky ve Dickerhoof, 2006). Seligman (2001) olumlu duyguları, geçmişe yönelik (memnuniyet, doyum ve gurur), geleceğe yönelik (iyimserlik, umut ve güven) ve şimdiye yönelik (neşe, sevinç) olmak üzere üçe ayırmaktadır. Kişinin bu duyguları yaşaması öznel iyi oluşunu artırmaktadır.

Davranış bilimciler, pandemi sürecinde çocuklarda iyi olma halinin dört boyutunu da dikkate almayı önermektedir. Bunlar; sosyal, fiziksel, zihinsel ve ruhsal boyutlardır (Goldschmidt, 2020). Bu dört alan uyumlu bir şekilde gelişirse çocuğun sağlıklı olması mümkündür. Ancak yaşanan pandemi sürecinde birçok velinin kaygısının çocuklarının sadece bilişsel gelişimine yani olası ders kayıplarına yönelik olduğu gözlenmektedir. Oysa şu anda anasınıfından lise son sınıfa kadar tüm öğrencilerimizi bekleyen tek risk bilişsel gelişimleri değildir. Çocukların sosyal çevrelerinden kopmaları, hiç deneyimleri olmayan bir yaklaşımla ders yapmaya/yaptırılmaya çalışmalarının gelişimlerini nasıl etkilediği bilinmemektedir. En çok sosyalleştikleri yer olan okul ortamından kopan çocukların, velilerinin olmadığı bir ortamda kendi aralarında sosyalleşmeleri bu koşullarda çok sınırlanmıştır. Çocukların bilişsel, duyuşsal ve fiziksel gelişimleri için büyük önem taşıyan okul süreci ile birlikte aslında kaybedilen sadece bilişsel alan değildir.

Dünyanın dört bir yanındaki eğitim kurumları, COVID-19 salgınının ne kadar süreceği ve öğrencilerin zihinsel ve duyuşsal sağlığını nasıl etkileyebileceği konusunda net bir öngöründe bulunamamaktadırlar. Bu süreçte A-12’de yürütülen uzaktan öğretim uygulamalarının çocukların duygularını nasıl etkilediğinin, onlarda nasıl izler bıraktığının analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Öğretimin devamlılığını sağlamaya çalışırken çocukların duygularının ihmal edildiği bir sürecin yaşanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu noktada öğrencilerin nasıl duygular yaşadıklarını bilmek, onları hem öğrenme sürecine dahil etmek hem de ruh sağlıklarını korumak adına oldukça önemlidir. Öğrencilerin okullarından, öğretmen ve arkadaşlarından uzakta, derslere ekran aracılığıyla erişim sürecini nasıl algıladıkları, durumla baş edebilmek için ne kadar destek aldıkları ve neler yapabildikleri öğrencilerin koşullarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir.

Bu nedenle okullar, çocuklara sadece öğretim materyallerini, ders içeriklerini sağlama konusunda değil, aynı zamanda öğretmenlerle etkileşimde bulunma ve psikolojik destek alma fırsatı sunmada da kritik bir role sahiptir. COVID-19 salgınının çocuklar ve ergenler üzerindeki fiziksel ve zihinsel etkilerinin asgari düzeyde tutulmasını sağlamak, hükümetlerden ailelere kadar tüm paydaşların sorumluluğu ve ilgi alanıdır. Bu konuda acil eylemler gereklidir.

Harvard Eğitim Enstitüsü Küresel Eğitim İnovasyon Girişimi’nden Fernando M. Reimers ve Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü Eğitim ve Beceriler Başkanlığı’ndan Andreas Schleicher’in hazırladığı “2020 COVID-19 Pandemisine Karşı Eğitimde Atılabilecek Adımlara Rehberlik Edecek Bir Çerçeve” isimli çalışmada (Reimers, Schleicher, 2020), ülkelerin öncelikleri arasında olması gerekenler listesinde öğrencilerin iyiliği ve refahı en üst sıralarda yer almıştır. Yine Reimers ve Schleicher’a (2020) göre öğrenmeyi desteklemekten sonra, eğitim kurumlarının ikinci önceliği öğrencilerinin ve personelinin iyiliği ve refahıdır. Ancak uzun süreli bir salgının, birey ve toplumların sağlık, gelir ve refahı üzerindeki çoklu etkilerinin öğretmen ve öğrenciler de dahil herkesin psikolojik sınırlarını zorlaması ihtimali vardır. Eğitimciler ve eğitim sistemlerinin liderleri, refah için hedeflerini açık ve görünür hale getirmeli ve bireylerin yaşamlarını ve sağlığını önemli ölçüde etkileyecek küresel bir sağlık olayı karşısında refahın korunmasına yardımcı olacak stratejiler geliştirmeli ve izlemelidir. Böyle bir etki her öğrenci ve öğretmeni yakından ilgilendirdiği için bu onların motivasyonunu ve çalışmalarını etkileyebilir. Bu nedenle, öğretim etkinliklerine bir şekilde devam etmek, bireylerin hareketlerinin kısıtlandığı bu öngörülemez durumda normallik ve düzen algısını sürdürerek öğrencilerin refahına katkıda bulunabilir. Yeteneklerin, yaklaşımların, değerlerin, esnekliğin ve öz etkinliğin gelişimi, açık bir şekilde bağlanma ve onaylamayı güçlendiren aktiviteler aracılığı ile güçlendirilmelidir (Reimers, Schleicher, 2020).

Ani bir kararla uzaktan öğretmeye geçen öğrencilerin şaşkınlık yaşayabileceği ve kamuoyunda ya da çevrelerinde oluşan panik nedeniyle derse odaklanmalarının zor olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, çalışmalarda uzaktan eğitim teknolojileri kadar öğrenci, öğretmen ve veli motivasyonuna da odaklanmak önemli olacaktır. Bir diğer önemli konu ise bu süreçte oluşabilecek yalnızlık hissidir. Çin deneyimini yaşayan uzmanlar, uzaktan öğretme sürecinde, öğrencilerin öğretmenleri ve sınıf arkadaşları ile zaman zaman da olsa canlı bağlantı kurulabilmesinin daha verimli olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum öğretmenler için de geçerlidir (Arık, 2020a). Öğrenmenin bilebildiğimiz ve açıklayabildiğimiz kısmı katılım ve motivasyondan gelmektedir. Özellikle A-12 yaş grubundaki çocuklarla yapılan uzaktan öğretim uygulamalarında öğrencilerin öğrenmeye karşı heyecanını ve içsel motivasyonunu yaratabilmeye odaklanmak gerekir (Yıldırım, 2020). Araştırmada üzerinde çalışılan bir diğer boyutta öğrencilerin “öğrenme ile ilgili algıları” yani bilişsel boyutudur.

1.1.3. Uzaktan Öğretim Sürecinde Bilişsel Boyutta Öğrenen Algısı

Uzaktan öğretim ortamlarının en önemli özelliği çevrimiçi öğrenme topluluklarının oluşmasını sağlayabilmesidir (Rovai, 2002). Çevrimiçi ortamlarda gerekli tanımlamaların yapılabilmesi, kapsamın belirlenebilmesi, öğrenci-öğretici ve öğrenci-öğrenci arasındaki iletişimin boyutlarının ortaya konulabilmesi ve en önemlisi, anlamlı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için Garrison, Anderson ve Archer (1999) tarafından sorgulama topluluğu modeli (STM) geliştirilmiştir.

Şekil 1.1. Sorgulama topluluğu modelinde eğitim deneyimi bileşenleri (Garrison, Anderson, & Archer, 1999)

Garrison, Anderson ve Archer (1999), çevrimiçi öğrenme ortamında gerçekleşen öğrenmenin; öğrenci, öğretici ve içerikten oluşan üç önemli bileşen arasındaki etkileşimden meydana

geldiğini ifade etmişlerdir. Bu sebeple öğrenci, öğretmen ve içerik arasında oluşan etkileşimleri STM çerçevesinde ele almışlardır. Model, daha çok öğretici ve öğrenciler arasında eleştirel düşünme ve anlamlı öğrenmeye yönelik etkinlikleri kolaylaştırma üzerine odaklanır. Bu çerçevede, sorgulama topluluğu modelinin üst düzey düşünme becerilerinin gelişimini sağlayabilmesi için bilişsel, sosyal ve öğretimsel buradalık gibi üç önemli bileşeni içermesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Garrison vd., 1999).

Garrison ve Anderson (2003), bilişsel buradalığın geliştirilmesinin eleştirel düşünmeye ve problem çözmeye olumlu katkılar sağlayabileceği düşüncesiyle özellikle yüksek öğrenimde gerekli olduğunu öne sürmektedir. Sosyal buradalık ise, bir öğrenme topluluğundaki katılımcıların çevrimiçi tartışma ortamına kendi kişisel görüş ve düşüncelerini yansıtılabilmesi ve diğer bireylerle iletişim kurabilme durumu olarak ifade edilmektedir (Shea & Bidjerano, 2009). Yapılan farklı çalışmalarda ise sosyal buradalık, çevrimiçi öğrencilerin kendilerini bir topluluğa bağlı hissetmeleri olarak ele alınmaktadır (Tu & Corry, 2002, Akt; Kılıç, Horzum ve Çakıroğlu, 2016; Picciano, 2002). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında bahsedilen durumların oluşabilmesi için öğretmenin; derslerin tasarımı ve planlanmasında, dersler üzerinde değişiklikler yapılmasında, farklı uygulamalar geliştirilmesinde, öğrenciler arasında tartışmanın kolaylaştırılmasında, öğrencilere geri bildirimler verilmesinde, etkinliklerin yönlendirilmesinde ve öğrencilerin motive edilmesinde üzerlerine düşen sorumlulukları vardır (Garrison, Cleveland-Innes & Fung, 2010). Öğretmenin sorumluluğunda ortaya çıkan etkinlikler model çerçevesinde öğretimsel buradalık olarak ele alınmaktadır. Çevrimiçi ortamlarda öğretici varlığının, rehberliğinin ve etkileşiminin öğrencilerin derse aktif katılımını artırdığı ifade edilmektedir (Garrison vd., 1999). Bu ortamların tasarlanması ve değerlendirilmesine yönelik son yıllarda yapılan çalışmalar, STM bileşenlerinin araştırmacılar arasında giderek yaygınlaşan çalışma alanı olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye’de ve diğer ülkelerde, A (ana sınıfı)-12 düzeyindeki çocuklara yönelik uzaktan öğretim alanında yapılmış, yukarıdaki tüm boyutların ele alındığı, büyük hacimli, uzun döneme yayılan, kapsamlı ve planlı uzaktan öğretim araştırmalarına dayalı bilimsel bulgular henüz yeterli seviyede değildir. Alanyazında “A-12 öğrencileri için uzaktan öğretim nasıl olmalıdır?” sorusuna yönelik kaynakların ve bilimsel bulgulara dayalı çalışmaların yetersizliği, süreçte daha çok sezgisel ve ne yazık ki yüz yüze öğretimin yeniden düzenlenmeden uzaktan farklı ortamlar vasıtası ile aktarılması uygulamalarını beraberinde getirmektedir. Söz konusu yaş grubundaki çocukların bu süreçte neler yaşadıklarına dair dönüşlerin mutlaka alınması ve bunlara ilişkin detaylı bir analizin yapılması gelecekte yaşanacak yeni durumlara hazırlık açısından yüksek önem arz etmektedir. Bu proje bu ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Covid-19 Pandemi süreciyle, ülke genelinde okullarda yüz yüze eğitime ara verilmesi nedeniyle 23.03.2020 itibari ile farklı araçlar ve öğrenme ortamları kullanılarak, uzaktan öğretme sürecine tabi tutulan İstanbul ilindeki resmi ve özel okullardaki ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin bu sürece yönelik görüşlerini ve duygularını incelemektir.

Dünya çapında yaşanan büyük krizle baş etmede derslere yönelik öğrenmenin sürekliliğini sağlamak amacıyla acil bir yöntem olarak kullanılan uzaktan öğretmenin, öğrencilerin ruh sağlığını tehlikeye atacak, duygularını olumsuz etkileyecek uygulamalarla gerçekleştirilmesinin önüne geçmek gerekmektedir. Bunun için de süreçte nelerin doğru nelerin yanlış yapıldığının anlaşılmasına yönelik bu araştırmaya ait bulguların A-12 seviyesinde uygulanacak uzaktan öğretim ortamının tasarımına ciddi katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Yaşamlarında ilk defa uzaktan öğretim deneyimi yaşamakta olan ilk (3., 4., 5. sınıf ve 6., 7., 8. sınıf) ve ortaöğretim öğrencileri (9., 10., 11. sınıf) ile yapılmış olan bu araştırma ile, şu soruların cevaplarına ulaşılması hedeflenmiştir:

İlk ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin,

1. Öğrencilerin uzaktan öğretim sürecinde **derslere erişim için kullandıkları araçların** okul türüne (resmi, özel) göre dağılımı nedir?"
2. Uzaktan öğretim sürecinde derslerini takip ettikleri **öğretim ortamlarının** okul türüne (resmi, özel) göre dağılımı nedir?
3. Öğrencilerin uzaktan yapılan **dersleri takip etme durumları**, okul türüne (resmi, özel) göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
4. Dersleri çevrimiçi takip eden öğrencilerin **sürecin bilişsel katkısı** ile ilgili görüşleri nasıl bir dağılım göstermektedir ve çeşitli değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı fark var mıdır ?
5. Dersleri çevrimiçi takip eden öğrencilerin **süreçteki duyguları** ile ilgili görüşleri **okul türüne** göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekte midir ?

5.1. Dersleri çevrimiçi takip eden öğrencilerin **duyguları**, sürecin **bilişsel katkısına** **yönelik görüşlerine** göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekte midir ?

5.2. Dersleri çevrimiçi takip eden orta/lise öğrencilerin çevrimiçi öğrenme ortamının **bilişsel katkısına yönelik algılarının duyguları üzerindeki** etkisi nedir?

5.3. Dersleri çevrimiçi takip eden orta/lise öğrencilerin **süreç ile ilgili duyguları, süreçteki çeşitli değişkenlere** göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekte midir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, Covid-19 sürecinde uzaktan öğretme nedeni ile ilk defa ekrandan ders alma deneyimi yaşayan ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin süreç ile ilgili görüşleri ve duyguları araştırılmıştır. Bu amaçla, betimsel araştırma modellerinden tekil tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma, dijital bir form ile internet üzerinden İstanbul ilinde 38 ilçede yaşayan 6342 öğrenciden toplanan verilerden ulaşılan bulgulara dayalıdır.

2.2. Çalışma Grubu

Veri toplanan çalışma grubunun özellikleri şöyledir:

Tablo 2.1. Çalışma Grubunun Okul Türü, Okul Seviyesi, Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	K	3726	58.8%
	E	2616	41.2%
Okul Türü	Resmi	4213	66.4%
	Özel	2127	33.5%
	Belirtmeyen	2	0.0%
Okul Seviyesi	İlkokul	1668	26.3%
	Ortaokul	1751	27.6%
	Lise	2923	46.1%
Sınıf düzeyi	3. Sınıf	610	9.6%
	4. Sınıf	348	5.5%
	5. Sınıf	710	11.2%
	6. Sınıf	639	10.1%
	7. Sınıf	546	8.6%
	8. Sınıf	566	8.9%
	9. Sınıf	923	14.6%
	10. Sınıf	853	13.5%
	11. Sınıf	1147	18.1%

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini toplamak için “İlk, Orta, Lise Öğrencilerinin Uzaktan Derslere Erişim ile ilgili Algıları ve Duyguları” (EK-1) isiminde bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Veri toplama aracı üç alt bölümden oluşmaktadır.

2.3.1. “Derslere Uzaktan Erişim ile ilgili Genel Durum ve Görüşler” Anketi (İlkokul, Ortaokul ve Lise)

Bölüm 1’de çalışma grubundaki öğrencilerin demografik bilgilerinin yanı sıra uzaktan öğretim derslerine erişim için kullandıkları bilgi iletişim teknolojilerini, kullandıkları iletişim türlerini, ekrandan ders yapma ile ilgili genel görüşlerini toplamayı hedefleyen 11 adet soru vardır. Ölçeğin bu bölümü tüm kademelerdeki öğrencilere yönelik sorulardan oluşmaktadır.

2.3.2. “Çevrimiçi Derslerin Bilişsel Katkısı ile İlgili Görüşler” Anketi (İlkokul, Ortaokul ve Lise)

Bölüm 2’de, çalışma grubundaki çevrimiçi eğitime katılmış öğrencilerin çevrimiçi derslerin bilişsel katkısı ile ilgili görüşlerini toplamayı hedeflemektedir.

2.3.3. Çevrimiçi Derslerde Duygular Bölümüne Yönelik Ölçekler (İlkokul, Ortaokul ve Lise)

Bölüm 3’de, öğrencilerin çevrimiçi ders esnasında duygularını anlamak amacıyla ilk (3., 4., 5. sınıf) ve orta ve lise (6., 7., 8., 9., 10 ve 11.) kademeleri için farklı formlar geliştirilmiştir. İlköğretim öğrencilerini duyguları anket formatında sorular ile toplanırken orta ve lise öğrencileri için, “Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği” geliştirilmiştir. Böyle bir ölçeğin alanyazında olmaması, ölçek geliştirilmesini önemli kılmaktadır. Ölçeğin ortaokul ve lise öğrencilerinin yaşadıkları duyguları doğru biçimde ortaya koyması için çözümler planlanmıştır.

“Çevrimiçi Derslerde İlkokul Öğrencilerinin Duyguları”

Veri toplama aracı Bölüm 3’ün 1. bölümünde ilköğretim düzeyindeki 3., 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin yaş özellikleri dikkate alınarak, uzman kanısı ile, duygularının (Likert tipi bir ölçek yerine) seçmeli anket soruları ile ortaya çıkarılması yolu seçilmiştir. Ankette bu yaş grubu öğrencilerin ekran başındaki duygularına yönelik veri toplama amaçlı 8 soru yer almaktadır. Sorular şöyledir:

- Ekranda öğretmenini görünce nasıl hissediyorsun?
- Ekrandaki derste arkadaşlarını dinlerken nasıl hissediyorsun?
- Ekrandaki derste bir şey sormak istediğinde nasıl hissediyorsun?
- Ekrandaki derste sana söz hakkı verildiğinde nasıl hissediyorsun?
- Ekrandaki derslerde söz hakkı alamadığında nasıl hissediyorsun?
- Ekrandaki derste, öğretmen değişik bir uygulama yaptırdığında nasıl hissediyorsun?
- Ekrandaki derste sana sorulan sorunun cevabını bilemediğinde nasıl hissediyorsun?
- Ekrandaki ders sırasında genelde nasıl hissediyorsun?

Soruların cevaplanmasında duygu seçenekleri verilmiş, ayrıca aşağıdaki görselde görüldüğü şekilde emojiyle desteklenmiştir. Öğrencilerden her bir soru için hissettikleri tek bir duyguyu işaretlemeleri istenmiştir.

Ekranda öğretmenini görünce nasıl hissediyorsun? *

☐ 😊 Mutlu

☐ 😄 Heyecanlı

☐ 😞 Kaygılı

☐ 😫 Sıkılmış

☐ 😞 Mutsuz

Şekil 2.1. İlkokul öğrencilerinin çevrimiçi derslerdeki duygularına yönelik soru örneği

Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği

Veri toplama aracı Bölüm 3'ün ikinci bölümünde ortaokul ve lise öğrencilerinin çevrimiçi derslere yönelik duygularını ortaya çıkarmak için ise Likert tipi "Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği" (EK-2) geliştirmesi tercih edilmiştir.

2.3.4. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği Geliştirme Süreci

Ön Çalışma: Ölçeğin ön çalışması kapsamında ilk olarak ölçekte ele alınacak boyutlar belirlenmiştir. Bu boyutlar yukarıda anlatıldığı gibi ortaokul ve lise öğrencilerinin yaşayabileceği duygular olan zevk alma, gurur duyma, sıkılma, umutsuzluğa kapılma, kaygı ve yalnızlık olarak belirlenmiştir. Bu aşamada, literatürdeki benzer araştırmaya dayalı ölçekler (Çivitci, 2009; Frenzel, Thrash, Pekrun ve Goetz, 2007; Lichtenfeld, Pekrun, Stupnisky, Reiss ve Murayama, 2012; Peixoto, Mata, Monteiro, Sanches ve Pekrun, 2015; Pekrun, Goetz, Frenzel, Barchfeld, ve Perry, 2011; Pekrun, Goetz, Titz ve Perry, 2002; Siyez ve Kaya, 2008; Tornare, Czajkowski ve Pons, 2015; Yıldız, 2014) maddeleri ve boyutları açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda her bir duygu ile ilgili en az dörder madde, ilgili literatür ve benzer ölçekler dikkate alınarak yazılmıştır.

Zevk alma: Ölçeğin yedi maddesi öğrencilerin çevrimiçi öğrenme ortamından zevk alma duygusuna yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu boyutla ilgili bir örnek madde “Ekran başında ders yapmaktan zevk alıyorum” şeklindedir.

Gurur duyma: Bu boyutla ilgili olarak ölçekte dört madde geliştirilmiştir. Örnek maddelerden bir tanesi “Ders bitip ekranı kapattığımda kendimi önemli bir iş başarmış gibi hissediyorum”dur.

Sıkılma: Ölçekteki dört madde bu boyuta yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu boyutla ilgili bir örnek madde “Ekrandaki ders yapmayı sıkıcı buluyorum” şeklindedir.

Umutsuzluğa kapılma: Ölçeğin dört maddesi öğrencilerin çevrimiçi öğrenme ortamlarında kapıldıkları umutsuzluk duygusuna yöneliktir. Bu boyutla ilgili bir örnek madde “Ekrandaki derslerden bir beklentim yok” şeklindedir.

Kaygı: Ölçekte bu boyutla ilgili olarak dört madde geliştirilmiştir. Örnek maddelerden bir tanesi “Ekrandaki dersler sırasında kaygı yaşıyorum” şeklindedir.

Yalnızlık: Ölçeğin altı maddesi öğrencilerin çevrimiçi öğrenme ortamından yalnızlık duygusuna yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu boyuta örnek olarak “Ekrandaki ders yapmak yalnız hissettiriyor” maddesi verilebilir.

Geliştirilen maddeler PDR ve ölçek geliştirme alanında uzman dört ayrı akademisyenle paylaşılmış ve geri bildirimleri doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Böylelikle beklenen duygulara yönelik, altı boyut altında dağılması beklenen, toplam 29 madde elde edilmiştir. Geçerlik güvenirlik çalışmaları öncesinde elde edilen madde havuzu 29 madde içermektedir. (7 madde zevk alma, 4 madde gurur duyma, 4 madde sıkılma, 4 madde umutsuzluğa kapılma, 4 madde kaygı duyma ve 6 madde yalnızlık boyutu için).

Ölçek maddeleri 5’li Likert tipine göre puanlanmıştır. Puanlama, maddeyi okuyan öğrencinin o maddedeki duyguyu çevrimiçi öğrenme ortamında hissetme sıklığını göz önüne alarak cevaplama göre tasarlanmıştır. Maddelerin içerdiği hissetme sıklıkları “Her zaman”, “Çoğu zaman”, “Bazen”, “Nadiren” ve “Hiçbir zaman” şeklinde düzenlenmiştir. Bu seviyeler; Her zaman=5, Çoğu zaman=4, Bazen=3, Nadiren=2, Hiçbir zaman=1 olarak puanlanmıştır. Ölçekte her bir duygu ayrı ayrı ölçüleceği için toplam puan hesaplanmamaktadır. Her bir boyutun toplam puanının büyüklük derecesi, ilgili duygunun hissedilme derecesi şeklinde yorumlanmaktadır.

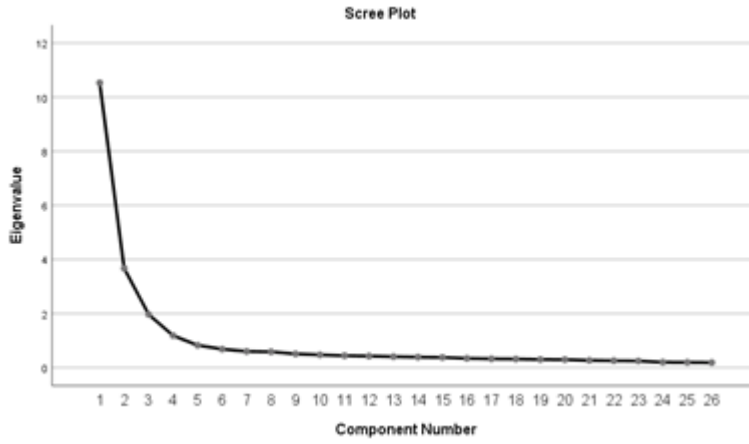
Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA): İki farklı analiz için veri seti SPSS’in rastgele dosya bölme özelliği kullanılarak 1827 ve 1828 satırdan oluşan iki dosyaya bölünmüştür. Bu analizler

öncesinde verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi yapılmıştır. Bu değerlerin istatistiksel olarak anlamlı bulunması modele açıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılabileceğinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. 1827 veriden oluşan veri seti üzerinde, faktör analizinin ilk aşamasında ölçekte yer alan 29 madde üzerinde çalışılmış ve Varimax döndürme tekniği uygulanmıştır. Bu aşamada üç madde (10, 13 ve 20) birden fazla faktöre .30'dan fazla yük değeri ile dağıldığı için çıkarılmış ve analiz tekrarlanmıştır. Yeni analizde Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .95, Bartlett küresellik testi sonuç değeri de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [$X^2= 31985.582$, Sd = 325, $p < .000$]. Bu değerler veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2006). İkinci aşamada ölçekteki alt boyutların özdeğeri 1'den büyük dört faktör altında toplandığı ve toplam varyansın %66.3'ünü açıkladığı bulunmuştur. Elde edilen faktör yükleri .875 ilâ .533 arasında değişmektedir. Varimax döndürme tekniği uygulandıktan sonra maddelerin faktörlere dağılımı Tablo 2.2'de ve yamaç grafiği Şekil 2.2'de sunulmaktadır.

Tablo 2.2. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeğinin ikinci aşama AFA sonuçları (Kaiser normalleştirilmesiyle Varimax dik döndürme sonrası)

Madde No	Boyutlar	F1	F2	F3	F4
27	Zevk	.821			
28	Zevk	.816			
14	Zevk	.782			
2	Zevk	.766			
21	Zevk	.753			
29	Zevk	.735			
11	Gurur	.732			
9	Zevk	.728			
26	Gurur	.722			
4	Gurur	.658			
5	Sıkıcı		.802		
6	Umutsuz		.777		
19	Umutsuz		.719		
12	Sıkıcı		.715		
17	Sıkıcı		.711		
15	Umutsuz		.700		
22	Sıkıcı		.661		
26	Umutsuz		.533		

18	Yalnız			.875	
20	Yalnız			.802	
23	Yalnız			.777	
24	Yalnız			.739	
25	Kaygı				.791
7	Kaygı				.780
16	Kaygı				.745
1	Kaygı				.678
	Açıklanan Varyans % (Toplam= % 66.281)	24.777	18.732	11.616	11.156

Şekil 2.2. Yamaç grafiği

Elde edilen ve Tablo 2.2’de sunulan bulgular ile Şekil 2.2’de verilen yamaç grafiği Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeğinin ortaokul ve lise öğrencilerinin duyguları ile ilgili dört boyutlu bir yapı içerdiğini göstermektedir. Zevk alma ve gurur duyma ile ilgili maddelerin beklenenin tersine aynı boyut altında toplandığı ve varyansın %24.8’ini açıkladığı görülmüştür. Bu boyut altındaki faktör yükleri .821 ilâ .658 arasında değişmektedir. Varyansın %18.7’sini açıklayan ikinci faktör sıkıcılık ve umutsuzluk maddelerini bir arada kapsamaktadır. Yine bu boyutta da beklenenin tersine iki duygu bir arada ve .802 ilâ .533 arasında değişen faktör yükleri ile toplanmıştır. Varyansın %11.6’sını açıklayan üçüncü faktörün yalnızlık ile %11.2’ sini açıklayan son faktörün ise kaygı ile ilişkili maddeleri içerdiği görülmüştür. Bu maddeler için de faktör yükleri .791 ilâ .678 arasında değişmektedir.

Elde edilen 26 maddelik dört boyutlu yapıda madde yüklerinde binişiklik ve bir boyutta üçten az madde sorunları bulunmamaktadır ve bu haliyle ölçeğin yapı geçerliğinin yeterli olduğu söylenebilir. Bir sonraki aşamada elde edilen bu yapı üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA): DFA analizleri daha önce rastgele ikiye bölünen veri setinin 1828'lik kısmı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Analizler öncesinde ölçeğin üç boyutuna ait ortalama ve standart sapma değerleri ile boyutlar arası korelasyon katsayıları ve Varyans Genişlik Faktörü (VGF) değerleri incelenerek yordayıcı değişkenler arasında var olan ilişki açığa çıkarılmaya ve böylelikle çoklu bağlantı problemi olup olmadığının anlaşılmasına çalışılmıştır. Örtük değişkenler arasındaki korelasyonun .80'nden düşük (Kline, 2011) ve VGF değerlerinin 5'ten küçük olması çoklu bağlantı sorunu olmadığı anlamına gelir (Montgomery, 2001) ve veri setinin yordama analizleri için uygun olduğunu anlatır. Söz konusu değerler Tablo 2.3'de verilmiştir.

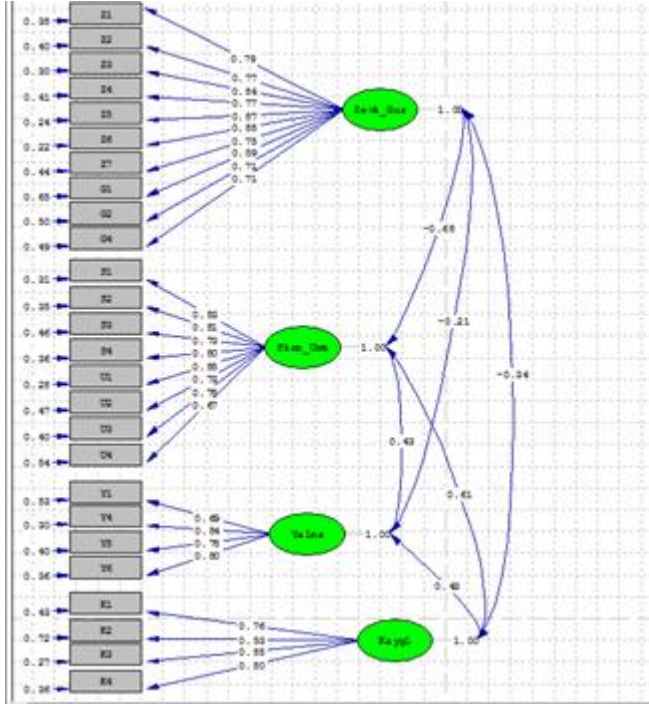
Tablo 2.3. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği-2'de Boyutların Ortalama ve Standart Sapmaları, Varyans Genişlik Faktörü (VGF) ve Boyutlar arası Korelasyon Değerleri

Boyut		Ss	VGF				Korelasyon			
			[1]	[2]	[3]	[4]	[1]	[2]	[3]	[4]
Zevk ve Gurur [1]	2.62	1.01	-	1.49	1.22	1.45	1	-.633**	-.182**	-.283**
Sıkıcı [2]	2.68	1.06	1.10	-	1.15	1.21	-	1	.386**	.531**
Yalnız [3]	2.96	1.19	1.7	2.16	-	1.40	-	-	1	.353**
Kaygı [4]	2.18	0.99	1.7	1.91	1.18	-	-	-	-	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 2.3'e göre beşli Likert tipindeki ölçekten alınan ortalama puanlar tüm boyutlar için 3.08 ilâ 2.18 arasında; standart sapmalar ise 1.17 ilâ 0.99 arasında değişmektedir. Ölçekte boyutlar arası korelasyonlar .610 ilâ -.126 arasında değişmektedir ve tüm değerler için .001 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgulara göre ölçeğin Zevk ve Gurur boyutu ile Sıkıcı ve Umutsuzluk duygularını ölçen boyutu arasında ters yönde ve güçlü bir ilişki ($r = -.63$) bulunmaktadır. Aynı boyut Kaygı ile ilgili boyutla da orta düzeyde ilişki ($r = .53$) göstermiştir. Gerek korelasyon katsayılarının .80'den küçük olması gerekse sunulan VGF değerlerinin 5'in altında olması DFA için veri setinin uygun olduğunu göstermektedir.

Bu doğrultuda modelin yapısal eşitlik modelleme yaklaşımı ve kısmi en küçük kareler uyumu hipotezi test edilerek birinci düzey DFA gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla orijinal ölçek makalesinde sunulan modele uygun şekilde; Zevk ve Gurur, Sıkılma ve Umutsuzluk, Yalnızlık ve Kaygı örtük değişkenlerine dair model DFA ile sınanmış ve model için uyum indisleri hesaplanmıştır. Gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizine ait standartlaştırılmış katsayıları içeren model Şekil 2.3’de sunulmaktadır.

Şekil 2.3. Elde edilen DFA Modeli

Şekil 2.3’de görüldüğü üzere, DFA ile elde edilen modelde gözlenen değişkenler ile örtük değişkenler arasındaki korelasyonlar .88 ilâ .53 arasında değişmektedir. Bu modelin uygunluğu incelenirken kritik ölçütler olarak χ^2/sd , GFI (Goodness-of-Fit index), AGFI (Adjusted Goodness-of-Fit index), CFI (Comparative Fit Index), RMSEA (the Root Mean Square Error of Approximation) ve SRMR (Standardized Root Mean Square Residual) değerleri alınmıştır. Modele ait uyum indisleri Tablo 2.4’de sunulmaktadır.

Tablo 2.4. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeğine ait Uyum indisleri ve uyum indislerinin kabul sınırları

Uyum İndisleri	AAAAA Ölçeği	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum*
X^2 / sd	4.84	≤ 2	≤ 5
GFI	0.95	≥ 0.95	≥ 0.85
AGFI	0.92	≥ 0.95	≥ 0.85
CFI	0.97	≥ 0.95	≥ 0.80
RMR	0.080	≤ 0.05	≤ 0.08
SRMR	0.050	≤ 0.05	≤ 0.08

Kaynaklar: Büyüköztürk, Akgün, Özkahveci, & Demirel, 2004; Şencan, 2005; Şimşek, 2007

Tablo 2.4’de görüldüğü gibi tüm uyum indeksleri kabul edilebilir sınırın üzerinde ve iyi uyuma yakındır (GFI = 0.95; AGFI = 0.92; CFI = 0.97; RMR = 0.08; SRMR = 0.062; RMSEA = 0.050). DFA sonunda elde edilen yapı ve hesaplanan uyum indisi değerlerine bakılarak ölçeğin gerekli yapı geçerliği ölçütlerini sağladığı söylenebilir.

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik: Ölçüt bağıntılı geçerlik kapsamında çalışma grubunun tamamına Ergenler İçin Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği-EİPNDÖ (Yıldız, 2014) uygulanmıştır. Bu ölçek yedi olumlu ve yedi olumsuz duyguyu içeren 14 maddelik bir ölçektir ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir (Yıldız, 2014). Çalışma grubundaki dersleri çevrimiçi takip eden orta ve lise düzeyindeki tüm öğrencileri için (n=3655) ölçek boyutları ve EİPNDÖ olumlu ve olumsuz duygular arasındaki korelasyon değerleri Tablo 2.5’te yer almaktadır.

Tablo 2.5. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları ölçeği boyutlarının EİPNDÖ ölçeği korelasyonu

	EİPNDÖ Olumlu	Zevk ve Gurur	EİPNDÖ Olumsuz	Yalnızlık	Sıkıcı ve Umutsuz	Kaygı
EİPNDÖ Olumlu	1	.696**	-.389**	-.489**	-.117**	-.281**
Zevk		1	-.422**	-.619**	-.170**	-.281**
EİPNDÖ Olumsuz			1	.609**	.361**	.594**
Sıkıcı ve Umutsuz				1	.387**	.537**
Yalnızlık					1	.370**
Kaygı						1

Tablo 2.5’de görüldüğü gibi “Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları” ölçeğinin Zevk ve Gurur boyutu ile EİPNDÖ Olumlu Duygular puanları arasında pozitif yönde yüksek ($r=.70$), EİPNDÖ Olumsuz Duygular puanları arasında orta ve düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişki söz konusudur. Yine EİPNDÖ olumsuz puanları ile “Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları” ölçeğinin Sıkıcı ve Umutsuz boyutu ile yüksek, Kaygı boyutu arasında orta, Yalnızlık ile arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Ek olarak olumlu ve olumsuz duygulara yönelik boyutlar arasındaki ilişkiler de beklenen yönlerde istatistiksel olarak anlamlıdır. Elde edilen bu bulgular “Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları” ölçeği’nin geçerliğine kanıt olarak düşünülebilir.

Güvenirlilik: AFA ve DFA bulgularına göre elde edilen ölçek yapısının güvenirliğini belirlemek üzere ölçeğin tüm boyutlarına ait Cronbach Alfa, Ortalama Açıklanan Varyans (OAV / Average Variance Extracted) ve Bileşik Güvenirlilik (Composite Reliability) değerleri hesaplanmış ve Tablo 2.6’da sunulmuştur. Ortalama açıklanan varyans ve bileşik güvenirlik doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yükleri ve hata oranlarıyla hesaplanmaktadır (Hair vd, 1997).

Tablo 2.6. Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları-2’nin Cronbach Alfa katsayıları ve Ortalama Açıklanan Varyans (OAV) değerleri

	Cronbach Alfa Değeri	Ortalama Açıklanan Varyans (OAV)	Bileşik Güvenirlilik
Zevk ve Gurur	.93	0.71	0.93
Sıkıcı ve Umutsuz	.92	0.50	0.89
Yalnız	.86	0.64	0.88
Kaygı	.83	0.57	0.84

Tablo 2.6’da verilen ve ölçeğin maddelerinin ayrı ayrı toplanması ile elde edilen puanlara ait bulgular tüm boyutlar için Cronbach alfa değerlerinin .93 ve .83 aralığında değiştiğini göstermektedir. Tüm boyutların OAV değerleri 0.5 (Jörg, Hubona ve Ray, 2016), bileşik güvenirlik değerleri de 0.7 eşik değerinin (Hair vd, 1997) üzerindedir. Bu değerler ölçeğin yeterli iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan açıklayıcı, doğrulayıcı faktör analizleri ve iç tutarlık analizlerinden elde edilen bulgular “Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları” ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır.

Ölçeğin Puanlanması: Ölçek 26 maddeden oluşmaktadır. Tüm maddeler pozitif yönlü olup ters madde bulunmamaktadır. Beşli Likert tipindeki ölçeğin olumlu duygular içeren Zevk ve Gurur boyutu için alınabilecek puanlar 10 ilâ 50 arasında değişmektedir. Olumsuz duyguları

içeren Sıkıcı ve Umutsuz boyutu için toplam puan 8 – 40, gerek Yalnızlık ve gerekse Kaygı boyutları için ise, 4 – 20 arasında olabilir.

2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmaya ait nicel verilerin istatistiksel analizi, bilgisayar ortamında SPSS paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri, ANOVA, Tek ve Çift Yönlü MANOVA ve Ki-Kare analizi yöntemleri kullanılmıştır. Ek olarak boyutlar arası ilişkileri anlamak üzere Pearson korelasyon analizleri; doğrulayıcı faktör analizi koşullarını sınamak üzere Varyans Genişlik Faktörü; ölçek güvenilirliğini belirlemek üzere ölçeğin tüm boyutlarına ait Cronbach Alfa, Ortalama Açıklanan Varyans (OAV / Average Variance Extracted) ve Bileşik Güvenirlik (Composite Reliability) hesaplamaları gerçekleştirilmiştir. Tüm istatistiksel analizler için tekli ve çoklu normallik analizleri gerçekleştirilmiş ve ihlale rastlanmamıştır. Bir istisna olarak MANOVA analizi için yapılan analizlerde dokuz deneğin uç değer (outlier) olduğu tespit edilmiş ancak veri seti büyüklüğü dikkate alındığında ihmal edilebilir olduğuna karar verilerek (Pallant, 2015) korunmuştur. Araştırmada hata payı .05 olarak alınmış, MANOVA ve Ki-Kare analizlerinde Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. BÖLÜM-1 DERSLERE UZAKTAN ERİŞİM

3.1.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın **birinci sorusu** olan “Öğrencilerin uzaktan öğretim sürecinde **derslere erişim için kullandıkları araçların** okul türüne (resmi, özel) göre dağılımı nedir?” kapsamında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretim Sürecinde Derslere Erişim İçin Kullandıkları Araçların Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.1. Uzaktan Öğretim Sürecinde Derslere Erişim İçin Kullanılan Araçların Okul Türüne Göre Dağılımı

Okul Türü	Okul Seviyesi	Masaüstü Bilgisayar				Dizüstü Bilgisayar				Tablet				Cep Telefonu				Televizyon			
		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	188	17.70%	874	82.30%	379	35.70%	683	64.30%	286	26.90%	776	73.10%	732	68.90%	330	31.10%	626	58.90%	436	41.10%
	Ortaokul	179	19.20%	753	80.80%	393	42.20%	539	57.80%	164	17.60%	768	82.40%	710	76.20%	222	23.80%	460	49.40%	472	50.60%
	Lise	385	17.40%	1834	82.60%	900	40.60%	1319	59.40%	244	11.00%	1975	89.00%	1741	78.50%	478	21.50%	739	33.30%	1480	66.70%
Toplam		752	17.80%	3461	82.20%	1672	39.70%	2541	60.30%	694	16.50%	3519	83.50%	3183	75.60%	1030	24.40%	1825	43.30%	2388	56.70%
Özel	İlkokul	151	24.90%	455	75.10%	347	57.30%	259	42.70%	353	58.30%	253	41.70%	225	37.10%	381	62.90%	52	8.60%	554	91.40%
	Ortaokul	149	18.20%	669	81.80%	407	49.80%	411	50.20%	530	64.80%	288	35.20%	365	44.60%	453	55.40%	76	9.30%	742	90.70%
	Lise	118	16.80%	585	83.20%	498	70.80%	205	29.20%	208	29.60%	495	70.40%	401	57.00%	302	43.00%	26	3.70%	677	96.30%
Toplam		418	19.70%	1709	80.30%	1252	58.90%	875	41.10%	1091	51.30%	1036	48.70%	991	46.60%	1136	53.40%	154	7.20%	1973	92.80%
Toplam	İlkokul	339	20.30%	1329	79.70%	726	43.50%	942	56.50%	639	38.30%	1029	61.70%	957	57.40%	711	42.60%	678	40.60%	990	59.40%
	Ortaokul	328	18.70%	1422	81.30%	800	45.70%	950	54.30%	694	39.70%	1056	60.30%	1075	61.40%	675	38.60%	536	30.60%	1214	69.40%
	Lise	503	17.20%	2419	82.80%	1398	47.80%	1524	52.20%	452	15.50%	2470	84.50%	2142	73.30%	780	26.70%	765	26.20%	2157	73.80%
Genel Toplam		1170	18.50%	5170	81.50%	2924	46.10%	3416	53.90%	1785	28.20%	4555	71.80%	4174	65.80%	2166	34.20%	1979	31.20%	4361	68.80%

Tablo 3.1’de yer alan bulgular incelendiğinde, uzaktan öğretim sürecinde resmi okul öğrencilerinin derslere erişim için; en fazladan en aza doğru cep telefonu (%75.60), televizyon (%43.30), dizüstü bilgisayar (%39.70) kullandığı görülmektedir. Özel okul öğrencilerinin ise derslere erişim için; en fazla dizüstü bilgisayar (%58.90) ve sırası ile tablet (%51.30), cep telefonu (%46.60) kullandığı görülmektedir.

Resmi okul öğrencileriyle özel okul öğrencileri arasında kullanılan araç bakımından en büyük farkın televizyonda olduğu görülmektedir. Resmi okul öğrencilerinin %43.30’u dersleri televizyondan takip ettiklerini belirtirken, özel okul öğrencilerinin yalnızca %7.20’si televizyonu takip etmektedir. Bu tabloda en çok dikkat çeken bulgu; özel okul öğrencilerinin dizüstü bilgisayar (%58.90) kullanımının resmi okullara (%39.70) göre büyük fark göstermesi; resmi okul öğrencilerinin ise derslere erişim için cep telefonu (%75.60) kullanımında özel okullardan (%46.60) çok daha yüksek bir oranlarının olmasıdır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarının Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.2. Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarının Okul Türüne Göre Dağılımı

Evden derslerimi...		İnternette canlı derslerle takip ettim.		Hem canlı dersler, hem öğretmenimin gönderdikleri ile çalıştım.		Sadece TV'den izledim.		Sadece öğretmenimin gönderdiklerine çalıştım (Whatsapp'tan, vb.)		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	97	9.10%	740	69.70%	96	9.00%	129	12.10%	1062	100%
	Ortaokul	132	14.20%	606	65.00%	88	9.40%	106	11.40%	932	100%
	Lise	461	20.80%	1025	46.20%	260	11.70%	473	21.30%	2219	100%
Toplam		690	16.40%	2371	56.30%	444	10.50%	708	16.80%	4213	100%
Özel	İlkokul	123	20.30%	458	75.60%	0	0.00%	25	4.10%	606	100%
	Ortaokul	192	23.50%	585	71.50%	1	0.10%	40	4.90%	818	100%
	Lise	270	38.40%	382	54.30%	6	0.90%	45	6.40%	703	100%
Toplam		585	27.50%	1425	67.00%	7	0.30%	110	5.20%	2127	100%
Toplam	İlkokul	220	13.20%	1198	71.80%	96	5.80%	154	9.20%	1668	100%
	Ortaokul	324	18.50%	1191	68.10%	89	5.10%	146	8.30%	1750	100%
	Lise	731	25.00%	1407	48.20%	266	9.10%	518	17.70%	2922	100%
Genel Toplam		1275	20.10%	3796	59.90%	451	7.10%	818	12.90%	6340	100%

Tablo 3.2'ye ait bulgular, öğrencilerin %60'ının hem canlı ders hem öğretmenin gönderdiği materyallerle ders sürecini takip ettiğini göstermektedir. Bu bulgu canlı ders kadar gönderilen materyallerin de önemine işaret etmektedir. Nitekim, resmi okullarda Whatsapp kullanımının özel okullara göre daha yüksek olması materyal kullanmak için bu ortamın kullanıldığına dair bir işaret olabilir.

3.1.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Öğrencilerin uzaktan öğretim **derslerini takip ettikleri öğretim ortamlarının** okul türüne (resmi, özel) göre dağılımı nedir?” kapsamında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretim Derslerini Takip Ettikleri Öğretim Ortamlarının Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.3. Uzaktan Öğretim Derslerinin Takip Edildiği Öğretim Ortamlarının Okul Türüne Göre Dağılımı

Okul Türü	Okul Seviyesi	EBA TV				<u>eba.gov.tr</u>				Okulun sistemi				Whatsapp sınıf grubundan gönderilen konu ve ödevler				İnternet'te yüz yüze ortam (canlı ders)				Ders kitabı				Hiçbiri	
		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor		Kullanıyor		Kullanmıyor			
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	801	75.40%	261	24.60%	656	61.80%	406	38.20%	127	12.00%	935	88.00%	726	68.40%	336	31.60%	637	60.00%	425	40.00%	614	57.80%	448	42.20%	7	0.70%
	Ortaokul	625	67.10%	307	32.90%	556	59.70%	376	40.30%	190	20.40%	742	79.60%	548	58.80%	384	41.20%	641	68.80%	291	31.20%	383	41.10%	549	58.90%	11	1.20%
	Lise	1123	50.60%	1096	49.40%	1345	60.60%	874	39.40%	365	16.40%	1854	83.60%	965	43.50%	1254	56.50%	1044	47.00%	1175	53.00%	646	29.10%	1573	70.90%	110	5.00%
Toplam		2549	60.50%	1664	39.50%	2557	60.70%	1656	39.30%	682	16.20%	3531	83.80%	2239	53.10%	1974	46.90%	2322	55.10%	1891	44.90%	1643	39.00%	2570	61.00%	128	3.00%
Özel	İlkokul	88	14.50%	518	85.50%	79	13.00%	527	87.00%	482	79.50%	124	20.50%	156	25.70%	450	74.30%	468	77.20%	138	22.80%	337	55.60%	269	44.40%	2	0.30%
	Ortaokul	111	13.60%	707	86.40%	131	16.00%	687	84.00%	665	81.30%	153	18.70%	245	30.00%	573	70.00%	660	80.70%	158	19.30%	422	51.60%	396	48.40%	5	0.60%
	Lise	36	5.10%	667	94.90%	46	6.50%	657	93.50%	544	77.40%	159	22.60%	251	35.70%	452	64.30%	520	74.00%	183	26.00%	264	37.60%	439	62.40%	5	0.70%
Toplam		235	11.00%	1892	89.00%	256	12.00%	1871	88.00%	1691	79.50%	436	20.50%	652	30.70%	1475	69.30%	1648	77.50%	479	22.50%	1023	48.10%	1104	51.90%	12	0.60%
Toplam	İlkokul	889	53.30%	779	46.70%	735	44.10%	933	55.90%	609	36.50%	1059	63.50%	882	52.90%	786	47.10%	1105	66.20%	563	33.80%	951	57.00%	717	43.00%	9	0.50%
	Ortaokul	736	42.10%	1014	57.90%	687	39.30%	1063	60.70%	855	48.90%	895	51.10%	793	45.30%	957	54.70%	1301	74.30%	449	25.70%	805	46.00%	945	54.00%	16	0.90%
	Lise	1159	39.70%	1763	60.30%	1391	47.60%	1531	52.40%	909	31.10%	2013	68.90%	1216	41.60%	1706	58.40%	1564	53.50%	1358	46.50%	910	31.10%	2012	68.90%	115	3.90%
Genel Toplam		2784	43.90%	3556	56.10%	2813	44.40%	3527	55.60%	2373	37.40%	3967	62.60%	2891	45.60%	3449	54.40%	3970	62.60%	2370	37.40%	2666	42.10%	3674	57.90%	140	2.20%

Tablo 3.3’de yer alan bulgulara göre; öğrencilerin uzaktan öğretim derslerini takip ettikleri ortamlara bakıldığında resmi okulların,

1. EBA TV’yi (%60.50)
2. eba.gov.tr sitesini (%60.70)
3. Whatsapp ortamını (%53.10) özel okullara göre daha sıklıkla kullandıkları görülmektedir.

Resmi ve özel okul öğrencilerine karşılaştırmalı baktığımızda en önemli farkın **okulun sistemi** başlığında olduğu görülmektedir. Resmi okul öğrencilerinin %16.20’si okulun kendi sistemi üzerinden dersleri takip ederken, özel okul öğrencilerinin %79.50’si okulun sistemini kullanarak dersleri takip ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum resmi okullarının merkezden yönetilmesi anlayışı nedeniyle kendilerine ait sistemlerle çözüm oluşturabilme seçeneklerinin sınırlandırılmasından kaynaklanıyor olabilir.

Bulgularda dikkat çeken birkaç diğer nokta;

1. Her okul türünde çevrimiçi canlı ders ortamının, (%62.60) yüksek oranda kullanılması
2. Ders kitabının (%42.10) uzaktan öğretim sürecine entegre edilerek kullanılmaya devam edilmesidir.

3.1.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın **üçüncü sorusu olan** “Öğrencilerin uzaktan yapılan **dersleri takip etme durumları** okul türüne (resmi, özel) göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” kapsamında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretim Sürecinde Derse Girme Davranışlarının Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıdadır:

Tablo 3.4. Uzaktan Öğretim Sürecinde Derse Devam Davranışlarının Okul Türüne Göre Dağılımı

Ekran başındaki derslere...		Düzenli giriyorum.		Bazen giriyor, bazen girmiyorum.		İlk haftalarda girdim, şimdi hiç girmiyorum.		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	583	54.90%	327	30.80%	152	14.30%	1062	100%
	Ortaokul	449	48.20%	310	33.30%	173	18.60%	932	100%
	Lise	516	23.30%	889	40.10%	814	36.70%	2219	100%
Toplam		1548	36.70%	1526	36.20%	1139	27.00%	4213	100%
Özel	İlkokul	549	90.60%	43	7.10%	14	2.30%	606	100%
	Ortaokul	739	90.30%	53	6.50%	26	3.20%	818	100%
	Lise	491	69.80%	129	18.30%	83	11.80%	703	100%
Toplam		1779	83.60%	225	10.60%	123	5.80%	2127	100%
Toplam	İlkokul	1132	67.90%	370	22.20%	166	10.00%	1668	100%
	Ortaokul	1188	67.90%	363	20.70%	199	11.40%	1750	100%
	Lise	1007	34.50%	1018	34.80%	897	30.70%	2922	100%
Genel Toplam		3327	52.50%	1751	27.60%	1262	19.90%	6340	100%

Öğrencilerin derse devam etme ile ilgili davranışlarının genel eğilimine bakıldığında, derslere **sadece ilk haftalarda girdiğini** belirten öğrencilerin oranı,

- Özel okullarda yalnızca %5.80,
- Resmi okul öğrencilerinde ise %27.00'dir.

Derslere düzenli olarak giren öğrenciler ise;

- Özel okullarda %83.6,
- Resmi okullarda %36.70'tir.

Resmi ve özel okullarda uzaktan yapılan derslere düzenli girme oranının bu kadar farklı olması, özel okullarda yapılan uygulamaların incelenmesi ve mümkünse iyi örneklerin resmi okullarda da yaygınlaştırılması önemlidir. Ayrıca, resmi okullarda, özellikle lise düzeyinde öğrencilerin yalnızca %23.30'u derslere düzenli olarak girdiklerini belirtmişlerdir. Her iki okul türünde de ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin %52.50'si derslere düzenli olarak girdiklerini belirtmişlerdir. Derslere düzenli girme davranışının her iki okul türünde de liseye doğru azalması dikkat çekmektedir.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretim Sürecinde Ders Yapma ile İlgili İstek Durumlarının Okul Türüne ve Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarına Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.5. Uzaktan Öğretim Sürecinde Ders Yapma ile İlgili İstek Durumlarının Okul Türüne ve Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarına Göre Dağılımı

Okul Türü	Ekran üzerinden yapılan derslere...	Kendim isteyerek giriyorum.					
		Evet		Hayır		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Resmi	Hem canlı dersler, hem öğretmenimin gönderdikleri ile çalıştım.	2049	86.4%	322	13.6%	2371	100%
	İnternette canlı derslerle takip ettim.	510	73.9%	180	26.1%	690	100%
	Sadece TV'den izledim.	298	67.1%	146	32.9%	444	100%
	Sadece öğretmenimin gönderdiklerine çalıştım (Whatsapp'tan, vb.)	420	59.3%	288	40.7%	708	100%
Toplam		3277	77.8%	936	22.2%	4213	100%
Özel	Hem canlı dersler, hem öğretmenimin gönderdikleri ile çalıştım.	1225	86.0%	200	14.0%	1425	100%
	İnternette canlı derslerle takip ettim.	390	66.7%	195	33.3%	585	100%
	Sadece TV'den izledim.	2	28.6%	5	71.4%	7	100%
	Sadece öğretmenimin gönderdiklerine çalıştım (Whatsapp'tan, vb.)	59	53.6%	51	46.4%	110	100%
Toplam		1676	78.8%	451	21.2%	2127	100%
Toplam	Hem canlı dersler, hem öğretmenimin gönderdikleri ile çalıştım.	3274	86.2%	522	13.8%	3796	100%
	İnternette canlı derslerle takip ettim.	900	70.6%	375	29.4%	1275	100%
	Sadece TV'den izledim.	300	66.5%	151	33.5%	451	100%
	Sadece öğretmenimin gönderdiklerine çalıştım (Whatsapp'tan, vb.)	479	58.6%	339	41.4%	818	100%
Genel Toplam		4953	78.1%	1387	21.9%	6340	100%

Tablo 3.5'deki bulgular, öğrencilerin %78.10'unun uzaktan öğretim derslerine isteyerek girdiğini göstermektedir. Ayrıca, resmi okul ile özel okul öğrencilerinin derslere kendi isteğiyle girme davranışlarının birbirine yakın olması da dikkat çeken bir bulgudur. Tablo 3.5'teki

bulgular, “hem çevrimiçi hem de çevrimdışı çalışmalarla” işlenen dersler için kendiliğinden derse katılma oranının gerek resmi (%86.4) gerekse özel okullarda (%86) en yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık sadece öğretmenin gönderdikleri üzerinden çalışmakla yetinen öğrencilerin derslere kendi istekleri ile katılımının ise resmi (%59.3) ve özel okullarda (%53.6) olduğu görülmektedir. Resmi okul öğrencilerinin sadece EBA üzerindeki canlı derslere olan katılımlarının oldukça yüksek olması (%73.9) dikkat çekicidir.

3.2. BÖLÜM 2: ÇEVİRİMİÇİ ORTAM VE ÖĞRENME

Öğrenmenin esas unsuru olan etkili iletişim uzaktan öğretim sürecinde de dikkate alınması gereken önemli bir değişkendir. Basılı kaynaklar, TV (EBA TV), Whatsapp yazışmaları, bilgisayarda yer alan her türlü web 1.0 araçları ile gerçekleştirilen uzaktan öğretim ortamları öğrencilerin öğretmenleri, arkadaşları ve materyal ile tek yönlü iletişim kurduğu ortamlardır. Diğer taraftan çevrimiçi öğrenme platformları ise, öğrenciye öğretmeni ile veya arkadaşları ile anında iletişim kurma özelliği ile çift yönlü iletişime dayalı öğrenme ortamları sunar ve doğru tasarlandığında uzaktan öğretim sürecinin niteliğini hem bilişsel sürece katkı açısından hem de duygular açısından artıran ortamlardır.

Covid-19 döneminde yapılan uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi (öğretmen ve öğrencilerin farklı mekanlarda ancak aynı zaman diliminde canlı /sesli/görüntülü olarak bir araya geldikleri ortamlar) öğrenme ortamları etkileşiminin çift yönlü olması nedeni ile sıklıkla tercih edilen öğrenme ortamları olmuştur. Ancak, çevrimiçi öğrenme ortamlarının tasarımında sürecin niteliğini belirleyen süre, etkileşim türü, derse katılım, dikkati bağlı tutmak vb. değişkenler öğrencilerin öğrenme süreçlerini nasıl etkilediği özellikle bu yaş grubu için çalışılmamış bir konudur.

Bu bölümden itibaren raporda uzaktan öğretim sürecine çevrimiçi olarak katıldığını belirten öğrencilere yönelik bulgu analizleri yer almaktadır. Bu nedenle bu bölümü cevaplayan öğrenci sayısı 5071'e düşmektedir. Bu 5071 öğrencinin 1275'i (%25) sadece çevrimiçi, 3796'sı (%75) hem çevrimiçi hem çevrimdışı olarak derslere katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin 3061'i resmi okul öğrencisi, 2010'u özel okul öğrencisidir (Tablo 1.2.). Bu bölümden itibaren yansıtılan bulgulara bu hedef kitleden toplanan verilerden ulaşılmıştır.

Not: Öğrencilere anket içindeki sorularda “çevrimiçi” kavramı yerine, yapılan ön görüşmelerdeki bilgilere dayalı olarak, “canlı ders” kavramı kullanılmıştır.

3.2.1. Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın **dördüncü sorusu** olan “ Dersleri çevrimiçi takip eden öğrencilerin **sürecin bilişsel katkısı** ile ilgili görüşleri nasıl bir dağılım göstermektedir ve çeşitli değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı fark var mıdır ?” kapsamında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerinin **Okul Türüne** Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.6. “Çevrimiçi Derslerde Öğrenme” ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Evet öğreniyorum		Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum		Hayır öğrenemiyorum		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	390	46.6%	396	47.3%	51	6.1%	837	100%
	Ortaokul	275	37.3%	398	53.9%	65	8.8%	738	100%
	Lise	302	20.3%	937	63.1%	247	16.6%	1486	100%
Toplam		967	31.6%	1731	56.6%	363	11.9%	3061	100%
Özel	İlkokul	351	60.4%	219	37.7%	11	1.9%	581	100%
	Ortaokul	373	48.0%	368	47.4%	36	4.6%	777	100%
	Lise	154	23.6%	396	60.7%	102	15.6%	652	100%
Toplam		878	43.7%	983	48.9%	149	7.4%	2010	100%
Toplam	İlkokul	741	52.3%	615	43.4%	62	4.4%	1418	100%
	Ortaokul	648	42.8%	766	50.6%	101	6.7%	1515	100%
	Lise	456	21.3%	1333	62.3%	349	16.3%	2138	100%
Genel Toplam		1845	36.4%	2714	53.5%	512	10.1%	5071	100%

5071 öğrencinin takip ettikleri derslerin bilişsel katkısıyla ilgili görüşlerine bakıldığında Tablo 3.6'daki bulgular, öğrencilerin sadece %36.4'ünün “evet öğreniyorum” seçeneğini işaretlediklerini göstermektedir. Sınıf düzeyine göre baktığımızda ise bu yüzdenin ilkokuldan liseye doğru ciddi bir düşüş gösterdiği dikkat çekmektedir (ilkokul %52.3, ortaokul %42.8, lise %21.3). Bu bulgulara dikkat çeken bir diğer öge, “evet öğreniyorum” seçeneğinin özel ve resmi okullarda gösterdiği farklılıktır. Resmi okullarda ilkokul düzeyinde sadece %46.6 öğrenci “evet öğreniyorum” derken, özel okullarda bu oran %60.4'e çıkmaktadır. Yine resmi ortaokullarda “evet öğreniyorum” diyen öğrenci oranı %37.3 iken özel okullarda %48.0'dır. Diğer taraftan öğrencilerin %53.5'nin “bazı derslerde öğrendiklerini bazı derslerde ise

öğrenemediklerini” belirttikleri görülmektedir. Uzaktan öğretim sürecinde hiçbir şekilde öğrenmeyi gerçekleştiremediğini söyleyen öğrenci oranı (%10.1) oldukça düşüktür.

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili ilk, orta, lise görüşlerinin görüşlerinin okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.7. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Ki-Kare Analizi

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Okul Türü		Toplam	χ^2	sd	p
		Resmi	Özel				
Evet öğreniyorum.	f	967 _a	878 _b	1845	85.750	2	.000
	%	31.6%	43.7%	36.4%			
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	f	1731 _a	983 _b	2714			
	%	56.6%	48.9%	53.5%			
Hayır öğrenemiyorum.	f	363 _a	149 _b	512			
	%	11.9%	7.4%	10.1%			
Toplam	f	3061	2010	5071			
	%	100%	100%	100%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdeler arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili ilk, orta, lise (n:5071) öğrencilerinin görüşleri, resmi ve özel okullara göre analiz edildiğinde, çevrimiçi derslerden öğrendiğini belirten öğrencilerin oranının özel okullarda daha yüksek olduğu görülmektedir (Özel: %43.7; Resmi: %31.6). Çevrimiçi derslerden hiçbir şekilde öğrenemediğini (Resmi: %11.9; Özel: %7.4) veya bazı derslerde öğrendiğini (Resmi: %56.6; Özel: %48.9) belirten öğrencilerin oranı ise resmi okullarda daha yüksektir. Yapılan ki-kare testi sonucunda, resmi ve özel okul öğrencilerinin çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşleri için gözlenen bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < 0.05$). Bu bulgu, çevrimiçi öğrenme sürecinde özel okulların resmi okullara göre öğrenmeyi gerçekleştirme konusunda daha güçlü bir algı oluşturdıklarını göstermektedir. Özel okulların kendi sistemleri ile çevrimiçi dersleri planlama esnekliğine sahip olması bu başarının nedeni olabilir. Bu bulgular, özel okullarda yapılan uygulamaların incelenmesi ve iyi örneklerin resmi okullarla da paylaşılmasının yerinde olacağını göstermektedir.

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerin sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için Ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.8. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Sınıf Düzeyine Göre Ki Kare Analizi

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Sınıf Düzeyi			Toplam	χ^2	sd	p
		İlkokul	Ortaokul	Lise				
Evet öğreniyorum	f	741 _a	648 _b	456 _c	1845	455.068	4	.000
	%	52.3%	42.8%	21.3%	36.4%			
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	f	615 _a	766 _b	1333 _c	2714			
	%	43.4%	50.6%	62.3%	53.5%			
Hayır öğrenemiyorum	f	62 _a	101 _b	349 _c	512			
	%	4.4%	6.7%	16.3%	10.1%			
Toplam	f	1418	1515	2138	5071			
	%	100%	100%	100%	100%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdeler arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Çevrimiçi derslerden öğrenmeye ilişkin görüşler sınıf düzeyine göre incelendiğinde, derslerden öğrenebildiğini belirten öğrencilerin oranının ilkokuldan liseye doğru azaldığı görülmektedir (İlkokul: %52.3; Ortaokul: %42.8; Lise: %21.3). Bazı derslerde öğrenip bazı derslerde öğrenemediğini belirten öğrencilerin oranı ilkokuldan liseye doğru artış göstermektedir (İlkokul: %43.4; Ortaokul: %50.6; Lise: %62.3). Çevrimiçi derslerden hiçbir şekilde öğrenemediğini belirten öğrencilerin oranı ise ilkokuldan liseye doğru artmaktadır (İlkokul: %4.4; Ortaokul: %6.7; Lise: %16.3). Sınıf düzeyi arttıkça çevrimiçi derslerden öğrendiğini belirten öğrenci oranı azalmakta, bazı derslerde öğrenip bazı derslerde öğrenemediğini belirten öğrenci oranı artmaktadır. Bonferroni düzeltilmesi ile yapılan Ki-kare testi sonucunda da, çevrimiçi derslerden öğrenmeye ilişkin görüşlerin sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p < 0.05$). Başka bir deyişle her öğrenme düzeyinde (evet, bazen, hayır) ilkokul ile, ortaokul ve lise öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmıştır. Sınıf düzeyi arttıkça öğrenme algısı düşmektedir ve her durumda lise öğrencilerinin ilkokul ve ortaokul öğrencilerine nazaran olumsuz algıları vardır. Bu bulgu, farklı sınıf düzeyleri için farklı öğrenme ortamı tasarımı stratejilerinin gerekli olduğunu, her bir sınıf düzeyindeki ihtiyaçların dikkate alınarak çevrimiçi derslerin tasarlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Çevrimiçi Derslerin Okuldaki Derslere Göre Bilişsel Katkısı ile İlgili Görüşlerinin Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.9. “Çevrimiçi /Yüzyüze Derslerde Öğrenme” ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı

Ekrandan canlı yaptığın derslerden, okulda yaptığından daha iyi öğreniyor musun?		Evet		Bazı dersler için evet, bazı dersler hayır		Hayır		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	65	7.8%	261	31.2%	511	61.1%	837	100%
	Ortaokul	47	6.4%	211	28.6%	480	65.0%	738	100%
	Lise	102	6.9%	427	28.7%	957	64.4%	1486	100%
Toplam		214	7.0%	899	29.4%	1948	63.6%	3061	100%
Özel	İlkokul	63	10.8%	237	40.8%	281	48.4%	581	100%
	Ortaokul	66	8.5%	289	37.2%	422	54.3%	777	100%
	Lise	28	4.3%	178	27.3%	446	68.4%	652	100%
Toplam		157	7.8%	704	35.0%	1149	57.2%	2010	100%
Toplam	İlkokul	128	9.0%	498	35.1%	792	55.9%	1418	100%
	Ortaokul	113	7.5%	500	33.0%	902	59.5%	1515	100%
	Lise	130	6.1%	605	28.3%	1403	65.6%	2138	100%
Genel Toplam		371	7.3%	1603	31.6%	3097	61.1%	5071	100%

Tablo 3.9'daki bulgular, ekran üzerinden yapılan canlı derslerin hiçbir şekilde yüz yüze yapılan derslerin yerini alamayacağını göstermektedir. Öğrencilerin %61.1'i okulda yapılan yüz yüze derslerden daha iyi öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu bulgularda resmi ve özel okullar arasındaki fark dikkat çekicidir. Resmi okullardaki öğrencilerin %63.6'sı okulda daha iyi öğrendiğini belirtirken, özel okullarda bu oran %57.2'ye düşmektedir. Yine de “bazı dersler için evet bazı dersler için hayır” sütununa yönelik bulgular, uzaktan öğretim sürecinin başarısının, öğretmenin nasıl bir öğrenme ortamı tasarladığı ile ilişkisini göstermektedir. Ancak, uzaktan eğitimin K12 düzeyinde etkisini araştıran çalışmalar, uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitim arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir (Cavanaugh, Gillan, Kromrey, Hess ve Blomeyer, 2004; Smith, Clark ve Blomeyer, 2005; Watson, 2005).

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Çevrimiçi Derslerde Dikkatin Dağılımı ile İlgili Görüşlerinin Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.10. Çevrimiçi Derslerde Dikkatin Dağılımı ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı

Ekranla öğretmenle canlı ders yaparken dikkatin dağılıyor mu?		Evet dikkatin dağılıyor.		Hayır canlı ders esnasında dikkatin dağılmıyor.		Dersine göre bazen dağılıyor, bazen dağılmıyor.		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	142	17.0%	312	37.3%	383	45.8%	837	100%
	Ortaokul	132	17.9%	221	29.9%	385	52.2%	738	100%
	Lise	416	28.0%	269	18.1%	801	53.9%	1486	100%
Toplam		690	22.5%	802	26.2%	1569	51.3%	3061	100%
Özel	İlkokul	80	13.8%	241	41.5%	260	44.8%	581	100%
	Ortaokul	147	18.9%	227	29.2%	403	51.9%	777	100%
	Lise	216	33.1%	59	9.0%	377	57.8%	652	100%
Toplam		443	22.0%	527	26.2%	1040	51.7%	2010	100%
Toplam	İlkokul	222	15.7%	553	39.0%	643	45.3%	1418	100%
	Ortaokul	279	18.4%	448	29.6%	788	52.0%	1515	100%
	Lise	632	29.6%	328	15.3%	1178	55.1%	2138	100%
Genel Toplam		1133	22.3%	1329	26.2%	2609	51.4%	5071	100%

Öğrenmenin gerçekleşmesini engelleyen en önemli dış faktörlerden birisinin dikkatin dağılımı olduğu pek çok kaynakta belirtilmektedir (Seven, Engin, 2008). Tablo 3.10'daki bulgular bu gözle değerlendirildiğinde resmi ve özel okuldaki öğrencilerin birbirine çok yakın cevaplar vermiş olmaları dikkat çekicidir. Öğrencilerin %22.3'ünün derslerin yüz yüze olmaması sebebiyle dikkat sorunu yaşadıkları görülmektedir. Derslerin yüz yüze olmamasına bağlı olarak yaşanan dikkati verememe sıkıntısının sınıf seviyesine göre farklılaşması dikkat çeken bir diğer bulgudur. İlkokul seviyesindeki öğrencilerin %15.7'si (Resmi:%17.0; Özel:%13.8) "yüz yüze olmayınca dikkatimi veremiyorum" derken, lise seviyesindeki öğrencilerin %29.6'sı (Resmi: %28.0; Özel:%33.1) "yüz yüze olmayınca tüm derslerde dikkatimi veremiyorum" demiştir. Bulgulara bütün olarak baktığımızda, "İnternette canlı ders dikkatimi dağıtmıyor" diyen öğrencilerin oranı sadece %26.2'dir. Bu bulguların, öğretmenlerle her platformda mutlaka paylaşılması gereken bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Çünkü internet üzerinden yapılan uzaktan öğretimin en zayıf noktası öğrencinin dikkatini toplamasındaki zorluktur.

Nitekim, bulgular da bize öğrencilerin bu zorlukla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Öğrencilerin %51.4'ünün dikkatini bazen toplayıp bazen toplayamadıklarını belirtmiş olmaları bize yukarıdaki tabloların bulgularında olduğu gibi öğretim ortamının tasarımının önemine işaret etmektedir.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Çevrimiçi Derslerde Dikkatin Dağılımı ile İlgili Görüşlerinin Sınıf Düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.11. Çevrimiçi Derslerde Dikkatin Dağılımı ile İlgili Görüşlerin Sınıf Düzeyine Göre Ki-Kare Analizi (n: 5071)

Ekranla öğretmeninle canlı ders yaparken dikkatin dağılıyor mu?		Sınıf Düzeyi			Toplam	χ^2	sd	p
		İlkokul	Ortaokul	Lise				
Evet dikkatim dağılıyor.	f	222 _a	279 _a	632 _b	1133	295.963	4	.000
	%	15.7%	18.4%	29.6%	22.3%			
Hayır canlı ders esnasında dikkatim dağılmıyor.	f	553 _a	448 _b	328 _c	1329			
	%	39.0%	29.6%	15.3%	26.2%			
Dersine göre bazen dağılıyor, bazen dağılmıyor.	f	643 _a	788 _b	1178 _b	2609			
	%	45.3%	52.0%	55.1%	51.4%			
Toplam	f	1418	1515	2138	5071			
	%	100%	100%	100%	100%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdeler arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Tablo 3.11 incelendiğinde, çevrimiçi derslerde dikkatinin dağıldığını belirten öğrencilerin oranında ilkokuldan liseye doğru bir artış gözlenmektedir (İlkokul: %15.7; Ortaokul:%18.4; Lise: %29.6). Bonferroni düzeltmesi ile yapılan ki-kare testi sonucunda, çevrimiçi derslerde dikkatinin dağıldığını belirten öğrencilerin oranları ilkokul ve ortaokul düzeylerinde anlamlı bir fark göstermezken, lise düzeyi ile diğer sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark göstermektedir ($p<0.05$). Bazı derslerde dikkatinin dağıldığını belirten lise ve ortaokul öğrencileri ile ilkokul öğrencileri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Hiç bir şekilde dikkatinin dağılmadığını belirten öğrenci oranları ise ilkokuldan liseye doğru düşüş göstermektedir; oranlarda gözlenen bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Bu bulgular, ergenlik dönemindeki öğrencileri çevrimiçi derslere bağlamak ve derslere odaklanmalarını sağlamak için farklı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğinin bir göstergesidir.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Çevrimiçi Derslerde Soru Sorabilme Durumları ile İlgili Görüşlerinin Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.12. Çevrimiçi Derslerde Soru Sorabilme Durumları ile İlgili Görüşlerin Okul Türüne Göre Dağılımı

İnternette öğretmenle canlı ders yaparken anlamadığın yerleri sorabiliyor musun?		Evet, rahatlıkla sorabiliyorum.		Hayır, rahatlıkla soramıyorum.		Bazen soruyor bazen soramıyorum.		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	513	61.3%	102	12.2%	222	26.5%	837	100%
	Ortaokul	420	56.9%	86	11.7%	232	31.4%	738	100%
	Lise	674	45.4%	280	18.8%	532	35.8%	1486	100%
Toplam		1607	52.5%	468	15.3%	986	32.2%	3061	100%
Özel	İlkokul	373	64.2%	41	7.1%	167	28.7%	581	100%
	Ortaokul	436	56.1%	67	8.6%	274	35.3%	777	100%
	Lise	329	50.5%	97	14.9%	226	34.7%	652	100%
Toplam		1138	56.6%	205	10.2%	667	33.2%	2010	100%
Toplam	İlkokul	886	62.5%	143	10.1%	389	27.4%	1418	100%
	Ortaokul	856	56.5%	153	10.1%	506	33.4%	1515	100%
	Lise	1003	46.9%	377	17.6%	758	35.5%	2138	100%
Genel Toplam		2745	54.1%	673	13.3%	1653	32.6%	5071	100%

Öğrenmenin gerçekleşmesini engelleyen en önemli dış faktörlerden diğeri de öğrencinin öğretmenle ders esnasında etkili bir iletişim kuramamasıdır (Gordon, 2014). Öğrencinin ders esnasında öğretmenine soru sorabilmesi çift yönlü etkileşimin öğretim ortamındaki en önemli göstergesidir. Tablo 3.12'deki bulgular, canlı ders esnasında öğrencilerin sadece %54.1'inin anlamadıkları yerleri rahatlıkla sorabildiklerini göstermektedir. Bu oranın çok daha yüksek olması gerekir. Okul türüne göre incelediğimizde bulgular, soru sorabilme konusunda özel okula devam eden öğrencilerin oranının ($x=56.6$) resmi okula devam eden öğrenci oranından ($x=52.5$) kısmen daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim "hayır soru soramıyorum" diyen öğrenci oranı da resmi okullarda ($X= 15.3$) özel okula ($x=10.2$) göre daha yüksektir. Bu bulgunun da öğretmenlerle paylaşılarak öğrencilerin sözlü ya da yazılı soru sorabilme olanakları olabilecek öğrenme ortamı tasarımları geliştirmeleri vurgulanmalıdır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerinin **Çeşitli Değişkenlere** Göre Dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerin ev ortamının durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.13. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Ev Ortamının Durumuna Göre Ki-Kare Analizi (n: 5071)

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Evde ekrandan canlı dersleri takip ederken...		Toplam	χ ²	sd	p
		Ortam sessiz oluyor	Ortam hareketli oluyor				
Evet öğreniyorum.	f	1692 _a	153 _b	1845	102.658	2	.000
	%	38.7%	21.8%	36.4%			
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	f	2291 _a	423 _b	2714			
	%	52.4%	60.3%	53.5%			
Hayır öğrenemiyorum.	f	387 _a	125 _b	512			
	%	8.9%	17.8%	10.1%			
Toplam	f	4370	701	5071			
	%	100%	100%	100%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdeler arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Tablo 3.13'deki bulgular, 5071 ilk, orta, lise düzeyinde derslerini çevrimiçi takip eden öğrencilerin ekrandan dersleri takip ederken ev ortamının sessiz ve hareketli olmasının öğrenme ile ilgili algılarında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığına yönelik analizi yansıtmaktadır. Bulguları incelediğimizde, ev ortamının sessiz olduğunu belirten öğrencilerin %38.7'si, ortamın hareketli olduğunu belirten öğrencilerin %21.8'i çevrimiçi derslerden öğrenebildiğini söylemiştir. Dersleri takip ederken ortamın hareketli olduğunu belirten öğrencilerin %17.8'i çevrimiçi derslerden öğrenemediklerini, %60.3'ü ise bazı derslerde öğrenebildiklerini bazılarında öğrenemediklerini belirtmişlerdir. Sessiz bir ortamda dersleri takip eden öğrencilerin %8.9'u çevrimiçi derslerden öğrenemediklerini, %52.4'ü ise bazı derslerde öğrenebildiklerini söylemişlerdir. Yapılan ki-kare testi sonucunda, dersleri sessiz ve hareketli ortamlarda takip eden öğrencilerin çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerinde gözlenen bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu bulgu, sessiz bir ev ortamına sahip olan öğrencilerin çevrimiçi dersleri daha verimli geçirdiğini, sessiz

bir ortama sahip olmayan öğrencilere göre çevrimiçi derslerden daha çok öğrendiğini düşündüğünü göstermektedir.

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerin derse devam davranışlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.14. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Derse Devam Davranışlarına Göre Ki-Kare Analizi (n:5071)

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Ekran başındaki canlı derslere...			Toplam	χ^2	sd	p
		Düzenli giriyorum	Bazen giriyorum, bazen girmiyorum	İlk haftalarda girdim, şimdi hiç girmiyorum				
Evet öğreniyorum.	f	1484 _a	261 _b	100 _c	1845	664.441	4	.000
	%	47.8%	20.2%	14.8%	36.4%			
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	f	1489 _a	828 _b	397 _c	2714			
	%	48.0%	64.1%	58.7%	53.5%			
Hayır öğrenemiyorum.	f	131 _a	202 _b	179 _c	512			
	%	4.2%	15.6%	26.5%	10.1%			
Toplam	f	3104	1291	676	5071			
	%	100%	100%	100%	100%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdelere arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Tablo 3.14 bulgularına dayalı olarak çevrimiçi derslere devam davranışları ve çevrimiçi derslerden öğrenmeye ilişkin görüşler incelendiğinde, çevrimiçi derslere düzenli giren 3104 öğrencinin olduğu görülmektedir. Bu ulaşılan 5071 öğrencinin yaklaşık %61'idir. Çevrimiçi derslere düzenli girdiğini belirten öğrencilerin %47.8'i çevrimiçi derslerden öğrendiklerini belirtmişlerdir. Derslere düzenli girmeyen öğrencilerde ise bu oran düşüş göstermektedir. Derslere bazen giren öğrencilerin %20.2'si çevrimiçi derslerden öğrenebildiğini, ilk haftalarda girip daha sonra bırakan öğrencilerin ise sadece %14.8'i çevrimiçi derslerden öğrenebildiğini belirtmiştir. Derslere düzenli giren öğrencilerin sadece %4.2'sinin, bazen girenlerin %15.6'sının, ilk haftalarda girip daha sonra bırakanların %26.5'inin çevrimiçi derslerden öğrenemedikleri görülmektedir. Bonferroni düzeltmesi ile yapılan ki-kare testi sonucunda, öğrenmeyle ilgili görüşlerin derse devam etme davranışlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p < 0.05$). Derslere düzenli devam öğrencilerin, devamsızlık yapanlara göre çevrimiçi derslerden daha çok öğrendiklerini düşündükleri görülmektedir. Bu

bulgu öğrencilerin derslere düzenli devam etme davranışlarının öğrenme algıları üzerinde olumlu etkisi olduğunun göstergesidir diyebiliriz.

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerin uzaktan öğretime ulaşma yollarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.15. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarına Göre Ki-Kare Analizi (n: 5071)

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Evden derslerimi...		Toplam	χ^2	sd	p
		İnternette canlı derslerle takip ettim.	Hem canlı dersler, hem öğretmenimin gönderdikleri ile çalıştım.				
Evet öğreniyorum.	f	351 _a	1494 _b	1845	153.973	2	.000
	%	27.5%	39.4%	36.4%			
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	f	689 _a	2025 _a	2714			
	%	54.0%	53.3%	53.5%			
Hayır öğrenemiyorum.	f	235 _a	277 _b	512			
	%	18.4%	7.3%	10.1%			
Toplam	f	1275	3796	5071			
	%	100%	100%	100%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdeler arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Tablo 3.15'deki bulgular incelendiğinde toplam 5071 öğrencinin yaklaşık %75'i (3796) evden derslerini "hem canlı dersler, hem öğretmenin gönderdikleri" ile takip ettiklerini belirttikleri görülmektedir. "Hem canlı dersler, hem öğretmenin gönderdikleri" ile takip eden öğrencilerin %39.4'ü, derslerini sadece "İnternette canlı derslerle" takip eden öğrencilerin %27.5'i çevrimiçi derslerden öğrendiğini belirtmiştir. Çevrimiçi derslerden hiçbir şekilde öğrenemediğini belirten öğrencilerin oranı (%18.4), derslerini sadece internette canlı derslerle takip eden öğrencilerde (%7.3) daha yüksektir. Yapılan ki-kare testi sonucunda, çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili bu görüşlerde gözlenen farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu bulgu çevrimiçi öğretim sürecinin çevrimdışı gönderilen materyallerle desteklendiğinde öğrencilerin öğrenme ile ilgili algılarını pozitif etkilediğini göstermektedir.

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerin ders yapma isteğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.16. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Ders Yapma İsteğine Göre Ki-Kare Analizi (n: 5071)

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Ekran üzerinden yapılan derslere kendim isteyerek giriyorum.		Toplam	χ^2	sd	p
		Evet	Hayır				
Evet öğreniyorum.	f	1721 _a	124 _b	1845	494.037	2	.000
	%	41.2%	13.8%	36.4%			
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	f	2190 _a	524 _b	2714			
	%	52.5%	58.4%	53.5%			
Hayır öğrenemiyorum.	f	263 _a	249 _b	512			
	%	6.3%	27.8%	10.1%			
Toplam	f	4174	897	5071			
	%	100%	100%	100%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdeler arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Çevrimiçi derslere kendi isteğiyle giren öğrencilerin %41.2'si, derslere kendi isteğiyle girmeyen öğrencilerin %13.8'i çevrimiçi derslerde öğrenmeyi gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Kendi isteğiyle derslere giren öğrenciler arasında bazı derslerde öğrenip bazı derslerde öğrenemediğini (%52.5) veya hiç öğrenemediğini (%6.3) belirten öğrencilerin oranı kendi isteğiyle girmeyen öğrencilere göre (%58.4; %27.8) daha düşüktür. Yapılan Ki-kare testi sonucunda, çevrimiçi derslerden öğrenmeye ilişkin görüşlerin derslere girme isteğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p < 0.05$). Bir başkasının zorlaması olmadan, kendi isteğiyle derslere giren öğrencilerin çevrimiçi dersleri daha verimli geçirdiği ve öğrenmeyi gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerin aile tutumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için ki-kare testi yapılmıştır.

Tablo 3.17. Çevrimiçi Derslerden Öğrenmeyle İlgili Görüşlerin Aile Tutumuna Göre Ki-Kare Analizi (n:5071)

Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?		Evden canlı dersleri takip etmem konusunda...			Toplam	χ^2	sd	p
		Ailem destekleyici	Ailem ısrarcı ve takipçi	Ailem ilgisiz ve engelleyici				
Evet öğreniyorum.	f	1170 _a	648 _b	27 _c	1845	90.096	4	.000
	%	40.7%	31.4%	20.6%	36.4%			
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	f	1481 _a	1159 _b	74 _{a,b}	2714			
	%	51.5%	56.2%	56.5% a, b	53.5%			
Hayır öğrenemiyorum.	f	225 _a	257 _b	30 _c	512			
	%	7.8%	12.5%	22.9%	10.1%			
Toplam	f	2876	2064	131	5071			
	%	100%	100%	100%	100,0%			

(Her satırda ayrı harflerin bulunduğu yüzdelere arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.)

Evden çevrimiçi dersleri takip etmeleri konusunda ailesi destekleyici olan öğrencilerin %40.7'si, ailesi ısrarcı ve takipçi olan öğrencilerin %31.4'ü, ailesi engelleyici olan öğrencilerin %20.6'sı çevrimiçi derslerden öğrenebildiğini belirtmiştir. Çevrimiçi derslerden hiçbir şekilde öğrenemediğini belirten öğrencilerin oranı ailesi destekleyici olanlarda en düşük (%7.8) iken; ailesi ilgisiz ve engelleyici olanlarda en yüksektir (%22.9). Yapılan ki-kare testi sonucunda, aile tutumuna göre çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerde gözlenen bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu bulgulardan, ailelerin çocuklarına derslere girme konusunda baskıcı olmamaları gerektiği anlaşılmaktadır. Hatta ailenin ısrarcılığı, öğrencinin öğrenme algısı üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir diyebiliriz.

3.3. BÖLÜM 3: UZAKTAN DERS VE DUYGULAR

Araştırmanın beşinci sorusu “Dersleri uzaktan takip eden öğrencilerin **süreçteki duyguları** ile ilgili görüşleri nasıl bir dağılım göstermektedir ve çeşitli değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı fark var mıdır ?”

Bireylerin duygularındaki olumsuz etkilenmeler öğrenme sürecini doğrudan etkilemekte ve bireylerde motivasyon kaybına neden olarak (Osguthorpe ve Graham, 2003), öğrenmenin kalıcılığında da ciddi biçimde azalmaya yol açabilmektedir. Hele bir de öğrencilerin daha önce hiç deneyimlemedikleri ve hazır olmadıkları bir öğrenme ortamına ani geçişleri ve kendilerini o ortamda bulmaları durumunun onların duygularında nasıl bir iz bıraktığı çalışılması gereken önemli bir değişkendir. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak bu bölümde uzaktan yapılan derslere çevrimiçi katılan, takip eden öğrencilerin duygularını ortaya çıkaran sorulara yer verilmiş ve aşağıda bu sorulara yönelik cevaplardan elde edilen verilere dayalı bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Bu bölümdeki bulgular öğrencilerin yaş özelliklerine ve soruların yapısına göre, öğrencilerin farklı ortamlarda uzaktan ders yapma ile ilgili duygularına yönelik toplanan verilere dayalıdır ve 4 alt bölümden oluşmaktadır.

5.1. Dersleri uzaktan takip eden öğrencilerin **süreçteki duyguları** ile ilgili görüşleri **okul türüne** göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekte midir ?

5.1.1 Tüm sınıf düzeyine ve tüm ortamlara yönelik toplanan verilere dayalı bulgular (Uzaktan Ders n:6340; Tablo 3.18, Tablo 3.19)

5.1.2 Tüm sınıf düzeyine ve çevrimiçi ortamlara yönelik toplanan verilere dayalı bulgular (Çevrimiçi n:5071; Tablo 3.20)

5.1.3 Sadece ilköğretim çevrimiçi 3.,4.,5. sınıf öğrencilerinden toplanan verilere dayalı bulgular (n:1418; Tablo 3.21)

5.1.4 Sadece 6. ile 11. sınıf arası, derslere çevrimiçi dahil olan öğrencilerden anket yolu ile toplanan verilere dayalı bulgular (n:3653; Tablo 3.22, Tablo 3.23)

5.1.5 Sadece 6. sınıf ile 11. sınıf arası derslere çevrimiçi dahil olan öğrencilerden Likert tipi ölçek ile toplanan verilere dayalı bulgular (n:3653; Tablo 3.24)

5.2 Dersleri çevrimiçi takip eden orta/lise öğrencilerin **duyguları**, sürecin bilişsel katkısına yönelik görüşlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekte midir ?

5.2.1 Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin öğrenme algılarının duyguları üzerinde etkisi (n: 3655; Tablo 3.25, Tablo 3.26)

5.3. Dersleri çevrimiçi takip eden orta/lise öğrencilerin duyguları, süreçteki çeşitli değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermekte midir ?

5.3.1 Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin duyguları üzerinde sınıf düzeyinin etkisi (n: 3655; Tablo 3.27)

5.3.2 Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin duyguları üzerinde derslere devamın etkisi (n: 3655; Tablo 3.28)

5.3.3 Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin duyguları üzerinde günde devam edilen ders adetinin etkisi (n: 3655; Tablo 3.29)

5.3.4 Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin duyguları üzerinde uzaktan öğretime ulaşma yollarının etkisi (n: 3655; Tablo 3.30)

5.3.5 Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin duyguları üzerinde evdeki ortamın etkisi (n: 3655; Tablo 3.31)

5.3.6 Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin duyguları üzerinde aile tutumunun etkisi (n: 3655; Tablo 3.32)

3.3.1. Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın **beşinci sorusu** olan “Dersleri uzaktan erişirken öğrencilerin yaşadıkları duygular **okul türüne** (resmi, özel) göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” kapsamında aşağıda yer alan bulgular elde edilmiştir.

Derslerini Farklı Araçlarla Uzaktan Yapan Öğrencilerin Uygulamanın Devamı ve Yüzyüze Öğretim Sürecinde En Çok Özledikleri

Uzaktan öğretim sürecine farklı araçlarla katılan (TV, Çevrimiçi, Whatsapp vb.) 6340 öğrenciye iki temel soru soruldu. Sorulara verdikleri cevaplara yönelik ulaşılan bulgular aşağıda yer almaktadır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretim ile Ders Yapmaya Devam Etme ile İlgili Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 3.18. Uzaktan Ders Sürecinin Devamı ile ilgili Duyguların Okul Türüne Göre Dağılımı (n=6340)

Okul eğitiminin hep uzaktan devam etmesini ister misin?		Hayır istemem.		Evet isterim.		Bilemiyorum duygularım karışık.		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	822	77.40%	58	5.50%	182	17.10%	1062	100%
	Ortaokul	609	65.30%	97	10.40%	226	24.20%	932	100%
	Lise	1281	57.70%	272	12.30%	666	30.00%	2219	100%
Toplam		2712	64.40%	427	10.10%	1074	25.50%	4213	100%
Özel	İlkokul	353	58.30%	67	11.10%	186	30.70%	606	100%
	Ortaokul	432	52.80%	122	14.90%	264	32.30%	818	100%
	Lise	438	62.30%	83	11.80%	182	25.90%	703	100%
Toplam		1223	57.50%	272	12.80%	632	29.70%	2127	100%
Toplam	İlkokul	1175	70.40%	125	7.50%	368	22.10%	1668	100%
	Ortaokul	1041	59.50%	219	12.50%	490	28.00%	1750	100%
	Lise	1719	58.80%	355	12.10%	848	29.00%	2922	100%
Genel Toplam		3935	62.10%	699	11.00%	1706	26.90%	6340	100%

Tablo 3.18 incelendiğinde, derslerine TV, Çevrimiçi, Whatsapp vb. farklı ortamlardan erişen 6340 öğrencinin “Okul eğitiminin hep uzaktan devam etmesini ister misin?” sorusuna büyük oranda hayır (%62.10) cevabını verdikleri görülmektedir (resmi okul: %64.40, özel okul: %57.50) Özellikle ilkokul öğrencilerinin bu soruya %70.40 gibi yüksek bir oranda “hayır” cevabını vermeleri dikkat çekicidir. Tablodaki bulgulara dikkat çeken nokta, ilk ve ortaokul düzeyinde “hayır” diyen öğrenci oranı resmi okullarda daha yüksek iken, lise seviyesinde özel okullarda “hayır” oranının nispeten daha yüksek olmasıdır. Bu bulgular Haziran ayında toplanan verilere dayalı bulgulardır. Verilerin sürecin uzadığı yeni dönemde ne olduğunun araştırılması yerinde olur.

İlkokul, Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Uzaktan Öğretim Sürecinde En Çok Neleri Özledikleri ile İlgili Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 3.19. Uzaktan Öğretim Sürecinde Öğrencilerinin En Çok Neleri Özledikleri ile İlgili Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı (n: 6340)

Okuldaki ders döneminden en çok özlediklerini işaretler misin?		1. Yüzyüze Dersleri				2. Teneffüsleri				3. Arkadaşlarıyla birlikte olmayı				4. Öğretmenlerimi				5. Ödevleri				6. Sınavları				7. Ders sırasında arkadaşlarıyla konuşmaları				8. Ders dışı etkinlik saatlerini			
Okul Türü	Okul Seviyesi	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	759	71,50%	303	28,50%	786	74,00%	276	26,00%	962	90,60%	100	9,40%	951	89,50%	111	10,50%	417	39,30%	645	60,70%	383	36,10%	679	63,90%	0	0,00%	1062	100,00%	0	0,00%	1062	100,00%
	Ortaokul	586	62,90%	346	37,10%	647	69,40%	285	30,60%	858	92,10%	74	7,90%	712	76,40%	220	23,60%	288	30,90%	644	69,10%	216	23,20%	716	76,80%	329	35,30%	603	64,70%	522	56,00%	410	44,00%
	Lise	1173	52,90%	1046	47,10%	1392	62,70%	827	37,30%	1930	87,00%	289	13,00%	1220	55,00%	999	45,00%	352	15,90%	1867	84,10%	266	12,00%	1953	88,00%	1046	47,10%	1173	52,90%	1131	51,00%	1088	49,00%
Toplam		2518	59,80%	1695	40,20%	2825	67,10%	1388	32,90%	3750	89,00%	463	11,00%	2883	68,40%	1330	31,60%	1057	25,10%	3156	74,90%	865	20,50%	3348	79,50%	1375	32,60%	2838	67,40%	1653	39,20%	2560	60,80%
Özel	İlkokul	332	54,80%	274	45,20%	501	82,70%	105	17,30%	563	92,90%	43	7,10%	507	83,70%	99	16,30%	151	24,90%	455	75,10%	127	21,00%	479	79,00%	0	0,00%	606	100,00%	0	0,00%	606	100,00%
	Ortaokul	342	41,80%	476	58,20%	576	70,40%	242	29,60%	777	95,00%	41	5,00%	542	66,30%	276	33,70%	120	14,70%	698	85,30%	106	13,00%	712	87,00%	393	48,00%	425	52,00%	563	68,80%	255	31,20%
	Lise	302	43,00%	401	57,00%	456	64,90%	247	35,10%	624	88,80%	79	11,20%	353	50,20%	350	49,80%	53	7,50%	650	92,50%	44	6,30%	659	93,70%	387	55,00%	316	45,00%	428	60,90%	275	39,10%
Toplam		976	45,90%	1151	54,10%	1533	72,10%	594	27,90%	1964	92,30%	163	7,70%	1402	65,90%	725	34,10%	324	15,20%	1803	84,80%	277	13,00%	1850	87,00%	780	36,70%	1347	63,30%	991	46,60%	1136	53,40%
Toplam	İlkokul	1091	65,40%	577	34,60%	1287	77,20%	381	22,80%	1525	91,40%	143	8,60%	1458	87,40%	210	12,60%	568	34,10%	1100	65,90%	510	30,60%	1158	69,40%	0	0,00%	1668	100,00%	0	0,00%	1668	100,00%
	Ortaokul	928	53,00%	822	47,00%	1223	69,90%	527	30,10%	1635	93,40%	115	6,60%	1254	71,70%	496	28,30%	408	23,30%	1342	76,70%	322	18,40%	1428	81,60%	722	41,30%	1028	58,70%	1085	62,00%	665	38,00%
	Lise	1475	50,50%	1447	49,50%	1848	63,20%	1074	36,80%	2554	87,40%	368	12,60%	1573	53,80%	1349	46,20%	405	13,90%	2517	86,10%	310	10,60%	2612	89,40%	1433	49,00%	1489	51,00%	1559	53,40%	1363	46,60%
Genel Toplam		3494	55,10%	2846	44,90%	4358	68,70%	1982	31,30%	5714	90,10%	626	9,90%	4285	67,60%	2055	32,40%	1381	21,80%	4959	78,20%	1142	18,00%	5198	82,00%	2155	34,00%	4185	66,00%	2644	41,70%	3696	58,30%

Tablo 3.19’da yer alan, 6340 öğrencinin derslere uzaktan erişme sürecinde en çok özledikleri şeylerle ilgili 2., 3., 7., 8. seçeneklerin okul ortamının sunduğu sosyal ilişkilerle ilgili seçenekler; 1., 4., 5., 6. seçeneklerin de okulun bilişsel boyutu ile ilgili seçenekler olduğu göz önünde bulundurularak bulgular ile ilgili şu yorumları yapabiliriz:

1. Tablodaki bulgular en yüksek özleme oranlarının öğrencilerin okuldaki sosyal ilişkilerine yönelik seçenekler olduğunu göstermektedir. (“Arkadaşlarımla birlikte olma” (%90.10) ve “Teneffüsler”(%68.70)).
2. 6340 öğrencinin %67.60’ının (n: 4285) öğretmenlerini özlediklerini belirtmeleri de dikkat çekmektedir. Ancak hem resmi hem özel okullarda, öğrencilerin öğretmenlerini özleme oranlarının ilkokuldan liseye doğru düşüş göstermesi de dikkate alınmalıdır. Bu bulgu, küçük yaş gruplarında öğretmenlerin öğrencileriyle zaman zaman dijital ortamda veya telefonda birebir iletişim kurmalarının gerekliliğine yönelik bir gösterge olarak ele alınabilir.
3. Bilişsel boyut ile ilgili özlenenlere baktığımızda gene ilkokuldan liseye doğru oranlarda bir düşüş olduğunu görmekteyiz. Ayrıca, resmi okullardaki öğrencilerin %59.80’i okuldaki yüz yüze dersleri özlediklerini belirtirlerken bu oranın özel okullarda %45.90’a düşmesi dikkat çekmektedir. Özellikle okuldaki yüz yüze dersleri özleme oranının resmi ve özel okullardaki oranlardan farkı hem ilkokulda (resmi okullarda %71.50, özel okullarda %54.80) hem ortaokulda (resmi okullarda %62.90; özel okullarda %41.80) dikkat çekmektedir. Bu bulgular uzaktan öğretim sürecinde internet üzerinden yoğun ders yapan özel okul öğrencilerinde genel anlamda bir bıkkınlık oluşmuş olabileme ihtimalini akla getirmektedir.
4. Ödevleri özleyen öğrencilerin genel olarak oranı oldukça düşüktür (%21.80). Bu beklenen bir bulgudur. Ancak yine resmi ve özel okul öğrencilerini ödev seçeneğine yönelik oranları arasındaki fark dikkat çekmektedir. Örneğin ortaokul 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin oranlarını incelediğimizde resmi okul bulgusu %30.90 iken özel okulda bu oran %14.70’e düşmektedir. Lise düzeyinde de resmi (%15.90) ve özel okulda (%7.50) dikkat çeken bir fark vardır. Tüm bu bulgular dikkate alınarak özel okullarda uzaktan öğretim uygulamalarının yoğunluk durumlarını derinlemesine incelemeler yapılması gerektiği aşikardır.

Bu kısımdan itibaren yer alan bulgular uzaktan öğretim sürecine çevrimiçi takip eden tüm sınıf düzeyindeki öğrencilerin (n: 5071) bulgularına dayalıdır.

İlk, Orta ve Lise Düzeyindeki (n:5071) Öğrencilerin Çevrimiçi Ders Yapma ile İlgili Yaşadıkları Sıkıntılara Yönelik **Duygularının** Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 3.20. Çevrimiçi Ders Yapma ile İlgili Yaşadıkları Sıkıntılara Yönelik Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı (n: 5071)

Yapılan derslerle ilgili yaşadığınız sıkıntı nedir?		Öğretmenin sadece ders anlatmasından sıkılıyorum.				Evden ekranda ders yapmayı sevmiyorum.				Ders esnasında başka şeyler yapmak istiyorum.			
Okul Türü	Okul Seviyesi	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	İlkokul	57	6.8%	780	93.2%	188	22.5%	649	77.5%	110	13.1%	727	86.9%
	Ortaokul	79	10.7%	659	89.3%	154	20.9%	584	79.1%	98	13.3%	640	86.7%
	Lise	179	12.0%	1307	88.0%	416	28.0%	1070	72.0%	250	16.8%	1236	83.2%
Toplam		315	10.3%	2746	89.7%	758	24.8%	2303	75.2%	458	15.0%	2603	85.0%
Özel	İlkokul	54	9.3%	527	90.7%	80	13.8%	501	86.2%	70	12.0%	511	88.0%
	Ortaokul	126	16.2%	651	83.8%	143	18.4%	634	81.6%	133	17.1%	644	82.9%
	Lise	145	22.2%	507	77.8%	229	35.1%	423	64.9%	192	29.4%	460	70.6%
Toplam		325	16.2%	1685	83.8%	452	22.5%	1558	77.5%	395	19.7%	1615	80.3%
Toplam	İlkokul	111	7.8%	1307	92.2%	268	18.9%	1150	81.1%	180	12.7%	1238	87.3%
	Ortaokul	205	13.5%	1310	86.5%	297	19.6%	1218	80.4%	231	15.2%	1284	84.8%
	Lise	324	15.2%	1814	84.8%	645	30.2%	1493	69.8%	442	20.7%	1696	79.3%
Genel Toplam		640	12.6%	4431	87.4%	1210	23.9%	3861	76.1%	853	16.8%	4218	83.2%

Tablo 3.20’de çevrimiçi derslere katılmış 5071 öğrencinin çevrimiçi derslerde yaşadıkları sıkıntılara yönelik görüşleri okul türü ve sınıf kademesine göre verilmektedir. Tablo 3.20 incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin %76 ve üstünün çevrimiçi ders ortamı ile ilgili olumsuz duygular içinde olmadıklarını görmekteyiz. Çevrimiçi derslerden sıkılan (%12.6), sevmeyen (%23.9), ders esnasında başka şeyler yapmak isteyen (%16.8) öğrenci oranlarının oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. Bu bulgular bize aslında karşımızda çevrimiçi ortamdaki ders yapmaya hevesli büyük bir grubun olduğunu göstermektedir ki bu da biz öğretmenlere daha büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Eğer öğretmenler etkili öğrenme ortamları

tasarlayabilirlerse verimli bir öğretim süreci geçirebilme olasılığı bu pozitif duygular içinde olan öğrencilerle oldukça verimli olacaktır.

Uzaktan dersleri çevrimiçi takip eden ilkokul 3., 4. ve 5. sınıftaki 1418 Öğrencinin Duygularına Yönelik Analizler

İlkokul Düzeyindeki Öğrencilerin Derslere Çevrimiçi Erişirken Yaşadıkları Duyguların Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 3.21’de yer alan duygular sadece ilköğretim 3., 4., 5. sınıf öğrencilerine (n: 1418) sorulmuş yalın, net duygulara yönelik bulguları yansıtmaktadır.

Tablo 3.21. İlkokul Düzeyindeki Öğrencilerin, Derslere Çevrimiçi Erişirken Yaşadıkları Duyguların Okul Türüne Göre Dağılımı (n=1418)

		Mutlu		Heyecanlı		Kaygılı		Sıkılmış		Mutsuz		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ekranında öğretmenini görünce nasıl hissediyorsun?	Resmi	608	72.6	178	21.3	21	2.5	23	2.7	7	0.8	837	100
	Özel	438	75.4	108	18.6	14	2.4	16	2.8	5	0.9	581	100
Ekrandaki derste arkadaşlarını dinlerken nasıl hissediyorsun?	Resmi	587	70.1	152	18.2	13	1.6	69	8.2	16	1.9	837	100
	Özel	388	66.8	100	17.2	12	2.1	75	12.9	6	1.0	581	100
Ekrandaki derste bir şey sormak istediğinde nasıl hissediyorsun?	Resmi	169	20.2	521	62.2	122	14.6	16	1.9	9	1.1	837	100
	Özel	142	24.4	305	52.5	107	18.4	19	3.3	8	1.4	581	100
Ekrandaki derste sana söz hakkı verildiğinde nasıl hissediyorsun?	Resmi	311	37.2	455	54.4	50	6.0	10	1.2	11	1.3	837	100
	Özel	201	34.6	270	46.5	82	14.1	15	2.6	13	2.2	581	100
Ekrandaki derslerde söz hakkı alamadığında nasıl hissediyorsun?	Resmi	54	6.5	18	2.2	68	8.1	180	21.5	517	61.8	837	100
	Özel	48	8.3	14	2.4	34	5.9	148	25.5	337	58.0	581	100
Ekrandaki derste, öğretmen değişik bir uygulama yaptırdığında nasıl hissediyorsun?	Resmi	217	25.9	428	51.1	138	16.5	25	3.0	29	3.5	837	100
	Özel	170	29.3	301	51.8	68	11.7	28	4.8	14	2.4	581	100
Ekrandaki derste sana sorulan sorunun cevabını bilemediğinde nasıl hissediyorsun?	Resmi	16	1.9	24	2.9	260	31.1	49	5.9	488	58.3	837	100
	Özel	19	3.3	13	2.2	240	41.3	38	6.5	271	46.6	581	100
Ekrandaki ders sırasında genelde nasıl hissediyorsun?	Resmi	468	55.9	254	30.3	37	4.4	60	7.2	18	2.2	837	100
	Özel	352	60.6	87	15.0	21	3.6	106	18.2	15	2.6	581	100

İlköğretim 3., 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin (n: 1418) çevrimiçi ders yapma süreci ile ilgili duygularını yansıtan bulguların yer aldığı Tablo 3.21 incelendiğinde, şu noktalar dikkat çekmektedir:

Tablo 3.21'deki bulgulara dayalı olarak analizleri iki duygu boyutunda yapabiliriz:

1. Öğrencileri çevrimiçi derslerde mutlu hissettiren uygulamalar (mutlu, heyecanlı):

- 1- İlköğretim öğrencilerinin %75'e yakını **ekranda öğretmenini görmekten** mutludur (resmi okul %72.6, özel okul %75.4).
- 2- İlköğretim öğrencilerinin %60'tan fazlası **ekranda arkadaşlarını dinlerken** mutlu olduklarını belirtmişlerdir (resmi okul %70.1, özel okul %66.8).
- 3- Ekrandaki derste bir **soru sormak** istediğinde öğrenciler heyecanlı olduklarını belirtmişlerdir (resmi okul %62.2, özel okul %52.5).
- 4- Ekrandaki derste **söz hakkı verildiğinde** öğrenciler çoğunlukla heyecanlı olduklarını belirtmişlerdir (resmi okul %54.4, özel okul %46.5). Kendisine söz hakkı verildiğinde mutlu olduğunu belirten öğrencilerin oranı da resmi okullarda %37.2, özel okullarda %34.6'dır.
- 5- Ekrandaki derste, öğretmen **değişik bir uygulama yaptırdığında** öğrencilerin %50'si heyecanlı olduklarını belirtmişlerdir (resmi okul %51.1, özel okul %51.8).
- 6- Öğrencilerin "Ekrandaki ders sırasında genelde nasıl hissediyorsun?" sorusuna verdikleri cevapların %55'ten fazlası mutlu oldukları yönünde olmuştur (resmi okul %55.9, özel okul %60.6).

2. Öğrencilere çevrimiçi derslerde olumsuz duygular yaşatan uygulamalar (kaygılı, sıkılmış, mutsuz):

- 1- Ekrandaki derslerde **söz hakkı alamadıklarında** öğrencilerin %80'inden fazlası mutsuz ve sıkılmış hissettiklerini belirtmişlerdir (mutsuz: resmi okul %61.8, özel okul %58.0; sıkılmış: resmi okul %21.5, özel okul %25.5).
- 2- Ekrandaki derste öğrencilere **yöneltelen soruların cevaplarını bilemediklerinde** öğrencilerin %90'a yakını kendilerini mutsuz ve kaygılı hissettiklerini belirtmişlerdir (mutsuz: resmi okul %58.3, özel okul %46.6; kaygılı: resmi okul %31.1, özel okul %41.3).

Bulgulara resmi ve özel okul karşılaştırması ile baktığımızda dikkat çeken tek bulgu soru sorulduğunda özel okul öğrencisi (%14.1) resmi okul öğrencisine (%6.1) göre daha fazla kaygı duyuyor olmasıdır.

Tablo 3.22 ve 3.23'deki sorular karmaşık yapısı gereği sadece 6.,7.,8.,9.,10., ve 11. sınıfa devam eden 3653 çevrimiçi ders yapan öğrencilerden toplanmış verilere dayalıdır.

Ortaokul ve Lise Düzeyindeki (n:3514) Öğrencilerin Derslere Çevrimiçi Erişirken Yaşadıkları Duyguların Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmaktadır. Bu soruyu cevaplayan öğrenci sayısı 3514'dür. 139 öğrenci “Diğer” seçeneği olan açık uçlu soruyu cevapladıkları için ayrıca değerlendirilecektir.

Tablo 3.22. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin, Çevrimiçi Ortamda Öğretmenlerini Görmekle İlgili Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı

Canlı derslerde ekranda öğretmenini görmek nasıl hissettiriyor?		İyi hissettiriyor.		Beni geriyor.		Sıkıcı oluyor.		Rahatsız etmiyor.		Toplam	
Okul Türü	Okul Seviyesi	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	Ortaokul	442	63.1%	41	5.8%	52	7.4%	166	23.7%	701	100%
	Lise	685	47.1%	114	7.8%	150	10.3%	505	34.7%	1454	100%
Toplam		1127	52.3%	155	7.2%	202	9.4%	671	31.1%	2155	100%
Özel	Ortaokul	371	50.5%	45	6.1%	73	9.9%	245	33.4%	734	100%
	Lise	238	38.1%	31	5.0%	72	11.5%	284	45.4%	625	100%
Toplam		609	44.8%	76	5.6%	145	10.7%	529	38.9%	1359	100%
Toplam	Ortaokul	813	56.7%	86	6.0%	125	8.7%	411	28.6%	1435	100%
	Lise	923	44.4%	145	7.0%	222	10.7%	789	38.0%	2079	100%
Genel Toplam		1736	49.4%	231	6.6%	347	9.9%	1200	34.1%	3514	100%

Öğretmenlerin çevrimiçi derslerde videolarını açık tutmalarının ne kadar gerektiği sıklıkla merak edilen konulardan birisidir. Bu bağlamda canlı derslerde ekranda öğretmenini görmenin öğrencilere nasıl hissettirdiği sorusuna öğrencilerin sadece %49.4'ü “İyi hissettiriyor.” yanıtını vermiştir, ancak bu oran “beni rahatsız etmiyor” (%34.1) seçeneği ile birleştirilecek olursa öğrencilerin %83.5'inin öğretmeni ders boyunca ekranda görmekten rahatsız olmadıkları anlaşılmaktadır. Her iki okul türünde de “iyi hissetme” duygusunun sınıf düzeyi arttıkça düştüğü görülmektedir. Yine genel toplama bakıldığında öğrencilerin yalnızca %6.6'sı öğretmenini görmenin kendisini gerdiğini, %9.9'u da sıkıcı olduğunu belirtmiştir. Dikkat çeken bir bulgu da ekranda öğretmenini görme oranından olan memnuniyetin resmi okullarda (%52.3) özel okullardan (%44.8) az da olsa daha yüksek olmasıdır. Bu durum özel okulların ders saatlerinin resmi okullardan daha fazla olmasından kaynaklanıyor olabilir (EBA TV 18-22 Mayıs Haftalık Ders Çizelgesi; Bahçeşehir Koleji 6. Sınıf Uzaktan Eğitim Planı 23-27 Mart 2020).

Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Çevrimiçi Ders Yapma ile İlgili Rahatsızlık Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 3.23. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin, Çevrimiçi Ders Yapma ile İlgili Rahatsızlık Duygularının Okul Türüne Göre Dağılımı

İnternet üzerinden canlı ders alma esnasında seni ne(ler) rahatsız etti?		Ekrandan ders yapmak bütünüyle rahatsız edici				Ekrandan iletişim kurmak (konuşmak) zorunda olmak rahatsız edici				Arkadaşlarımı görmeden ders yapmak rahatsız edici				Evden/odamdan ders yapmak rahatsız edici				Ekran da nasıl görüldüğüm rahatsız edici				Öğretmenlerimle ekrandan ders için canlı (sesli ve görüntülü) görüşmek rahatsız edici				Ekran başında uzun süre oturmak rahatsız edici				Hiçbir şey rahatsız etmedi.			
Okul Türü	Okul Seviyesi	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmi	Ortaokul	192	26,0%	546	74,0%	194	26,3%	544	73,7%	268	36,3%	470	63,7%	165	22,4%	573	77,6%	115	15,6%	623	84,4%	90	12,2%	648	87,8%	262	35,5%	476	64,5%	219	29,7%	519	70,3%
	Lise	529	35,6%	957	64,4%	549	36,9%	937	63,1%	446	30,0%	1040	70,0%	358	24,1%	1128	75,9%	188	12,7%	1298	87,3%	234	15,7%	1252	84,3%	537	36,1%	949	63,9%	311	20,9%	1175	79,1%
Toplam		721	32,4%	1503	67,6%	743	33,4%	1481	66,6%	714	32,1%	1510	67,9%	523	23,5%	1701	76,5%	303	13,6%	1921	86,4%	324	14,6%	1900	85,4%	799	35,9%	1425	64,1%	530	23,8%	1694	76,2%
Özel	Ortaokul	217	27,9%	560	72,1%	236	30,4%	541	69,6%	338	43,5%	439	56,5%	194	25,0%	583	75,0%	160	20,6%	617	79,4%	140	18,0%	637	82,0%	409	52,6%	368	47,4%	128	16,5%	649	83,5%
	Lise	262	40,2%	390	59,8%	242	37,1%	410	62,9%	248	38,0%	404	62,0%	201	30,8%	451	69,2%	75	11,5%	577	88,5%	98	15,0%	554	85,0%	397	60,9%	255	39,1%	75	11,5%	577	88,5%
Toplam		479	33,5%	950	66,5%	478	33,4%	951	66,6%	586	41,0%	843	59,0%	395	27,6%	1034	72,4%	235	16,4%	1194	83,6%	238	16,7%	1191	83,3%	806	56,4%	623	43,6%	203	14,2%	1226	85,8%
	Ortaokul	409	27,0%	1106	73,0%	430	28,4%	1085	71,6%	606	40,0%	909	60,0%	359	23,7%	1156	76,3%	275	18,2%	1240	81,8%	230	15,2%	1285	84,8%	671	44,3%	844	55,7%	347	22,9%	1168	77,1%
	Lise	791	37,0%	1347	63,0%	791	37,0%	1347	63,0%	694	32,5%	1444	67,5%	559	26,1%	1579	73,9%	263	12,3%	1875	87,7%	332	15,5%	1806	84,5%	934	43,7%	1204	56,3%	386	18,1%	1752	81,9%
Genel Toplam		1200	32,8%	2453	67,2%	1221	33,4%	2432	66,6%	1300	35,6%	2353	64,4%	918	25,1%	2735	74,9%	538	14,7%	3115	85,3%	562	15,4%	3091	84,6%	1605	43,9%	2048	56,1%	733	20,1%	2920	79,9%

Çevrimiçi eğitime katılan 3653 ortaokul ve lise öğrencisinin cevaplarından oluşan Tablo 3.23'deki bulgulara bütün olarak bakıldığında, öğrencilerin %32.8'i internet üzerinden canlı dersi bütünü ile rahatsız edici bulduklarını belirtmişlerdir. Ancak, öğrencilerin %67,2'sinin ekrandan ders yapmayı rahatsız edici bulmaması aslında biz öğretmenlere sınıflarımızdaki her 10 öğrenciden yaklaşık 7'sinin çevrimiçi ders yapmaya duyuşsal olarak hazır olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin etkileşim olanağı bulunduğu nitelikli öğrenme ortamları tasarımları ile öğrencilerin bu duyuşsal hazır oluşluklarını fırsata çevirmemiz çok önemlidir. Diğer yandan öğrencilerin en fazla rahatsızlık duydukları iki konunun ekran başında uzun süre oturmak (%44) ve arkadaşlarını görmeden ders yapmak (%36) olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Bozkurt (2020b), tarafından ilköğretim öğrencileriyle yapılan araştırmanın bulgularında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bozkurt, bu çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin pandemi süresince edindikleri deneyimleri nitel olgubilim (fenomenoloji) çalışması kapsamında metafor analiziyle incelemiştir. Olumsuz metaforlar arasında en çok öne çıkan grup etkileşim kategorisinde yer almıştır. Buna göre, uzaktan eğitimle ortaya çıkan fiziksel uzaklığa, yalnızlık duygusu eklenmiş ve bu durum aniden sosyal çevrelerinden kopan ilköğretim öğrencilerini etkilemiştir. Örneğin araştırmadaki katılımcılardan biri bu durumu “Boş bir odada yalnız kalmak gibi çünkü hem arkadaşlarım yok hem öğretmenlerim” şeklinde ifade ederek uzaktan eğitime boş oda metaforunu yüklemiştir. Etkileşim kategorisinde ortaya çıkan bir diğer tema ise sosyalleşme ile ilgilidir. Buna göre öğrenci uzaktan eğitimi bir hastalık ile ilişkilendirerek “uzaktan eğitim su çiçeği gibidir çünkü arkadaşlarımı göremem ve onlarla temas edemem” diyerek sosyal çevresiyle etkileşime geçememesini uzaktan eğitime bağlamıştır. Etkileşim kategorisinde ortaya çıkan her iki tema da araştırmacı tarafından, her ne kadar çevrimiçi olsa da salt pedagojik içeriklerin yanı sıra sosyalleşmenin ve bir topluluğa ait olma duygusunun önemini gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır. Ekran başında uzun süre oturmak konusunda özel (%56) ve resmi (%36) okul öğrencilerinin rahatsızlık oranları arasındaki bariz fark resmi okullarda bir kez daha daha fazla ekran başı ders yapılmasına bağlanabilir.

Ortaokul ve Lise (6. - 11. sınıf arası n: 3653) Öğrencisinin Çevrimiçi Ders Süreci ile İlgili Duyguları

Bu bölümden itibaren olan tablolarda yer alan ve gerekli analizler yapılarak geçerli ve güvenilir olduğu anlaşılan Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği ile toplanan bulgular 6., 7., 8., 9., 10., ve 11. sınıf öğrencilerinin ekran karşısında yaşadıkları duyguları yansıtmaktadır. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçektir. Her maddeden alınabilecek en yüksek puan 5.00'dır. "1.00-1.80 Hiç Bir Zaman; 1.81- 2.60 Nadiren; 2.61-3.40 Bazen; 3.41-4.20 Çoğu Zaman ve 4.21-5.00 Her Zaman" aralığına denk gelmektedir.

Duyguların Okul Türüne Göre Analizi

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3653) okul türünün duyguları üzerinde etkisi

Çevrimiçi Derslerde Ergen Duygu ölçeğini cevaplayan ortaokul ve lise öğrencileri için okul türünün zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere MANOVA gerçekleştirilmiştir. Duygularla ilgili ortalamalar Tablo 3.24'de sunulmaktadır:

Tablo 3.24. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Okul Türüne Göre Duygu Ortalamaları

Çevrimiçi Derslerde Ergen Duygu Ölçeği Boyut ve Maddeleri		Resmi (n=2224)	Özel (n=1429)	Toplam (n=3653)
Zevk Alma	1.Ekrandan ders yapmak keyifli.	2.50	2.54	2.52
	2.Ekran başındaki dersler heyecan verici.	2.29	2.22	2.26
	3.Ekran başında ders yaparken kendimi mutlu hissediyorum	2.61	2.52	2.57
	4.Derslere ekran başında katılmaktan memnunum.	2.49	2.57	2.52
	5.Ekrandaki derslerde kendimi iyi hissediyorum.	2.72	2.76	2.74
	6.Ekran başında ders yapmaktan zevk alıyorum.	2.52	2.49	2.51
	7.Ekrandaki derslere devam etmeye hevesliyim.	2.32	2.27	2.30
	8.Ders bitip ekranı kapattığımda öğrenci olarak kendimi beğeniyorum.	2.82	2.88	2.85

	9.Ekran başında ders yapmaya ayak uydurabildiğim için kendimden memnunum.	3.00	3.28	3.11
	10.Ekrandaki derslerde yaptığım katkılardan gurur duyuyorum.	2.88	2.92	2.90
	Zevk Alma Genel Ortalama	2.62	2.65	2.63
Sıkılma	1. Ekranda ders yaparken kalkıp gitmek istiyorum, çünkü sıkıcı.	2.52	2.97	2.70
	2. Ekrandaki derslerle ilgili içimden bir şey yapmak gelmiyor.	2.42	2.84	2.58
	3. Ekrandaki derslerde öğrenmem gereken onca şeyi düşünmek beni mutsuzluğa itiyor.	2.59	2.65	2.61
	4. Ekranda ders yapmayı sıkıcı buluyorum.	2.85	3.28	3.02
	5. Ekrandaki derslerden bir beklentim yok.	2.36	2.46	2.40
	6. Ekranda ders yaparken sıkılıp başka şeylerle ilgileniyorum.	2.46	2.74	2.57
	7. Ekranda ders yapmak beni bunaltıyor.	2.78	3.22	2.95
	8. Ekranda yaptığımız derslerin bir işe yarayacağını sanmıyorum.	2.46	2.58	2.51
	Sıkılma Genel Ortalama	2.56	2.84	2.67
Yalnızlık	1. Arkadaşlar olmayınca teneffüslerde yalnız hissediyorum.	2.69	2.81	2.74
	2. Ekranda ders yapmak yalnız hissettiriyor.	2.63	2.67	2.65
	3. Ekranda ders yaparken kendimi arkadaşlarıma uzak hissediyorum.	3.20	3.38	3.27
	4. Ekran başında ders yaparken kendimi öğretmenime uzak hissediyorum.	3.11	3.15	3.13
	Yalnızlık Genel Ortalama	2.91	3.00	2.95

Kaygı	1.Ekrandaki dersler sırasında kaygı yaşıyorum.	2.08	2.16	2.11
	2.Ekrandaki derslerde yanlış bir şeyler söylemekten korkuyorum.	2.40	2.49	2.44
	3.Ekrandaki derslerde gerginim.	2.11	2.19	2.14
	4.Ekrandaki dersler sırasında endişeli hissediyorum.	2.01	2.10	2.05
	Kaygı Genel Ortalama	2.15	2.23	2.18

Elde edilen bulgular öğrencilerinin duygularının okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir ($F_{(4,3648)}=32.54$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.028; kısmî Eta kare=.034). Diğer bir deyişle bütüncül bakıldığında dört boyut üzerinde resmi ya da özel okulda öğrenci olmanın etkisi söz konusudur. Etki büyüklüğü değeri öğrencilerin duyguları arasındaki farkın yaklaşık %3.5'inin okul türünden dolayı olduğunu söylemektedir. Ancak bağımlı değişkenler olan bu dört duygu için MANOVA bulguları tek tek incelendiğinde, Bonferroni düzeltmesine dayalı olarak 0.013 anlamlılık düzeyi için istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşan tek duygunun, özel okullar aleyhine, sıkılma olduğu ($F_{(1,3651)}=63.97$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.017), diğer duygular olan Zevk, Yalnızlık ve Kaygı duygularının okul türüne göre fark göstermediği anlaşılmıştır.

Özellikle anlamlı fark yaratan duygu incelendiğinde, uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi derslerde öğrencilerin “bazen” sıkıldıkları anlaşılmaktadır ($X=2.67$). Ancak “çevrimiçi derslerden sıkılma” faktörüne ait alt maddeler resmi ve özel okul açısından incelendiğinde tüm maddelerde özel okul öğrencilerine ait sıkılma duygusuna ilişkin puanların resmi okul öğrencilerine göre daha yüksek olduğu ($X=2.84$: “zaman zaman”), resmi okul öğrencilerinin puan ortalamalarının “nadiren” ($X=2.56$) aralığında kaldığı görülmektedir. Nitekim MANOVA analizi bulguları da farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymuştur ($F_{(4,3648)}=63.973$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.017). Buna göre resmi ve özel okulda okuyan öğrencilerin duyguları arasında yukarıda bahsedilen varyans farkının yarısı (%1.7'si) sıkılma duygusuna dayanmaktadır. Bu anlamlı farklılık, özel okullardaki çevrimiçi yapılan ders sayısının ve süresinin resmi okullara göre daha fazla olmasından kaynaklanabilir. Özellikle “Ekranda ders yapmayı sıkıcı buluyorum.” (özel okul $X=3.28$; resmi okul $X=2.85$) ve “Ekranda ders yapmak beni bunaltıyor.” (özel okul $X=3.22$; resmi okul $X=2.78$) ifadelerine ilişkin puanların özel okul öğrencilerinde daha yüksek olması dikkat çekicidir. 1429 özel okul öğrencisi çevrimiçi derslerde, uzun saatler ekran başında kalmanın bir sonucu olarak resmi okul öğrencilerine göre daha fazla sıkılma duygusu yaşamış olabilir.

MANOVA bulguları zevk boyutunun okullara göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur ($F_{(4,3648)}=.794$, $p=.373$; kısmî Eta kare=.000). Zevk boyutu için; çevrimiçi dersi sürdürebilmekten dolayı kendinden memnuniyet ile ilgili maddelerin ortalamalarının (madde 8, 9, 10) dersten zevk alma (madde 1,2,3,4,5,6,7) ile ilgili maddelerin ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Çevrimiçi derslerden memnuniyet duygusunun “Her Zaman” değil “Zaman zaman” ($X=2.63$) aralığında olması; öğrencilerin 2020 Mart ayına kadar öğrencilik hayatlarında hiç deneyimlemedikleri bir yaklaşım olan uzaktan öğretim ile aniden karşı karşıya kalmalarına rağmen bu durumla baş edebiliyor olmaktan dolayı kendi kendileri ile “zaman zaman” gurur duyduklarını ve çevrimiçi ders ortamından da yine “zaman zaman” zevk aldıklarını ortaya koymaktadır. Yapılan analizlerinde okul türüne göre, resmi okul ile özel okulda okuyan orta ve lise öğrencilerinin kendinden memnuniyet ve zevk alma duygularını yansıtan boyutların puan ortalamaları arasında dikkat çeken istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmaması memnun edici bir bulgu olmakla birlikte; **özel okullarda o kadar büyük çabanın ve öğrencileri uzun saatler ekran başında tutmanın bir fark oluşturmamış olması da üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.**

Uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi dersler sırasında hissedilen yalnızlık duygusuna ilişkin puanların ölçeğin diğer iki boyutuna (Zevk Alma ve Sıkılma) ilişkin puanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Resmi=2.91; Özel=3.00; Genel=2.95). Ancak MANOVA bulgularına göre; “bazen” yalnızlık duygusu yaşadığı anlaşılan her iki grup öğrencileri arasındaki bu fark ($F_{(4,3648)}=5.196$, $p=.023$; kısmî Eta kare=.001) -dört bağımsız değişkene göre yapılan Bonferroni düzeltmesi gereği- okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.0125$). Diğer bir deyişle özel okul öğrencileri ve resmi okul öğrencileri ekran başında benzer düzeylerde yalnızlık yaşamışlardır. Yalnızlık faktörüne ait alt maddeler incelendiğinde özellikle “ekranda ders yaparken kendimi arkadaşlarıma uzak hissediyorum.” ve “Ekran başında ders yaparken kendimi öğretmenime uzak hissediyorum” maddelerine ait puanların diğer iki maddeye göre göreceli yüksek oluşu dikkat çekicidir. Bu maddelerde öğrenciler yaşadıkları yalnızlık duygusunu arkadaş ve öğretmenlerine uzak hissetmekle açıklamaktadırlar. Uzaktan öğretim sürecinde öğrencilerin sosyal çevrelerinden kopmuş olmaları kendilerini bazen yalnız hissetmelerine sebep olmuş olabilir. Bu bulgular öğrencilerin olası ders/bilişsel kayıplarının uzaktan öğretim sürecindeki tek risk olmadığını, öğrencilerin ruh sağlıklarının da önemsenmesi gerektiğini göstermektedir.

“Kaygı” faktörüne ilişkin genel ortalamaya bakıldığında öğrencilerin çevrimiçi dersler sırasında “nadiren” kaygı yaşadıkları anlaşılmaktadır ($X=2.18$). Kaygı hissetmeye dair tüm alt maddelere ilişkin puanlar özel okul öğrencilerinde daha yüksektir. Ancak resmi ve özel okul öğrencilerinin kaygı duygusu ile ilgili ortalamaları arasında görülen bu farklar yapılan MANOVA sonuçlarına

göre istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F_{(4,3648)}=6.170$, $p=.013$; kısmî Eta kare=.002). Bulgulara dayalı olarak öğrencilerin diğerleri arasında en hafif şiddette hissettikleri duygunun “kaygı” olduğu söylenebilir. Bu bulgu, öğrencilerin çevrimiçi ders alma ile ilgili kaygı hissetme düzeylerinin düşük olduğu dolayısı ile dersi takip etmesini olumsuz yönde etkileyecek bir duygu içinde olmadığını göstergesidir. Buradan yola çıkılarak öğrenme ortamına teknoloji aracılığıyla ulaşmanın ortaokul ve lise öğrencileri için kaygı duyulacak bir unsur olmadığı düşünülebilir.

Bilişsel Katkısına Yönelik Algılarının Duyguları Üzerindeki Etkisine Yönelik Analizi

Araştırmanın **5.2 nolu sorusu** “Dersleri çevrimiçi takip eden öğrencilerin bilişsel katkısına yönelik algılarının duyguları üzerindeki etkisi nedir?” kapsamında **ortaokul ve lise öğrencileri ile ilgili** aşağıda yer alan bulgular elde edilmiştir.

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) öğrenme algılarının duyguları üzerinde etkisi

“Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği”ni cevaplayan ortaokul ve lise öğrencilerinin kendi öğrenmeleri ile ilgili algılarının zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere tek yönlü gruplar arası çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) gerçekleştirilmiştir. Ortalamalar Tablo 3.25’de sunulmaktadır:

Tablo 3.25. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Öğrenme Algılarına Göre Duygularının Madde ve Boyut Ortalamaları

	Uzaktan yaptığınız canlı derslerden öğrenebiliyor musun?	Evet öğreniyorum	Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.	Hayır öğrenemiyorum
Zevk Alma	1.Ekrandan ders yapmak keyifli.	3.28	2.33	1.54
	2.Ekran başındaki dersler heyecan verici.	2.94	2.08	1.47
	3.Ekran başında ders yaparken kendimi mutlu hissediyorum	3.28	2.41	1.63
	4.Derslere ekran başında katılmaktan memnunum.	3.25	2.33	1.61
	5.Ekrandaki derslerde kendimi iyi hissediyorum.	3.51	2.54	1.77
	6.Ekran başında ders yapmaktan zevk alıyorum.	3.29	2.29	1.59
	7.Ekrandaki derslere devam etmeye hevesliyim.	3.04	2.08	1.54
	8.Ders bitip ekranı kapattığımda öğrenci olarak kendimi beğeniyorum.	3.44	2.72	1.97
	9.Ekran başında ders yapmaya ayak uydurabildiğim için kendimden memnunum.	3.93	2.95	1.89
	10.Ekrandaki derslerde yaptığım katkılardan gurur duyuyorum.	3.53	2.76	1.98
	Zevk Alma Genel Ortalama	3.35	2.45	1.70
Sıkılma	1.Ekranda ders yaparken kalkıp gitmek istiyorum, çünkü sıkıcı.	2.05	2.82	3.73
	2.Ekranda ders yapmayı sıkıcı buluyorum.	2.25	3.22	3.96
	3.Ekranda ders yaparken sıkılıp başka şeylerle ilgileniyorum.	1.97	2.69	3.47
	4.Ekranda ders yapmak beni bunaltıyor.	2.23	3.13	3.87
	5.Ekrandaki derslerle ilgili içimden bir şey yapmak gelmiyor.	1.85	2.72	3.75
	6.Ekranda yaptığımız derslerin bir işe yarayacağını sanmıyorum.	1.71	2.64	3.82
	7.Ekrandaki derslerden bir beklentim yok.	1.64	2.51	3.75

	8.Ekrandaki derslerde öğrenmem gereken onca şeyi düşünmek beni umutsuzluğa itiyor.	1.79	2.85	3.53
	Sıkılma Genel Ortalama	1.94	2.82	3.74
Yalnızlık	1.Arkadaşlar olmayınca teneffüslerde yalnız hissediyorum.	2.42	2.84	3.07
	2.Ekranda ders yaparken kendimi arkadaşlarıma uzak hissediyorum.	3.01	3.35	3.53
	3.Ekran başında ders yaparken kendimi öğretmenime uzak hissediyorum.	2.78	3.23	3.50
	4.Ekranda ders yapmak yalnız hissettiriyor.	2.20	2.78	3.11
	Yalnızlık Genel Ortalama	2.60	3.05	3.30
Kaygı	1.Ekrandaki dersler sırasında kaygı yaşıyorum.	1.60	2.23	2.76
	2.Ekrandaki derslerde yanlış bir şeyler söylemekten korkuyorum.	2.15	2.55	2.60
	3.Ekrandaki derslerde gerginim.	1.61	2.28	2.80
	4.Ekrandaki dersler sırasında endişeli hissediyorum.	1.59	2.17	2.60
	Kaygı Genel Ortalama	1.74	2.31	2.69

Tablo 3.25’de yer alan dört duygu boyutu öğrenme ile algıları açısından analiz edildiğinde şunları söyleyebiliriz:

Zevk Alma ve Öğrenme Algısı:

- 3655 öğrenciden “Evet öğreniyorum” diyen 1105 (%30,2) öğrenci bile çevrimiçi derslerden “bazen” ($x=3.35$) zevk aldıklarını belirtmektedirler. Öğrendiğini düşünen öğrencilerin zaman zaman derslerden zevk almamaları çok dikkat çekicidir.
- Zevk almada özellikle öğrencilerin çevrimiçi ders sürecini götürebilme nedeni ile kendilerinden memnun olma duygularının (madde: 8,9,10) ortalamayı yükselttiğini görmekteyiz.
- Öğrenme süreci “hayır öğrenemiyorum” algısına kaydıkça zevk alma duygusunun da yok olduğu ($x=1.70$, “hiç bir zaman”) görülmektedir .
- Bu bulgular bize öğrenme algısı azaldıkça zevk alma duygusunun da azaldığını göstermektedir.

Sıkılma ve Öğrenme Algısı

- “Evet öğreniyorum” diyen öğrencilerin çevrimiçi derslerden sıkılma puanı 1,94 yani “nadiren” sıkıldıklarını belirtiyorlar.
- Çevrimiçi dersler esnasında “çoğu zaman” sıkıldığını belirten öğrenciler “derslerden öğrenemiyorum” diyen öğrencilerdir. Sıkılmanın yarattığı öğrenememe algısı mutlaka dikkate alınmalıdır.

Tablo 3.26. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Öğrenme Algılarına Göre Duygu Ortalamaları

Uzaktan yaptığınız canlı derslerden öğrenebiliyor musun?	Sıkılma	Zevk	Kaygı	Yalnızlık	F	Wilks' Lambda	p	Eta kare
Evet öğreniyorum	1.94	3.35	1.74	2.60	220.50	.039	.000	.195
Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum	2.82	2.45	2.31	3.05				
Hayır öğrenemiyorum	3.74	1.70	2.69	3.30				
p	.000	.000	.000	.000				
F	717.00	694.07	205.6	76.11				
Eta kare	0.282	0.275	0.101	0.040				

MANOVA testi bulgularına göre, bağımsız değişken olan “Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?” sorusuna verilen “Evet”, “bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum” ve “hayır” cevaplarının bağımlı değişken olan dört duygu üzerindeki etkisi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,3649)}=220.50$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.039; kısmî Eta kare=.195). Etki büyüklüğünü gösteren eta kare büyüklüğüne bakılarak dört duygu ile ilgili varyansın %19.5'nin, öğrencilerin öğrenmeleri ile ilgili algıları yoluyla açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Bulgular tek tek incelendiğinde öğrencilerin öğrenme ile ilgili algıların Zevk , Sıkılma , Yalnızlık ve Kaygı duyguları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu, diğer bir deyişle öğrencilerin duygularının öğrenme ile ilgili algılarından etkilendiği ortaya çıkmaktadır. Yapılan post-hoc testler tüm düzeylerdeki öğrenme algılarının tüm duygular üzerinde anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur ($p>.0125$).

Zevk duygusu ($F_{(2,3652)}=694.07$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.275) ortalamaları “evet öğreniyorum” diyen öğrenciler için 3.35 iken, “bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde 2.45'e, “hayır, öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde ise 1.70'e gerilemektedir. Diğer bir deyişle; öğrenemediğini ifade eden öğrenciler “hiçbir zaman” zevk almazlarken; bazen öğrenenler “nadiren”; öğrendiklerini söyleyen öğrenciler ise “zaman zaman” çevrimiçi derslerden zevk almaktadırlar. Etki büyüklüğü değeri varyans farkının %27.5'nin zevk duygusu ve öğrenme algısı arasındaki etkileşimden kaynaklandığını göstermektedir. Bu bulgu öğrenme ortamını bir miktar dahi zevkli hale getirmenin öğrenme algısı üzerinde önemli etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer yandan Sıkılma duygusu ($F_{(2,3652)}=717.00$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.282) ortalamaları “evet öğreniyorum” diyen öğrenciler için 1.94’den, “bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde 2.82’ye, “hayır, öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde ise 3.74’e yükselmektedir. Bu bulgular “çoğu zaman” sıkılan öğrencilerin öğrenemediklerini; “zaman zaman” sıkılan öğrencilerin bazen, “nadiren” sıkılan öğrencilerin ise her zaman öğrendiklerini ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin öğrenme algıları için bu duygunun açıkladığı varyans oranı %28.2 bulunmuştur. Bulgular bir önceki bulgu ile paralel şekilde sıkılma duygusu azaldığında da öğrenme algısının olumlu yönde değiştiğini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin Yalnızlık duygusunun öğrenme algıları üzerinde etkisi, pozitif ve anlamlı ($F_{(2,3652)}=76.11$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.040) ancak diğer iki duyguya göre daha düşük düzeydedir. Yalnızlık “hayır, öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde en yüksek ($X=3.30$), “bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde bir miktar daha düşük ($X=3.05$) ancak her iki durumda da “zaman zaman” yaşanırken, “evet öğreniyorum” diyen öğrencilerde ($X=2.60$) yalnızlık duygusunu “nadiren” yaşanmaktadır. Etki değerine bakılarak (açıklanan varyans %4) diğer duygulara nazaran öğrenme algısı üzerinde Yalnızlık duygusunun daha az etkisi olduğu söylenebilir.

Benzer bir durum diğer olumsuz duygu olan Kaygı ($F_{(2,3652)}=205.60$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.101) duygusunda da yaşanmaktadır. “Evet öğreniyorum” diyen öğrencilerde kaygı düzeyi ortalamaları 1.74 (“hiç”) düzeyinde iken “bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde 2.31’e (“nadiren”) ve “hayır, öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde 2.70’e (“zaman zaman”) yükselmektedir. Etki büyüklüğüne bakarak öğrencilerin öğrenme algılarının %10.1’ini bu duygu ile açıklamanın mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Kaygı duygusunu arttıran unsurların mutlaka araştırılmasının ve öğrenme ortamlarının kaygı yaratmayacak şekilde düzenlenmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

Gruplar arasındaki varyans farkının % 27.5’i Zevk, %28.2’si Sıkılma, sadece % 4’ü Yalnızlık ve %10’u Kaygı duygusundaki değişimden kaynaklanmaktadır. Bütün duygular etki değerleri de dikkate alınarak sıralandığında; öğrencilerin öğrenmeleri ile ilgili algılarını en çok yaşadıkları Zevk ve Sıkılma duygularının hemen hemen eşit düzeyde ve yüksek miktarda etkilediği, Kaygı duygusunun ise bu iki duyguya göre nispeten daha az ama yine de anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Her ne kadar anlamlı da olsa öğrencilerin yaşadıkları Yalnızlık duygusu öğrenmelerini diğer üç duyguya göre oldukça düşük düzeyde etkilememiştir.

Sınıf Düzeyinin Duyguları Üzerindeki Etkisine Yönelik Analizi

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde sınıf düzeyinin etkisi

“Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği”ni cevaplayan ortaokul ve lise öğrencileri için sınıf düzeyinin zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere MANOVA gerçekleştirilmiştir. Duygularla ilgili ortalamalar Tablo 3.27’de sunulmaktadır:

Tablo 3.27. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Duygu Ortalamaları

Sınıf Düzeyi	Zevk	Sıkılma	Kaygı	Yalnızlık	F	Wilks' Lambda	p	Eta kare
6. Sınıf	3.07	2.22	2.05	3.08	17.58	.028	.000	.023
7. Sınıf	2.83	2.45	2.08	2.99				
8. Sınıf	2.64	2.62	2.15	3.04				
9. Sınıf	2.51	2.86	2.23	2.81				
10. Sınıf	2.46	2.85	2.31	2.96				
11. Sınıf	2.42	2.83	2.22	2.88				
p	.000	.000	.000	.001				
F	39.30	38.40	5.32	4.39				
Eta kare	.051	.050	.007	.006				

MANOVA testi bulgularına göre, bağımsız değişken olan sınıf düzeyi dört duygu üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,3646)}=17.58$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.028; kısmî Eta kare=.023). Etki büyüklüğünü gösteren eta kare büyüklüğüne bakılarak dört duygu ile ilgili varyansın %2.3'ünün öğrencilerin sınıf düzeyi ile açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Bulgular tek tek incelendiğinde sınıf düzeyinin Zevk , Sıkılma , Yalnızlık ve Kaygı duygularının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır. MANOVA testi bulguları duygular bazında tek tek incelendiğinde de Bonferroni düzeltmesi sonrası, sınıf düzeyinin tüm duygular üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu görülmektedir (Zevk: ($F_{(5,3649)}=39.30$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.051; Sıkılma ($F_{(5,3649)}=38.40$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.050); Yalnızlık: ($F_{(5,3649)}=4.39$, $p=.001$; kısmî Eta kare=.006; Kaygı: ($F_{(5,3649)}=5.32$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.007)).

Ortalamalar incelendiğinde Zevk duygusunun sınıf düzeyi yükseldikçe ortaokul düzeylerindeki “zaman zaman” seçeneğinden lise düzeylerindeki “nadiren” seçeneğine doğru, kademe

kademe düştüğü görülmektedir. Bu duygu ile ilgili post-hoc testleri 6. sınıfların ($X=3.07$) ve 7. sınıfların ($X=2.83$) birbirleri ile ve diğer sınıf düzeyleri ile aralarında anlamlı fark olduğunu ortaya koymuştur. Bu iki kademedeki öğrenciler çevrimiçi derslerden üst sınıflardaki öğrencilere göre anlamlı fark yaratacak şekilde daha fazla zevk almışlardır. Yine analizler lise düzeyindeki sınıfların zevk duygularının anlamlı fark göstermediğini ortaya koymaktadır (9. sınıflar $X=2.51$; 10. sınıflar $X=2.46$; 11. sınıflar $X=2.42$). Diğer bir deyişle zevk alma düzeyleri tüm lise gruplarında benzerdir.

Öte yandan Tablo 3.27'den Sıkılma duygusunun da sınıf düzeyi ile paralel ve istatistiksel olarak anlamlı şekilde arttığı anlaşılmaktadır. Bu duygu ile ilgili bulgular zevk duygusu ile ilgili bulgularla -yönü ters olmak kaydıyla- çok büyük oranda örtüşmektedir. Sıkılma duygusu ile ilgili post-hoc testlerde 6. ve 7. sınıflar ile diğer tüm sınıflar arasında ve kendi aralarında anlamlı fark olduğu, en az sıkılmanın ("nadiren") bu düzeylerde olduğu görülmektedir. Öte yandan post-hoc analizleri Lise düzeylerinin (9, 10 ve 11) Sıkılma duygusu ortalamalarının ("zaman zaman") kendi aralarında anlamlı fark göstermediğini buna karşılık tüm ortaokul düzeyleri ile ("nadiren") anlamlı fark olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle lisenin tüm düzeylerindeki öğrenciler ortaokulun tüm düzeylerindeki öğrencilere göre anlamlı şekilde daha fazla sıkılmaktadırlar.

Yalnızlık duygusu ise sınıf düzeyi arttıkça hafif düzeyde ve inişli çıkışlı artmaktadır ve tamamı "zaman zaman" aralığına isabet etmektedir. 7. ($X=2.99$) ve 10. sınıfların (2.96) Yalnızlık duygusu bulguları diğer hiç bir sınıfla istatistiksel olarak anlamlı fark göstermemektedir. Yine 8. sınıfların yalnızlık duyguları sadece 9. sınıflarla; 11. sınıfların da sadece 6. sınıflarla anlamlı fark göstermektedir. Buna karşılık, 6. sınıflarda ($X=3.08$) daha yüksek seyreden yalnızlık duygusu için 11. sınıflar ($X=2.88$) ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Diğer bir bulgu, en düşük düzeyde yalnızlık hisseden 9. sınıflar ($X=2.81$) ile 6. ve 8. sınıflar (sırasıyla $X=3.08$ ve $X=3.04$) arasında anlamlı fark söz olmasıdır. Bu durum liseye sadece bir kaç ay önce başlamış olan 9. sınıf öğrencilerinin henüz diğer düzeylerdeki öğrenciler kadar yalnızlık hissedecek şekilde sınıf içi bağlar kurmamış olma ihtimallerini akla getirmektedir.

Öte yandan sınıf düzeyi arttıkça yükselen ancak 11. sınıfta hafifçe gerileyen, Kaygı duygusu ile ilgili yapılan post-hoc analizleri 6. sınıflar ile tüm lise düzeyleri arasında ve 7. sınıflarla 10. sınıflar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Öte yandan 8. sınıflarla diğer düzeylerin hiç birisi arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Diğer bir deyişle küçük sınıflarda daha hafif seyreden Kaygı duygusu ilerleyen kademelerde anlamlı ve hafif bir artış trendi takip etmektedir. Her ne kadar aralarında anlamlı fark çıkan sınıf düzeyleri var olsa da hepsi için Kaygı duygusunun "zaman zaman" yaşandığının altını çizmek yerinde olacaktır.

MANOVA analizi bulgularına göre, sınıf düzeyinin etkisinin özellikle Zevk ve Sıkılma duyguları üzerinde daha yüksek etkisi olduğu görülmektedir. Bu iki duygunun açıkladığı varyans % 5'tir. Öte yandan Yalnızlık ve Kaygı duygularının açıkladığı varyanslar ise çok düşük düzeydedir (sırasıyla %.06 ve %.06). Diğer bir deyişle sınıf düzeyi; Zevk ve Sıkılma duyguları üzerinde düşük, Yalnızlık ve Kaygı duyguları üzerinde çok düşük oranda etkilidir.

Çevrimiçi Derslere Devam Etme Durumunun Öğrencilerin Duyguları Üzerindeki Etkisine Yönelik Analizi

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde derslere devamın etkisi

Çevrimiçi derslerde ergen duygu ölçeğini cevaplayan ortaokul ve lise öğrencileri için derslere devamlarının zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere MANOVA gerçekleştirilmiştir. Duygularla ilgili ortalamalar Tablo 3.28'de sunulmaktadır:

Tablo 3.28. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Derslere Devamlarına Göre Duygu Ortalamaları

Derslere devam	Zevk	Sıkılma	Kaygı	Yalnızlık	F	Wilks' Lambda	p	Eta kare
Düzenli giriyorum.	2.90	2.48	2.08	2.92	52.09	.036	.000	.054
Bazen giriyor, bazen girmiyorum.	2.37	2.80	2.27	2.97				
İlk haftalarda girdim, şimdi hiç girmiyorum.	2.11	3.14	2.40	2.99				
p	.000	.000	.000	.400				
F	198.76	103.69	28.86	.917				
Eta kare	.098	.054	.016	.001				

MANOVA testi bulgularına göre, bağımsız değişken olan “Ekran başındaki derslere devam” ile ilgili soruya verilen “Düzenli giriyorum”, “Bazen giriyor, bazen girmiyorum” ve “İlk haftalarda girdim, şimdi hiç girmiyorum” cevaplarının dört duygu üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,3649)}=52.09$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.036; kısmî Eta kare=.054). Etki büyüklüğünü gösteren eta kare büyüklüğüne bakılarak dört duygu ile ilgili varyansın %5.5'inin öğrencilerin derse devam alışkanlıkları ile açıklanabileceği anlaşılmaktadır.

Bulgular tek tek incelendiğinde sınıf düzeyinin Zevk , Sıkılma ve Kaygı duygularının (sırasıyla $F_{(2,3652)}=198.76$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.098; $F_{(2,3652)}=103.69$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.054;

$F_{(2,3652)}=28.86$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.016) her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ancak Yalnızlık duygusu için ($F_{(2,3652)}=.917$, $p=.400$; kısmî Eta kare=.001) anlamlı fark olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yapılan post-hoc analizler öğrencilerin derse devam alışkanlıklarının Zevk, Sıkılma ve Kaygı duygularının ortalamalarının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Bonferroni düzeltmesi sonrası $p<.0125$).

Ortalamalar incelendiğinde Zevk duygusu ortalamalarının düzenli devam edenlerde “zaman zaman” seçeneğinden diğer iki seçenekte “nadiren” seçeneğine düştüğü görülmektedir. Zevk duygusu ortalamaları “derslere düzenli giriyorum” diyen öğrenciler için 2.90 iken, “Bazen giriyor, bazen girmiyorum” diyen öğrencilerde 2.37’ye, “İlk haftalarda girdim, şimdi hiç girmiyorum.” diyen öğrencilerde ise 2.11’e gerilemektedir. Benzer şekilde Tablo 6.4’ten derse devam azaldıkça Sıkılma ve Kaygı duygularının da arttığı anlaşılmaktadır. Sıkılma ve Kaygı duyguları derse düzenli devam edenlerde “nadiren” seçeneğinde (sırasıyla $X=2.48$ ve $X=2.08$) iken düzensiz devam eden ya da devamı bırakanlarda “zaman zaman” seviyesine yükselmektedir.

Analiz sonucu elde edilen etki büyüklüğü değeri varyans farkının %10’unun zevk duygusu ve derse devam arasındaki etkileşimden kaynaklandığını göstermektedir. Sıkılma ve Kaygı duyguları ise varyans farkının sırasıyla % 5.5 ve % 1.5’ini açıklamaktadır. Bu değerlere bakılarak öğrencilerin derse devamında dersten aldıkları zevkin daha önemli olduğunu; sıkılma ve kaygı gibi olumsuz duyguların da zevk duygusuna göre daha az olmakla beraber derse devamı etkilediğini göstermektedir.

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde günde devam edilen ders adetinin etkisi

Çevrimiçi derslerde ergen duygu ölçeğini cevaplayan ortaokul ve lise öğrencileri için sınıf düzeyinin zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere MANOVA gerçekleştirilmiştir. Duygularla ilgili ortalamalar Tablo 3.29’da sunulmaktadır:

Tablo 3.29. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Günde Devam Ders Adetlerine Göre Duygu Ortalamaları

Günde ortalama kaç canlı derse devam ettin?	Zevk	Kaygı	Sıkılma	Yalnızlık	F	Wilks' Lambda	p	Eta kare
1-2 derse	2.49	2.22	2.70	2.97	8.76	.044	.000	.010
3-4 derse	2.70	2.17	2.64	2.91				
5-6 derse	2.91	2.09	2.59	2.91				
6-7 derse	2.78	2.16	2.70	2.98				
p	.000	.098	.186	.473				
F	25.08	2.10	1.61	0.84				
Eta kare	.020	.002	.001	.001				

MANOVA testi bulgularına göre, bağımsız değişken olan günde devam edilen ders adetinin dört duygu üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,3648)}=8.76$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.044; kısmî Eta kare=.010). Etki büyüklüğünü gösteren eta kare büyüklüğüne bakılarak varyansın %1'inin öğrencilerin günde devam ettikleri ders adeti ile açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Bulgular tek tek incelendiğinde günde devam edilen ders adetinin sadece Zevk duygusu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F_{(3,3651)}=25.08$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.020) ortaya çıkmaktadır. Sıkılma, Yalnızlık ve Kaygı duyguları üzerinde ise istatistiksel olarak anlamlı fark ortaya çıkmamıştır (sırasıyla; $F_{(3,3651)}=1.61$, $p=.186$; kısmî Eta kare=.001; $F_{(3,3651)}=0.84$, $p=.473$; kısmî Eta kare=.001; $F_{(3,3651)}=2.10$, $p=.098$; kısmî Eta kare=.002).

Yapılan post-hoc analizi günde devam edilen ders adetinin öğrencilerin Zevk duygusu ortalamalarının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Bonferroni düzeltmesi sonrası $p<.0125$). Günde 1-2 derse giren öğrencilerin ortalaması ($X=2.49$) "nadiren" seviyesinde iken 3-4 ders için 2.70 ortalama; 5-6 ders için 2.91 ortalama ve 6-7 ders için 2.78 ortalama ile "zaman zaman" seviyesine çıkmıştır. Tüm bu seviyeler kendi aralarında istatistiksel olarak anlamlı ancak etki düzeyi bir hayli düşük bulunmuştur. Yine de bulgulara dayalı olarak günde 3 ilâ 6 dersin en uygun değerler olabileceği söylenebilir.

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde uzaktan öğretime ulaşma yollarının etkisi

Çevrimiçi derslerde ergen duygu ölçeğini cevaplayan ortaokul ve lise öğrencileri için uzaktan öğretime ulaşma yollarının zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere MANOVA gerçekleştirilmiştir. Duygularla ilgili ortalamalar Tablo 3.30'da sunulmaktadır:

Tablo 3.30. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Uzaktan Öğretime Ulaşma Yollarına Göre Duygu Ortalamaları

Evden derslerimi...	Sıkılma	Zevk	Kaygı	Yalnızlık	F	Wilks' Lambda	p	Eta kare
İnternette canlı derslerle takip ettim.	3.00	2.32	2.28	2.90	56.88	.033	.000	.059
Hem canlı dersler, hem öğretmenimin gönderdikleri ile çalıştım.	2.53	2.75	2.14	2.96				
p	.000	.000	.000	.177				
F	149.55	146.23	13.27	1.83				
Eta kare	.039	.038	.004	.000				

MANOVA testi bulgularına göre, bağımsız değişken olan uzaktan öğretime ulaşma yollarının dört duygu üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,3650)}=56.88$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.033; kısmî Eta kare=.059). Etki büyüklüğünü gösteren eta kare büyüklüğüne bakılarak varyansın %6'sının öğrencilerin uzaktan öğretime ulaşma yolları ile açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Bulgular tek tek incelendiğinde uzaktan öğretime ulaşma yollarının Zevk, Sıkılma, Yalnızlık ve Kaygı duygularının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bulgular tek tek incelendiğinde uzaktan öğretime ulaşma yollarının Zevk, Sıkılma ve Kaygı duygularının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır (sırasıyla $F_{(1,3653)}=146.23$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.038; $F_{(1,3653)}=149.55$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.039; $F_{(1,3653)}=13.27$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.004). Öte yandan uzaktan öğretime ulaşma yollarının Yalnızlık duygusu üzerinde anlamlı etkisi bulunmamaktadır ($F_{(1,3653)}=1.83$, $p=.177$; kısmî Eta kare=.000). Post-hoc analizleri uzaktan öğretime ulaşma yollarının öğrencilerin Zevk, Sıkılma ve Kaygı duygularının ortalamalarının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Bonferroni düzeltmesi sonrası $p<.0125$).

Tablo 3.30’da sunulan ortalamalar ve MANOVA analizi bulguları derslerini sadece “İnternet’ten canlı derslerle takip eden” öğrencilere göre “hem canlı dersler, hem öğretmenin gönderdikleri ile çalışan” öğrencilerin istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha fazla zevk aldıklarını, daha az sıkılıp daha az kaygı duyduklarını göstermektedir. Sadece canlı dersleri takip eden öğrenciler “nadiren” ($X=2.32$) zevk alırlarken diğerleri “zaman zaman” ($X=2.75$) zevk almışlardır. Buna paralel şekilde “nadiren” sıkılan ($X=2.53$) öğrenciler her iki yolla derslerine çalışırken “zaman zaman” sıkılan ($X=3.00$) öğrenciler sadece canlı dersleri takip edenlerdir. Her ne kadar her iki grupta da ortalamalar “nadiren” seviyesinde çıksa da “hem canlı dersler, hem öğretmenin gönderdikleri ile çalışan” öğrencilerin kaygı ortalamalarının ($X=2.14$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde diğer gruptaki öğrencilerin Kaygı ortalamalarından ($X=2.28$) daha düşük olduğu da bulgular arasındadır.

Analiz sonucu elde edilen etki büyüklüğü değerleri dersleri nasıl takip ettikleri ile ilgili varyans farkının %3.8’inin Zevk ve %3.9’unun Sıkılma duygusundan kaynaklandığını göstermektedir. Kaygı duygusu ise varyans farkının sadece % 0.4’ünü açıklamaktadır. Bu değerlere bakılarak öğrencilerin canlı derslere ilave olarak öğretmenin ekstra görevler vermesinin öğrencilerin özellikle Zevk ve Sıkılma duygularını etkilediği, Kaygıları üzerinde ise son derecede düşük etkisi olduğu söylenebilir.

Aile ve Ev Ortamının Öğrencilerin Duyguları Üzerindeki Etkisine Yönelik Analizler

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde evdeki ortamın etkisi

Çevrimiçi derslerde ergen duygu ölçeğini cevaplayan ortaokul ve lise öğrencileri için evdeki ortamın zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere MANOVA gerçekleştirilmiştir. Duygularla ilgili ortalamalar Tablo 3.31’de sunulmaktadır:

Tablo 3.31. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Ev Ortamının Durumuna Göre Duygu Ortalamaları

Evde ekrandan dersleri takip ederken...	Zevk	Sıkılma	Kaygı	Yalnızlık	F	Wilks' Lambda	p	Eta kare
Ortam sessiz oluyor.	2.70	2.60	2.12	2.92	39.92	.052	.000	.042
Ortam hareketli oluyor.	2.21	3.08	2.54	3.06				
p	.000	.000	.000	.012				
F	110.97	98.32	82.29	6.30				
Eta kare	.029	.026	.022	.002				

MANOVA testi bulgularına göre, bağımsız değişken olan evdeki ortamın dört duygu üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,3650)}=39.92$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.052; kısmî Eta kare=.042). Etki büyüklüğünü gösteren eta kare büyüklüğüne bakılarak varyansın %4'ünün öğrencilerin evdeki ortamı ile açıklanabileceği anlaşılmaktadır. Bulgular tek tek incelendiğinde evdeki ortamın Zevk, Sıkılma ve Kaygı duygularının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bulgular tek tek incelendiğinde ise evdeki ortamın Zevk , Sıkılma ve Kaygı duygularının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır (sırasıyla $F_{(1,3653)}=110.97$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.029; $F_{(1,3653)}=98.32$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.026; $F_{(1,3653)}=82.29$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.022). Öte yandan evdeki ortamın Yalnızlık duygusu üzerinde anlamlı etkisi bulunmamaktadır ($F_{(1,3653)}=6.30$, $p=.012$; kısmî Eta kare=.002). Post-hoc analizleri evdeki ortamın öğrencilerin Zevk, Sıkılma ve Kaygı duygularının ortalamalarının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Bonferroni düzeltmesi sonrası $p<.0125$).

MANOVA sonuçları çevrimiçi dersleri takip ederken “ortamın sessiz” olduğunu ifade eden öğrencilerin “zaman zaman” ($X=2.70$) hareketli olduğunu ifade eden öğrencilerin ise “nadiren” ($X=2.21$) Zevk aldıklarını ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde çevrimiçi dersler sırasında bulundukları ortam hareketli olan öğrencilerin Sıkılma ($X=3.08$) ve Kaygı ($X=3.08$) duyguları sessiz ortamdaki öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Sessiz ortamdaki öğrenciler “nadiren”, hareketli ortamdakiler ise “zaman zaman” Sıkılma ifade etmişlerdir. Kaygı düzeyleri her iki grup için de “nadiren” olsa da sessiz ortamdaki öğrencilerde daha düşüktür.

Öğrencilerin derse devam ettikleri ortamın sessiz ya da hareketli olması ile ilgili olarak her üç duygu ile ilgili etki büyüklüğü değerleri birbirlerine yakın bulunmuştur: Gruplar arasındaki varyans farkının % 2.9'u Zevk, %2.6'sı Sıkılma ve % 2.2'si Kaygı duygusundaki değişimden kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle ortamın sessiz ya da hareketli oluşu her üç duygu üzerinde de az da olsa benzer şekilde etkili olmaktadır.

Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde aile tutumunun etkisi

Çevrimiçi derslerde ergen duygu ölçeğini cevaplayan ortaokul ve lise öğrencileri için ailelerinin dersleri takip etme ile ilgili tutumunun zevk, sıkılma, yalnızlık ve kaygı duygularına ait ortalamalarına etkisini anlamak üzere MANOVA gerçekleştirilmiştir. Duygularla ilgili ortalamalar Tablo 3.32'de sunulmaktadır:

Tablo 3.32. Ortaokul ve Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Aile Tutumlarına Göre Duygu Ortalamaları

Evden dersleri takip etmem konusunda...	Sıkılma	Zevk	Kaygı	Yalnızlık	F	Wilks' Lambda	p	Eta kare
Ailem destekleyici	2.51	2.77	2.11	2.92	19.90	.098	.000	.021
Ailem ısrarcı ve takipçi	2.84	2.46	2.26	2.97				
Ailem ilgisiz ve engelleyici	3.31	2.18	2.55	3.10				
p	.000	.000	.000	.138				
F	66.56	54.80	18.21	1.98				
Eta kare	.035	.029	.010	.001				

MANOVA testi bulgularına göre, bağımsız değişken olan aile tutumunun dört duygu üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,3649)}=19.90$, $p=.000$; Wilks' Lambda=.098; kısmî Eta kare=.021). Etki büyüklüğünü gösteren eta kare büyüklüğüne bakılarak dört duygu ile ilgili varyansın %2'sinin ailelerin tutumu ile açıklanabileceği anlaşılmaktadır.

Bulgular tek tek incelendiğinde ailelerin tutumlarının Zevk, Sıkılma ve Kaygı duygularının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır (sırasıyla $F_{(2,3652)}=54.80$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.029; $F_{(2,3652)}=66.56$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.035; $F_{(2,3652)}=18.21$, $p=.000$; kısmî Eta kare=.010). Öte yandan ailelerin tutumlarının Yalnızlık duygusu üzerinde anlamlı etkisi bulunmamaktadır ($F_{(2,3652)}=1.98$, $p=.138$; kısmî Eta kare=.001). Post-hoc analizleri ailelerin tutumlarının öğrencilerin Zevk, Sıkılma ve Kaygı duygularının ortalamalarının her birisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Bonferroni düzeltmesi sonrası $p<.0125$).

Tablo 3.32'deki ortalamalar MANOVA analizlerine göre anlamlı şekilde farklılaşan zevk duygusunu; ailelerinin desteklediği öğrencilerin “zaman zaman”, ailelerini “ısrarcı ve takipçi” ya da “ilgisiz ve engelleyici” olarak nitelendiren öğrencilerin ise “nadiren” yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Yine “zaman zaman” sıkılan öğrenciler ailelerini “ısrarcı ve takipçi” ya da “ilgisiz ve engelleyici” olarak nitelendirirlerken, “nadiren” sıkılan öğrenciler ailelerinin “destekleyici” olduklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan her ne kadar tamamı “zaman zaman” aralığında olsa da aile ile ilgili nitelendirme ne kadar olumlu ise kaygı duygusunun ortalaması da o kadar düşmektedir. Dikkat çekici olan bulgu ailenin tutumuna bakmaksızın ve istatistiksel olarak anlamlı fark yaratmaksızın tüm öğrencilerin yalnızlık duygusunu “nadiren” yaşamış olmalarıdır.

MANOVA analizleri neticesinde ailelerin tutumlarının etki değerleri elde edilmiştir. Bu değerlere göre varyans farkının %3.5'ini Sıkılma duygusu ve aile tutumu arasındaki etkileşimden

kaynaklanmaktadır. Bunu takip eden etki değeri varyansın %2.9'unu açıklayan Zevk duygusu ile ilgilidir. Kaygı duygusuna ait etki değeri ise ailenin tutumuna yönelik varyansın sadece % 1 ile sınırlı kalmıştır. Bu değerlere bakılarak ailenin olumlu ya da olumsuz tutumunun Sıkılma ve Zevk duyguları üzerinde Kaygı duygusuna göre daha fazla etkisi olduğu söylenebilir.

Aşağıdaki tabloda dikkate alınan altı bağımsız değişkenin öğrencilerin çevrimiçi öğrenme ortamında yaşadıkları dört temel duygu üzerinde anlamlı fark yaratıp yaratmadıkları ve etki büyüklükleri gösterilmiştir.

Tablo 3.33. Altı bağımsız değişkenin öğrencilerin çevrimiçi öğrenme ortamında yaşadıkları dört temel duygu üzerinde anlamlı fark yaratma durumu ve etki büyüklükleri

	Zevk	Kaygı	Sıkılma	Yalnızlık	Etki büyüklüğü
Öğrenme Algıları	anlamlı	anlamlı	anlamlı	anlamlı	%19.5
Uzaktan eğitime ulaşma yolları	anlamlı	anlamlı	anlamlı	anlamsız	%5.9
Derslere devam etme durumu	anlamlı	anlamlı	anlamlı	anlamsız	%5.4
Ev ortamı	anlamlı	anlamlı	anlamlı	anlamsız	%4.2
Sınıf düzeyi	anlamlı	anlamlı	anlamlı	anlamlı	%2.3
Aile tutumu	anlamlı	anlamlı	anlamlı	anlamsız	% 2.1
Günde devam edilen canlı ders sayısı	anlamlı	anlamsız	anlamsız	anlamsız	% 1

Tablo 3.33'e göre öğrencilerin Zevk, Kaygı ve Sıkılma duyguları öğrenme algılarına, uzaktan eğitime ulaşma yollarına, derse devam durumlarına, günde devam ettikleri canlı ders sayısına, sınıf düzeyine, aile tutumu ve ders esnasındaki ev ortamına göre anlamlı şekilde az ya da çok farklılaşmaktadır. Bu değişkenler arasında en yüksek etki büyüklüğü öğrencinin kendi öğrenmesine yönelik algısıdır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 Pandemi süreciyle, okullarda yüz yüze eğitime ara verilmesi nedeniyle 23.03.2020 ile 30.06.2020 tarihleri arasında farklı araçlar ve öğrenme ortamları kullanılarak, uzaktan öğretme sürecine tabi tutulan İstanbul ilindeki resmi ve özel okullardaki 6340 ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin bu sürece yönelik görüşlerini ve duygularını analiz etmek üzere yapılan bu çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan ulaşılan dikkat çeken sonuçlar ve ilgili öneriler şu şekildedir;

Bulgu: Derslere uzaktan erişim için dizüstü bilgisayar kullanımı özel okullarda (%58.90) resmi okullara (%39.70) göre büyük fark gösterirken; derslere erişim için cep telefonu kullanımında resmi okul öğrencilerinde (%75.60) özel okullardan (%46.60) çok daha yüksek bir kullanım saptanmıştır.

1. Bu bulgu ekrandan öğrenme ortamı tasarımı cep telefonu kullanımına yönelik özel bir tasarım yapılması gereğini ortaya çıkarmaktadır.
2. Öğrencilerin dikkat çeken bir çoğunluğu (%60) uzaktan yapılan dersleri hem çevrimiçi ortamdan hem öğretmeninin gönderdiği materyallerle takip etmektedirler. Bu bulgu, öğretmenlerin çevrimiçi ve çevrimdışı ortamı birbirlerine entegre ederek tasarımlarının önemini ortaya çıkarmaktadır. Okullarda yapılan yüz yüze derslerin, çevrimiçi ya da dışı ortamlara taşınırken uzaktan öğretim ortamı tasarım ilkelerine uygun düzenlenmeleri ve hangi ortamların kullanılacağı öğrencilerin bilişsel, duyuşsal özelliklerine göre planlanmalıdır. Yapılan çalışmalar, uzaktan öğretim sürecinde öğrenme ortamının tasarımının önemini vurgulamaktadır. Nitekim Means, Bakia, ve Murphy (2014) çevrimiçi öğrenme ortamlarının tasarlanması ile ilgili kapsamlı çalışmalarında, her biri çok sayıda seçeneğe sahip, tasarımın karmaşıklığını ve karar verme sürecini vurgulayan dokuz boyuttan söz etmektedir. Tüm bu boyutların ele alındığı özenli bir çevrimiçi dersi planlama, hazırlık ve geliştirme süresi altı ile dokuz ay aralığında bir zamanı gerektirebilmektedir.

Bulgu: Resmi okul öğrencilerinin %16.20'si okulun kendi sistemi üzerinden dersleri takip ederken, özel okul öğrencilerinin %79.50'si okulun sistemini kullanarak dersleri takip ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum resmi okullarının merkezden yönetilmesi anlayışı nedeniyle kendilerine ait sistemlerle çözüm oluşturabilme seçeneklerine sahip olmadıklarını göstermektedir.

3. Resmi okullara da özel okullar gibi en azından ilçe boyutunda kendi oluşturacakları sistem ve platformlardan çevrimiçi dersleri planlayabilme esnekliği verilmesinin pek çok sorunu çözeceği düşünülmektedir.

Bulgu: Derslere düzenli olarak giren öğrencilerin oranı özel okullarda %83.6 iken resmi okullarda %36.70'tir.

4. Resmi ve özel okullarda uzaktan yapılan derslere düzenli girme oranının bu kadar farklı olması dikkat çekicidir. Özel okullarda yapılan uygulamaların incelenmesi ve mümkünse iyi örneklerin resmi okullarda da yaygınlaştırılması önemlidir.

Bulgu: Öğrencilerin her düzeyde ve her iki okul türünde de %70 ve üzeri bir oranla derslere kendi istekleri ile girdikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

5. Bu bulgu, öğrencilerin uzaktan derslere uyum sağlamak için bir çaba içerisinde olduklarının göstergesidir. Dikkate alınması gereken bir sonuçtur.
6. Öğrenciler tarafından %86 ile en çok tercih edilen öğrenme ortamlarının “çevrimiçi ile çevrimdışı ortamların birbirlerine entegre edildikleri ortamlar” olduğu sonucuna varılmıştır.

Uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi ortamın bilişsel katkısı ile ilgili öğrenci görüşlerine (n: 5071) yönelik varılan sonuçlar:

Bulgu: Çevrimiçi öğretim sürecinde öğrenmeyi gerçekleştirebildiklerini belirten öğrenci oranı sadece %36.4'dür. İlköğretim düzeyinde özel okullarda (birinci kademe %60.4, ikinci kademe %48) çevrimiçi ortamda öğrenmeyi gerçekleştirebiliyorum diyen öğrenci oranı resmi okullardaki öğrenci oranından (%46.6, %37.3) daha yüksektir.

7. Bu bulgu, özel okullarda yapılan çevrimiçi öğretim ortamlarındaki tasarımların ve uygulamaların incelenmesi ve iyi örneklerin resmi okullarla da paylaşılmasının yerinde olacağını göstermektedir.

Bulgu: “Çevrimiçi öğrenmeyi gerçekleştirebiliyorum” diyen öğrencilerin oranının ilkokuldan liseye doğru ciddi bir düşüş göstermiştir (ilkokul %52.3, ortaokul %42.8, lise %21.3). Öğrencilerin %53.5'inin “bazı derslerde öğrendiklerini bazı derslerde ise öğrenemediklerini” belirttikleri görülmektedir. Uzaktan öğretim sürecinde hiçbir şekilde öğrenmeyi gerçekleştiremediğini söyleyen öğrenci oranı (%10.1) oldukça düşüktür.

8. Bu bulguları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, öğrencilerin bazı derslerde öğrendiklerini belirtmelerinin derslere yönelik öğretim tasarımı süreciyle ilişkili olduğu

düşünülmektedir. Etkili öğretim ortamı tasarlayan öğretmenlerin öğrenmeyi gerçekleştirebildiklerinin göstergesidir. Çevrimiçi öğrenme oranının sınıf düzeyi yükseldikçe düşmesi ergenlik dönemindeki öğrencileri çevrimiçi derslere bağlamak için farklı stratejiler geliştirilmesi gerektiğinin göstergesidir. Bunun için 6. sınıf ile 11. sınıf arasındaki seviyelerde derse giren öğretmenlere destek verilmesi ve öğrencileri derse bağlayacak öğrenme ortamlarının tasarımı için bu konuda çalışan akademisyenler ve uzmanlarla birebir çalışabilecekleri ortamlar sağlanmalıdır.

9. Öğrencilerin %61.1'i okulda yapılan yüz yüze derslerde, ekrandan yapılan çevrimiçi derslere göre daha iyi öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin, "Ekrandan yaptığın derslerden, okulda yaptığından daha iyi öğreniyor musun?" sorusuna %31.6 oranında verdikleri "bazı dersler için evet, bazı dersler için hayır" yanıtı da bize yine öğrenme ile tasarlanan öğretim ortamı arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Bulgu: Çevrimiçi ders yaparken dikkatini bazen toplayıp bazen toplayamadığını belirten öğrencilerin oranının %51.4 olması dikkat çekicidir. "İnternette canlı ders dikkatimi dağıtmıyor" diyen öğrencilerin oranı sadece %26.2'dir. Dikkatini toplayamama oranı ilkökul öğrencisinden (%15.7) lise öğrencisine (%29.6) doğru artmaktadır.

10. Öğrenmenin gerçekleşmesini engelleyen en önemli dış faktörlerden birisinin dikkatin dağılması olduğu pek çok kaynakta belirtilmektedir (Seven, Engin, 2008). Bu nedenle çevrimiçi derslerde dikkatini toplayabilen öğrenci oranının düşüklüğü özellikle üzerinde durulması gereken bir bulgudur. Çünkü internet üzerinden yapılan canlı derslerde mutlaka kontrol altına alınması gereken değişkenlerden biri öğrencilerin dikkatini toplamaktır. Derste öğrencinin dikkatini toplamasına yardımcı olacak özelliklerde tasarlanan öğretim ortamlarının önemi burada bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Tüm seviyelerdeki derslerin tasarımında, öğrencilerin dikkatlerini derse vermelerini sağlayacak tasarım ilkelerine yer verilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Yapılacak bu çalışmalarda öğretmenlerle birlikte öğretim teknolojilerinin de yer almasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Dikkatini toparlayamama oranının ilkökul öğrencisinden lise öğrencisine doğru artması özellikle lise yaş grubundaki öğrencilerin çevrimiçi derslerinin tasarlanmasında öğrencilerin derse odaklanmasını sağlayacak nitelikte farklı uygulamalara gidilmesi gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerin derse odaklanamama nedenleriyle ilgili derinlemesine çalışmalar da yapılabilir.

11. İnternette öğretmeniyle canlı ders yaparken anlamadığı yerleri sorabildiğini belirten öğrencilerin oranının %54.1'de kalması da düşündürücüdür. Uzaktan öğretimde öğrenmenin gerçekleşmesine etki eden en önemli faktörlerden biri de öğrencinin

öğrenme süreci boyunca öğretmenle **etkili bir iletişim** kurabilmesidir. Bu nedenle bu oranı artırmak amacıyla öğretmenlere yönelik çevrimiçi ortamlarda pozitif etkileşimi artırmaya yönelik uygulama örnekleri sunulmalıdır. Nitekim, Bozkurt'un (2020b) metafor analizi yaptığı araştırmasında da iletişim kategorisi altında ortaya çıkan temalar anındalık ve duyuşsal yakınlık olmuştur. Katılımcı öğrencilerden birisi "Uzaktan eğitim kara kedi gibidir çünkü benimle canım Zeynep öğretmenimin arasına girdi" şeklinde bir açıklama yaparak "kara kedi" metaforunu kullanmış ve uzaktan eğitimi yüz yüze eğitimde sağlayabildiği anındalık ve duyuşsal yakınlığının azalması veya kesintiye uğramasının bir sebebi olarak nitelemiştir.

Bulgu: Sessiz bir ev ortamına sahip olan öğrencilerin %38.7'si, hareketli bir ev ortamına sahip olan öğrencilerin %21.8'i çevrimiçi derslerden öğrendiklerini düşünmektedirler. Çevrimiçi dersleri sessiz ve hareketli ev ortamlarında takip eden öğrencilerin çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerinde gözlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

12. Bu bulguya dayanarak, çevrimiçi dersler esnasında öğrencilerin mümkün ise gürültülü ve hareketli olmayan ortamlarda dersleri takip etmelerinin önemi velilere anlatılmalıdır.

Bulgu: Derslere düzenli devam eden öğrencilerin %47.8'i, bazen girenlerin %20.2'si, sadece ilk haftalarda girenlerin %14.8'i çevrimiçi derslerden öğrendiklerini düşünmektedirler. Çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerin derse devam etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

13. Çevrimiçi öğrenme ortamlarının tasarımında öğrencilerin derslere düzenli devamını sağlayacak tasarım özelliklerine yer verilmesinin ne kadar önemli olduğunu gösteren bir sonuçtur ve öğretmenlerin bu konu üzerinde dikkatle durması tavsiye edilmektedir.

Bulgu: Derslerini çevrimiçi ve çevrimdışı materyallerle yapan öğrencilerin %39.4'ü, derslerini sadece çevrimiçi yapanların %27.5'i çevrimiçi derslerden öğrendiklerini düşünmektedirler. Derslerini çevrimiçi ve çevrimdışı materyallerle yapan öğrencilerin, sadece çevrimiçi ders yapan öğrencilere göre öğrenme algıları istatistiksel olarak anlamlı fark göstermektedir.

14. Bu bulgu, derslerin sadece çevrimiçi canlı olarak tasarlanmasından ziyade çevrimiçi ve dışı karma tasarlanmasının öğrenme açısından daha etkili olduğunun bilimsel kanıtıdır. Öğretmenlerin çevrimiçi ve dışı ortamlar tasarlaması için yönlendirilmesi tavsiye edilmektedir.

Bulgu: Evden çevrimiçi dersleri takip etmeleri konusunda ailesi destekleyici olan öğrencilerin %40.7'si, ailesi ısrarcı ve takipçi olan öğrencilerin %31.4'ü, ailesi engelleyici olan öğrencilerin %20.6'sı çevrimiçi derslerden öğrenebildiğini belirtmiştir. Çevrimiçi derslerden hiçbir şekilde öğrenemediğini belirten öğrencilerin oranı ailesi destekleyici olanlarda en düşük (%7.8) iken; ailesi ilgisiz ve engelleyici olanlarda en yüksektir (%22.9). Aile tutumuna göre çevrimiçi derslerden öğrenmeyle ilgili görüşlerde gözlenen bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

15. Bu bulgu, ailelerin çocuklarına derslere girme konusunda baskıcı olmamaları gerektiğini, ailenin ısrarcılığının öğrencinin öğrenme algısı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Bulgu: Çevrimiçi derslerde dikkatinin dağıldığını belirten öğrencilerin oranında ilkokuldan liseye doğru bir artış gözlenmektedir (İlkokul: %15.7; Ortaokul: %18.4; Lise: %29.6). Gözlenen bu farklılıklar lise düzeyi ile diğer sınıf düzeyleri arasında anlamlı bulunmuştur.

16. Bu bulgu, ergenlik dönemindeki öğrencileri çevrimiçi derslere bağlamak ve derslere odaklanmalarını sağlamak için farklı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğinin bir göstergisidir.

Uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi ortama yönelik ilkokul öğrencilerinin duygular ile ilgili öğrenci görüşlerine (n: 1418) yönelik varılan sonuçlar:

17. Çevrimiçi ders yapmış olan 1418 ilkokul 3., 4., ve 5. sınıf öğrencisinin duygularına yönelik bulguları bütün olarak analiz ettiğimizde ilkokul öğrencilerin yarısından biraz fazlasının çevrimiçi ders süreci ile duygusal açıdan baş edebildikleri, bu öğrencilerin çevrimiçi süreç ile ilgili öğrenmelerine ket vuracak olumsuz duygular içinde olmadıkları görülmektedir.

Öğrencileri mutlu hissettiren uygulamalar olarak şunlar tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin üçte ikisi ekranda öğretmenini görmekten ve ders esnasında arkadaşlarını dinlemekten mutlu olmaktadır.
- Öğrencilerin yaklaşık yarısı ders esnasında değişik uygulamalar yapmaktan, soru sorabilmekten, söz hakkı verilmesinden mutlu olmaktadır.

Bu bulgular çok umut vericidir. Henüz öğrencilerin karşısına kusursuz planlarla çıkılmadığı acil çözümler üretildiği dönemde bile öğrencilerin yarısından biraz fazlasının çevrimiçi derslerde kendilerini mutlu ve pozitif duygular içinde hissetmeleri daha planlı süreçlerde öğrenmenin verimli gerçekleşebileceği ortamlar oluşturma ihtimalini güçlendiren çok değerli ve

üzerinde titizlikle çalışılması gereken bir saptamadır. Bir başka deyişle, öğrencilerimiz öğretmenlerimizle çevrimiçi ders yapmaya mutlu bir şekilde hazır durumdadırlar. Bu noktadan sonra artık sorumluluğun çoğu öğretmenlerdedir. Etkili ve öğrenciyi sürece katan öğretim ortamı tasarımları ile öğrencilerin bu pozitif duygularını verimli öğrenme ortamlarına dönüştürmek için çabalama sırası öğretmenlerdedir. Bu çabalama ile öğrencilerin hepsinin ekran başına pozitif duygular ile oturmaları sağlanabilir. Bunun için şunları önerebiliriz:

1. Mutlaka çocukların duygularının dikkate alınması ve çevrimiçi dersler esnasında pozitif iletişim kurulmasına dikkat edilmesi önerilmektedir.
 2. Çevrimiçi dersler esnasında ilköğretim öğretmenlerinin ekranlarını açık tutmaları önerilmektedir.
 3. Öğrencilerin birbirlerini dinlemekten memnun olmaları öğrencilere sıklıkla söz hakkı verilmesi gerektiğinin göstergesidir.
 4. Çevrimiçi dersler esnasında ilköğretim öğretmenlerinin ders esnasında öğrencileri derse etkin katacak uygulamalara (soru cevaplama, ikili -üçlü grup çalışmaları, düşüncelerini dile getirebilecekleri etkinlikler vb.) yer vermeleri,
 5. Böylelikle öğrenciyi derse katmak için farklı tekniklerin kullanılması önerilmektedir. Bu da web 2.0 araçlarının ders sürecine doğru entegrasyonu ile sağlanabilir.
18. Öğrencilerin birbirlerini dinlemekten memnun olmalarının bir nedeni, birbirini tanıyan ve aralarında bağ olan çocukların birbirini görmekten ve bu bağı sürdürmekten dolayı yaşadıkları memnuniyet olabilir. 2020- 2021 Öğretim yılında, ilk kez okula başlayanlar veya bir üst kademede farklı bir okula geçenler olmuştur. Bu sınıflardaki öğrencilerin, birbirlerini ve öğretmenlerini yakından tanıma fırsatı bulamadıkları tahmin edilmektedir. Dolayısıyla bu tür sınıflarda öğrencilerin kendi aralarında ve öğretmenleri ile bağ kurmaları ve bu bağı kuvvetlendirmeleri oldukça zor görünmektedir. Gelecekte bu öğrencilerin çevrimiçi ortamda yaşadıkları duygular yeniden araştırılabilir.

Uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi ortama yönelik ortaokul ve lise öğrencilerinin duygular ile ilgili öğrenci görüşlerine yönelik varılan sonuçlar:

Bulgu: “İnternet üzerinden canlı ders alırken seni neler rahatsız etti?” sorusuna yönelik olarak 3653 ortaokul ve lise öğrencisinden sadece %20.1’i internet üzerinden canlı ders yaparken

“hiçbir şeyden rahatsız olmadıklarını” belirtmişlerdir. Çevrimiçi ders ile ilgili öğrencilerin dile getirdikleri sıkıntılar detaylı incelendiğinde, “ekran başında uzun süre oturmak” seçeneğini resmi okul öğrencilerinin %35.9’unun, özel okul öğrencilerinin ise %56.4’ünün “evet” demiş olmaları dikkat çekicidir. Öğrencilerin %41’inin arkadaşlarını görmeden ders yapmaktan rahatsız olduklarını, özel okul lise öğrencilerinin %40.2’sinin ise ekrandan ders yapmanın bütünüyle rahatsız edici olduğunu belirttikleri görülmektedir.

19. Daha öncede belirtildiği gibi, özel okulların günde ortalama çevrimiçi 5-6 ders yapmalarının olumsuz yansımalarını bu bulgularda da görmekteyiz. Özel okul öğrencilerinin yaklaşık %60’ı “ekran başında uzun süre oturmaktan şikayet etmektedirler. Ayrıca, “Ekrandan iletişim kurmak zorunda olmak” seçeneğine yönelik bulgular incelendiğinde ortaokul (%28.4) ile lise (%37.0) öğrencilerinin arasındaki fark dikkat çekmektedir. Sınıf düzeyi ilerledikçe ekrandan iletişim kurmayla ilgili memnuniyetsizlik de artmaktadır. Ayrıca öğrencilerin yaklaşık yarısının arkadaşlarını görmeden ders yapmaktan rahatsız olduklarını belirtmeleri ancak, güçlü internet altyapısı ile kameraların açılması gerektiğini işaret etmektedir.

20. 5071 çevrimiçi ders yapmış olan 3.sınıftan 11. sınıfa kadar öğrencilerin tümünün, çevrimiçi ders ortamı ile ilgili duygularına yönelik bulguları bütün olarak analiz ettiğimizde öğrencilerin en az %70’inin çevrimiçi ders süreci ile duygusal açıdan pozitif/olumlu duygular içinde olduklarını söyleyebiliriz. Çevrimiçi dersleri sevmeyen, sıkılan öğrenci oranı %20 ve altıdır. Bu bulgular bize aslında karşımızda çevrimiçi ortamdaki ders yapmaya hevesli büyük bir grubun olduğunu göstermektedir ki bu da öğretmenlere daha büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Eğer öğretmenler etkili öğrenme ortamları tasarlayabilirlerse verimli bir öğretim süreci geçirebilme olasılığı bu pozitif duygular içinde olan öğrencilerle oldukça kolay olacaktır.

21. Sadece ilköğretim 3., 4. ve 5. sınıf öğrencilerin (n: 1418) duygularına yönelik bulguları analiz ettiğimizde de aynı pozitif yaklaşımı görmekteyiz. Öğrencilerin en az %55 ve fazlası genel olarak çevrimiçi ders yapmaktan mutlu. Çevrimiçi derste 3., 4. ve 5. sınıf öğrencilerini en çok mutlu eden uygulamalar sırasıyla şöyledir:

- a) Ekranda öğretmenini görmek
- b) Ekranda arkadaşlarını dinlemek
- c) Çevrimiçi derslerde değişik etkinlikler yapmak
- d) Ders esnasında soru sorabilmek

e) Ders esnasında söz hakkı almak

Bu bulgular, çevrimiçi derslerde mutlaka öğrencileri etkin kılacak etkinliklere yer verilmesi gerektiğinin ve özellikle bu yaş grubunda öğretmenlerin kameralarını açık tutmalarının önemi ortaya çıkarmaktadır.

22. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin (n: 3653) duygularına yönelik bulguları analiz ettiğimizde, öğrencilerin pozitif duyguları şu noktalarda toplanmaktadır:

- a. Ekranda öğretmenini görmekten memnuniyet ilkökul kadar yüksek olmasa da ortaokul öğrencilerinin yaklaşık %55'i görmekten mutlu, lise de ise bu oran %44'e düşüyor. Bu bulgu ortaokul ve liseye giren öğretmenlerin çevrimiçi ders esnasında tüm ders ekranda kendi görüntüsü üzerinden ders yapmaktansa önceden hazırlanmış materyallerle dersi harmanlayarak kendi görüntüsünün ekran süresini azaltmasının uygun olacağını göstermektedir.
- b. Öğrencilerin %67.2'sinin çevrimiçi ders yapmayı rahatsız edici bulmaması aslında öğretmenlere sınıflarımızdaki her 10 öğrenciden yaklaşık 7'sinin çevrimiçi ders yapmaya duyuşsal olarak hazır olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin etkileşim olanağı bulunduğu nitelikli öğrenme ortamları tasarımları ile öğrencilerin bu duyuşsal hazır oluşluklarını fırsata çevirmemiz çok önemlidir. Ancak öğrencilerin bütününe çevrimiçi derslerden her zaman değil bazen memnun kaldıklarını belirttikleri de vurgulanmalıdır.
- c. Uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi derslerde öğrencilerin bazen sıkıldıkları anlaşılmaktadır.
- d. Özellikle "Ekranda ders yapmayı sıkıcı buluyorum." ve "Ekranda ders yapmak beni bunaltıyor." ifadelerine ilişkin puanların özel okul öğrencilerinde daha yüksek olması dikkat çekicidir. Uzun saatler ekran başında kalmanın bir sonucu olarak özel okul öğrencileri çevrimiçi derslerde resmi okul öğrencilerine göre daha fazla sıkılma duygusu yaşamış olabilir.
- e. Uzaktan öğretim sürecinde çevrimiçi dersler sırasında öğrencilerin "Bazen" kendilerini yalnız hissettikleri görülmektedir. Özellikle "Yalnızlık" faktörüne ait alt maddelerden ""ekranda ders yaparken kendimi arkadaşlarıma uzak hissediyorum." ve "Ekran başında ders yaparken kendimi öğretmenime uzak hissediyorum" maddelerine ait puanların diğer iki maddeye göre göreceli yüksek oluşu dikkat çekicidir. Uzaktan öğretim sürecinde öğrencilerin sosyal çevrelerinden kopmuş olmaları kendilerini daha yalnız hissetmelerine sebep

olmuş olabilir. Bu bulgular öğrencilerin olası ders kayıplarının uzaktan öğretim sürecindeki tek risk olmadığını, öğrencilerin ruh sağlıklarının da önemsenmesi gerektiğini göstermektedir.

23. Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) öğrenme algılarının duyguları üzerinde etkisi

- a. Öğrenemediğini ifade eden öğrenciler “hiçbir zaman” zevk almazlarken; bazen öğrenenler “nadiren”; öğrendiklerini söyleyen öğrenciler ise “zaman zaman” çevrimiçi derslerden zevk almaktadırlar.
- b. “çoğu zaman” sıkılan öğrencilerin öğrenemedikleri; “zaman zaman” sıkılan öğrencilerin bazen öğrendikleri, “nadiren” sıkılan öğrencilerin ise her zaman öğrendiklerini ifade ettikleri ortaya çıkmıştır.
- c. Yalnızlık “hayır, öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde en yüksek, “bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde bir miktar daha düşük ancak her iki durumda da “zaman zaman” hissedilirken, “evet öğreniyorum” diyen öğrencilerde “nadiren” yaşanmaktadır.
- d. “Evet öğreniyorum” diyen öğrencilerde Kaygı“hiç” düzeyinde iken “bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde “nadiren” ve “hayır, öğrenemiyorum” diyen öğrencilerde “zaman zaman” düzeyine yükselmektedir.

Sonuç olarak, öğrencilerin öğrenme algıları üzerinde Zevk ve Sıkılma duygularının oldukça yüksek, Kaygı duygusunun orta düzeyde etkili olduğu, Yalnızlık duygusunun etkisinin ise çok sınırlı olduğu söylenebilir.

24. Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3653) duyguları üzerinde okul türünün etkisi

MANOVA bulgularından öğrencilerinin duygularının okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı ancak tek tek incelendiğinde; istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşan tek duygunun, özel okullar aleyhine, sıkılma olduğu, diğer duygular olan Zevk, Yalnızlık ve Kaygı duygularının okul türüne göre fark göstermediği anlaşılmıştır. Özel okullardaki öğrencilerin sıkılma ortalama puanları devlet okullarındaki öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksektir.

25. Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde sınıf düzeyinin etkisine yönelik analiz bulguları sonucunda, sınıf düzeyinin Zevk ve Sıkılma duyguları üzerinde düşük, Yalnızlık ve Kaygı duyguları üzerinde çok düşük oranda etkisinden bahsedilebilir. Etki büyüklüğü düşüktür (% 0.3).

26. Çevrimiçi ortamdaki ortaokul ve lise öğrencilerinin (n: 3655) duyguları üzerinde derslere devamın etkisine yönelik analiz bulguları sonucunda, “Zevk” duygusu ortalamalarının düzenli devam edenlerde “zaman zaman” seçeneğinden diğer iki seçenekte “nadiren” seçeneğine düştüğü görülmektedir. Benzer şekilde Sıkılma ve Kaygı duyguları da derse düzenli devam edenlerde “nadiren” seçeneğinde iken düzensiz devam eden ya da devamı bırakanlarda “zaman zaman” seviyesine yükselmektedir. Etki büyüklüğü düşüktür (% 0.5).

Sonuç olarak, farklı bağımsız değişkenlere göre yapılan analizler, öğrencilerin yaşadığı dört temel duygu üzerinde anlamlı fark yaratan etkileri ortaya koymaktadır. Bu farklar etki büyüklüklerine göre sıralandığında çevrimiçi öğrenme ortamında öğrencilerin yaşadıkları duygular üzerinde en önemli etkiye sahip olan değişken öğrencilerin öğrenip öğrenemediklerine yönelik algılarıdır. Öğrencilerin yaşadıkları duygular arasındaki farkın %20’sini öğrenme ile ilgili algıları oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, “öğreniyorum” ya da “öğrenemiyorum” diyen öğrencilerin bu algısı içinde diğer unsurların yanı sıra yaşadıkları duyguların etkisi %20’dir.

Uzaktan öğretim sürecinde öğrencinin öğrenme algısını etkileyen elbette pek çok değişken vardır. Ancak, bu araştırmada temel olarak ele alınan iki değişken olan “öğrenme algısı” ve “duygular”a yönelik tüm bu sonuçlar ışığında şunu söyleyebiliriz. Pandemi sürecinde okul sürenin uzaktan da devam etmesinin en temel nedeni olan “öğrenme” sürecini devam ettirmek öğrencilerin duyguları dikkate alınmadan sağlanabilecek bir süreç değildir. Çünkü, bulgulara dayalı sonuçlar bize “öğrenme algısı”nın duygular ile farklılaştığını göstermektedir. Bu nedenle uzaktan öğretim sürecinde öğrencilerin süreçten zevk almaları mutlaka sağlanmalıdır. Zevk almanın sağlanması da ancak öğrencinin sürece etkin katılımı ile sağlanabilmektedir. Tüm öğrencilerin sürece etkin katılımını sağlamak içinde web 2.0 araçlarını etkin ve yerinde derse entegre eden öğretmenlere ihtiyacımız vardır. Diğer taraftan, derslere teknolojik araç, uygulama entegrasyonu sadece öğretmenlerin omuzlarına bırakılacak bir yük değildir. Bu nedenle öğretmenlerin mutlaka Öğretim Teknologlarının desteğini alacakları düzenlemelerin yapılması acilen önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Arënlju, A., & Bërxulli, D. (2020). Rapid assessment: Psychological distress among students in Kosovo during the COVID-19 Pandemic. Erişim adresi: researchgate.net/publication/340262171_Rapid_assessment_Psychological_distress_among_students_in_Kosovo_during_the_COVID_19_pandemic. Erişim tarihi: 28 Nisan 2020
- Bozkurt, A. (2020a). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 112-142.
- Bozkurt, A. (2020b). Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi Sırasında İlköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik İmge ve Algıları: Bir Metafor Analizi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (2) , 1-23. DOI: 10.29065/usakead.777652
- Bülbül, A. H., Tuğtekin, U., İlic, U., Kuzu, A., H. F. Odabaşı. (2016). Çevrimiçi Ortamlarda Araştırma Toplulukları: Öğretim Üyeleri İçin Bir Yol Haritası. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* Cilt 17, Sayı 2, Ağustos 2016, Sayfa 171-19.
- Cavanaugh, C., Gillan, K. J., Kromrey, J., Hess, M., & Blomeyer, R. (2004). Effects of Distance Education on K-12 Student Outcomes: A Meta-Analysis. Naperville, IL: Learning Point Associate. North Central Regional Educational Laboratory (NCREL). Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED489533.pdf>
- Ferguson, K. (2020). Online Education vs. Remote Teaching (Part 1 of 4). Erişim adresi: <https://iace.education/blog/online-education-vs-remote-teaching-part-1-of-4>
- Frydenberg, L. (2007). Persistence in University Continuing Education Online Classes. *International Review of Research in Open and Distance Learning* Volume 8, Number 3.
- Garrison, D., Cleveland-Innes, M., Fung, T. (2010). Exploring causal relationships among teaching, cognitive and social presence: Student perceptions of the community of inquiry framework. *Internet and Higher Education*, 13, 31–36. DOI:10.1016/j.iheduc.2009.10.002
- Garrison, D. R., Anderson, T. (2003). E-Learning in the 21st Century: A framework for research and practice. London: Routledge Falmer.
- Garrison, D. R., Anderson, T., Archer, W. (1999). Critical inquiry in a text based environment. *The Internet and Higher Education*, 2(2-3), 87-105.
- Goldschmidt, K. (2020). The COVID-19 pandemic: Technology use to support the wellbeing of children, *Journal of Pediatric Nursing*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2020.04.013>

Gordon, T. (2014). Etkili Öğretmenlik Eğitimi, Profil Kitap.

Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. Published: Friday, March 27, 2020. Erişim adresi: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning> Erişim tarihi: 27 Nisan 2020

Horzum, M. B., (2011). Transaksiyonel Uzaklık Algısı Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Karma Öğrenme Öğrencilerinin Transaksiyonel Uzaklık Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(3), Yaz, 1571-1587.

Hrastinski, S. (2009). A theory of online learning as online participation. Computers & Education, 52(1), 78–82. DOI:10.1016/j.compedu.2008.06.009

İbicioğlu, D., Antalyalı, U. (2005). Uzaktan Eğitimin Başarısında İmkân Algı Motivasyon Ve Etkileşim Faktörlerinin Etkileri: Karşılaştırmalı Bir Uygulama. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (2), 325-338. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50240>

Kılıç, S., Horzum, M. B., Çakıroğlu, Ü. (2016). Çevrimiçi Eşzamanlı Öğrenme Ortamlarında Öğrencilerin Öğretimsel, Sosyal ve Bilişsel Buradalık Algılarının Belirlenmesi. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education Vol. 7 No. 2 (2016), 350-364. DOI: 10.16949/turcomat.35549

Lucas, R. E., & Diener, E. (2004). Encyclopedia of applied psychology. (ed. in chief Charles Spielberger). Elsevier Academic Press, 3, 669-676.

Lyubomirsky, S., & Dickerhoof, R. (2006). Handbook of girls and women's psychological health. (ed. Judith Worell, Carol D. Goodhearth). Oxford: Oxford University Press.

Means, B., Bakia, M., & Murphy, R. (2014). Learning Online: What Research Tells Us About Whether, When and How. Routledge.

MEB, (2020). Koronavirüs'e Karşı Eğitim Alanında Alınan Tedbirler. Erişim adresi: <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr> Erişim tarihi: 27 Nisan 2020

Moore, M. (1997). Theory of transactional distance. Keegan, D., ed. "Theoretical Principles of Distance Education Routledge, pp. 22-38.

Moore, M. G. (1993). Theory of transactional distance. Theoretical principles of distance education, 1, 22-38.

Moore, M. G. (1989). Three Types of Interaction. American Journal of Distance Education, 3(2):1-7, DOI: 10.1080/08923648909526659

Okur, M. R., Paşaoğlu Baş, D., & Uça Güneş, E. P. (2019). Açık ve uzaktan öğrenmede öğrenimi bırakma sebeplerinin incelenmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science, 9(2), 225-235. DOI: <https://doi.org/10.5961/jhes.2019.324>

Panalt, J. (2015). *SPSS Kullanma Kılavuzu SPSS ile Adım Adım Veri Analizi*. (Çev: Balcı, S; Ahi, B). Ankara: Anı Yayıncılık

Picciano, A. (2002). Beyond Student Perceptions: Issues of Interaction, Presence, and Performance in an Online Course. JALN Volume. 6. 10.24059/olj.v6i1.1870.

Reimers, F. M., & Schleicher, A. (2020). COVID-19 Pandemisine Karşı Eğitimde Atılabilecek Adımlara Rehberlik Edecek Bir Çerçeve. OECD 2020.

Rice, K. L. (2006). A Comprehensive Look at Distance Education in the K–12 Context, Journal of Research on Technology in Education, 38:4, 425-448, DOI: 10.1080/15391523.2006.10782468

Rice, K. (2009). Priorities in K-12 Distance Education: A Delphi Study Examining Multiple Perspectives on Policy, Practice, and Research. Educational Technology & Society, 12 (3), 163–177.

Rovai, A. P. (2002). Building sense of community at a distance. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 3(1), 1-16.

Saba, F., Shearer, R. L. (1994). Verifying the key theoretical concepts in a dynamic model of distance education. The American Journal of Distance Education, 8 (1), 36-59.

Schweizer, K., Weidenmann, M., Bernd, P. (2003). Blended learning as a strategy to improve collaborative task performance. Journal of Educational Media, 28(2/3), 211-224.

Seligman, L. (2001). Systems, Strategies, and Skills of Counseling And Psychotherapy. (1. Baskı). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.

Seven, M.A., Engin, A.O. (2008). Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 12, Sayı 2 (s. 189 - 212).

Shea, P., & Bidjerano, T. (2009). Community of inquiry as a theoretical framework to foster “epistemic engagement” and “cognitive presence” in online education. Computers & Education, 52, 543–553.

Smith, R., Clark, T., Blomeyer, R. (2005). A Synthesis of New Research on K-12 Online Learning. Learning Point Associates.
<https://www.heartland.org/publicationsresources/publications/a-synthesis-of-new-research-on-k-12-online-learning>

Watson, J. (2005). Keeping pace with K-12 online learning: A review of state-level policy and practice. Learning Point Associates/North Central Regional Educational Laboratory (NCREL).
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED489514.pdf>

Yamamoto, G.T., Altun, D. (2020). Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenebilir Yükselişi. Üniversite Araştırmaları Dergisi, Nisan 2020, Cilt 3, Sayı 1, Sayfa: 25-34.

Yıldız, M. A. (2014). Ergenlerde anne-babaya bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide duygu düzenleme ve baş etme yöntemlerinin çoklu aracılık rolü. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

EK-1

İlk, Orta, Lise Öğrencilerinin Uzaktan Derslere Erişim ile ilgili Algıları ve Duyguları Anketi

BÖLÜM-1

1. Cinsiyetin?

- ☐ K ☐ E

2. Okuduğun okul?

- ☐ Devlet okulu ☐ Özel okul

3. Bu sene kaçınıcı sınıftasın?

- ☐ 3. Sınıf
☐ 4. Sınıf
☐ 5. Sınıf
☐ 6. Sınıf
☐ 7. Sınıf
☐ 8. Sınıf
☐ 9. Sınıf
☐ 10. Sınıf

4. COVID-19 sürecindeki dersleri takip etmek için hangi araçları kullanıyorsun? (Birden fazla işaretleyebilirsin.)

- ☐ Masaüstü bilgisayar
☐ Dizüstü bilgisayar
☐ Tablet
☐ Cep telefonu
☐ Televizyon

5. Evden derslerimi...

- ☐ İnternette canlı derslerle takip ettim.
- ☐ Hem canlı dersler, hem öğretmenimin gönderdikleri ile çalıştım.
- ☐ Sadece TV'den izledim.
- ☐ Sadece öğretmenimin gönderdiklerine çalıştım (whatsapp'tan, vb.)

**6. COVID-19 sürecindeki derslerin için aşağıdakilerden hangilerini kullanıyorsun?
(Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)**

- ☐ EBA TV
- ☐ eba.gov.tr
- ☐ Okulun sistemi
- ☐ Whatsapp sınıf grubundan gönderilen konu ve ödevler
- ☐ İnternet'te yüz yüze ortam (canlı ders)
- ☐ Ders kitabı
- ☐ Hiçbiri

7. Ekran başındaki derslere...

- ☐ Düzenli giriyorum.
- ☐ Bazen giriyor, bazen girmiyorum.
- ☐ İlk haftalarda girdim, şimdi hiç girmiyorum.

8. Evden dersleri takip etmem konusunda...

- ☐ Ailem ısrarcı ve takipçi
- ☐ Ailem destekleyici
- ☐ Ailem ilgisiz ve engelleyici

9. Evde ekrandan dersleri takip ederken...

- ☐ Ortam sessiz oluyor.
- ☐ Ortam hareketli oluyor.

10. Ekran üzerinden yapılan derslere kendim isteyerek giriyorum.

- ☐ Evet ☐ Hayır

11. Günde ortalama kaç canlı derse devam ettin?

- ☐ 1-2 derse
☐ 3-4 derse
☐ 5-6 derse
☐ 6-7 derse

BÖLÜM-2

12. Ekran başındaki canlı derslerden öğrenebiliyor musun?

- ☐ Evet, öğreniyorum.
☐ Bazı derslerde öğreniyor, bazı derslerde öğrenemiyorum.
☐ Hayır, öğrenemiyorum.

13. Ekrandan canlı yaptığın derslerden, okulda yaptığından daha iyi öğreniyor musun?

- ☐ Evet
☐ Bazı dersler için evet, bazı dersler hayır
☐ Hayır

14. Ekranda öğretmenle canlı ders yaparken dikkatin dağılıyor mu?

- ☐ Evet dikkatim dağılıyor.
☐ Hayır, canlı ders esnasında ders dikkatim dağılmıyor.
☐ Dersine göre bazen dağılıyor, bazen dağılmıyor.

15. İnternette öğretmenle canlı ders yaparken anlamadığın yerleri sorabiliyor musun?

- ☐ Evet, rahatlıkla sorabiliyorum.
☐ Hayır, rahatlıkla soramıyorum.
☐ Bazen soruyor, bazen soramıyorum.

BÖLÜM 3

16. Yapılan derslerle ilgili yaşadığın sıkıntı nedir?

- ☐ Öğretmenimin sadece ders anlatmasından sıkılıyorum.
- ☐ Evden ekranda ders yapmayı sevmiyorum.
- ☐ Ders esnasında başka şeyler yapmak istiyorum.

17. Okul eğitiminin hep uzaktan devam etmesini ister misin?

- ☐ Hayır istemem.
- ☐ Evet isterim.
- ☐ Bilemiyorum, duygularım karışık.

18. Okuldaki ders döneminden en çok özlediklerini işaretler misin?

- ☐ Yüzyüze Dersleri
- ☐ Teneffüsleri
- ☐ Arkadaşlarımla birlikte olmayı
- ☐ Öğretmenlerimi
- ☐ Ödevleri
- ☐ Sınavları
- ☐ Ders sırasında arkadaşlarımla konuşmaları
- ☐ Ders dışı etkinlik saatlerini

19. Ekranda öğretmenini görünce nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu
- ☐ 😄 Heyecanlı
- ☐ 😞 Kaygılı
- ☐ 😫 Sıkılmış
- ☐ 😞 Mutsuz

20. Ekrandaki derste arkadaşlarını dinlerken nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu
- ☐ 😄 Heyecanlı
- ☐ 😞 Kaygılı
- ☐ 😫 Sıkılmış
- ☐ 😞 Mutsuz

21. Ekrandaki derste bir şey sormak istediğinde nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu ☐ 😄 Heyecanlı ☐ 😟 Kaygılı ☐ 😞 Sıkılmış ☐ 😓 Mutsuz

22. Ekrandaki derste sana söz hakkı verildiğinde nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu ☐ 😄 Heyecanlı ☐ 😟 Kaygılı ☐ 😞 Sıkılmış ☐ 😓 Mutsuz

23. Ekrandaki derslerde söz hakkı alamadığında nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu ☐ 😄 Heyecanlı ☐ 😟 Kaygılı ☐ 😞 Sıkılmış ☐ 😓 Mutsuz

24. Ekrandaki derste, öğretmen değişik bir uygulama yaptırdığında nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu ☐ 😄 Heyecanlı ☐ 😟 Kaygılı ☐ 😞 Sıkılmış ☐ 😓 Mutsuz

25. Ekrandaki derste sana sorulan sorunun cevabını bilemediğinde nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu ☐ 😄 Heyecanlı ☐ 😟 Kaygılı ☐ 😞 Sıkılmış ☐ 😓 Mutsuz

26. Ekrandaki ders sırasında genelde nasıl hissediyorsun?

- ☐ 😊 Mutlu ☐ 😄 Heyecanlı ☐ 😟 Kaygılı ☐ 😞 Sıkılmış ☐ 😓 Mutsuz

27. Canlı derslerde ekranda öğretmenini görmek nasıl hissettiriyor?

- ☐ İyi hissettiriyor.
- ☐ Beni geriyor.
- ☐ Sıkıcı oluyor.
- ☐ Rahatsız etmiyor.
- ☐ Diğer.....

28. İnternet üzerinden canlı ders alma esnasında seni ne(ler) rahatsız etti?

- ☐ Ekrandan ders yapmak bütünüyle rahatsız edici
- ☐ Ekrandan iletişim kurmak (konuşmak) zorunda olmak rahatsız edici
- ☐ Arkadaşlarımı görmeden ders yapmak rahatsız edici
- ☐ Evden/odamdan ders yapmak rahatsız edici
- ☐ Ekranda nasıl görüldüğüm rahatsız edici
- ☐ Öğretmenlerimle ekrandan ders için canlı (sesli ve görüntülü) görüşmek rahatsız edici
- ☐ Ekran başında uzun süre oturmak rahatsız edici
- ☐ Hiçbir şey rahatsız etmedi

Çevrimiçi Derslerde Ergen Duyguları Ölçeği

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Zevk Alma	Ekrandan canlı ders yapmak keyifli.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekran başındaki dersler heyecan verici.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekran başında ders yaparken kendimi mutlu hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Derslere ekran başında katılmaktan memnunum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslerde kendimi iyi hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekran başında ders yapmaktan zevk alıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslere devam etmeye hevesliyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ders bitip ekranı kapattığımda öğrenci olarak kendimi beğeniyorum	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekran başında ders yapmaya ayak uydurabildiğim için kendimden memnunum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslerde yaptığım katkılardan gurur duyuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sıkılma	Ekranda ders yaparken kalkıp gitmek istiyorum, çünkü sıkıcı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslerle ilgili içimden bir şey yapmak gelmiyor.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslerde öğrenmem gereken onca şeyi düşünmek beni mutsuzluğa itiyor.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekranda ders yapmayı sıkıcı buluyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslerden bir beklentim yok.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

	Ekranda ders yaparken sıkılıp başka şeylerle ilgileniyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekranda ders yapmak beni bunaltıyor.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekranda yaptığımız derslerin bir işe yarayacağını sanmıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Yalnızlık	Arkadaşlar olmayınca teneffüslerde yalnız hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekranda ders yapmak yalnız hissettiriyor.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekranda ders yaparken kendimi arkadaşlarıma uzak hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekran başında ders yaparken kendimi öğretmenime uzak hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Kaygı	Ekrandaki dersler sırasında kaygı yaşıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslerde yanlış bir şeyler söylemekten korkuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki derslerde gerginim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Ekrandaki dersler sırasında endişeli hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK-3**EİPNDÖ Ölçeği**

Aşağıda farklı hisleri ve duyguları tanımlayan bazı kelimeler yer almaktadır.

“COVID-19 sürecinde ekrandan ders alırken kendinizi nasıl hissediyorsanız” ona uygun olarak duygunuzu en iyi ifade eden cevabı işaretleyiniz.

	Maddeler	Çok az veya hiç	Biraz	Ortalama	Oldukça	Çok fazla
1	Üzgün	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	Mutlu	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	Güçlü	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	Sinirli	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5	Enerjik	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	Perişan	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7	Gergin	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8	Neşeli	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9	Korkmuş	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10	Sevinçli	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	Yalnız	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12	Bıkmış	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13	Keyifli	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14	Hayat dolu	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Pozitif Duygu = 2-3-5-8-10-13-14

Negatif Duygu = 1-4-6-7-9-11-12